

USKALTA A UNELMOIDA, USKALTA A TEHDÄ ASIOITA

Nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naiseudesta

JENNI LEHTOMÄKI
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2008

TIIVISTELMÄ

Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos

JENNI LEHTOMÄKI: Uskaltaa unelmoida, uskaltaa tehdä asioita. Nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naiseudesta.

Pro gradu -tutkielma, 101s., 3 liitesivua

Sosiaalityö

Tammikuu 2008

Maahanmuuttajat sinänsä eivät ole enää uusi ilmiö tai ryhmä Suomessa, mutta silti maahanmuuttajiin saatetaan liittää turhia ja jopa vääriä ennakkokäsityksiä. Ennakkokäsitysten eli stereotyyppien lisäksi maahanmuuttajat nähdään helposti hyvin homogeenisena ryhmänä eikä maahanmuuttajien välisiä eroja tunnisteta. Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena on osaltaan murtaa tiettyjä stereotyyppioita sekä tuoda esille maahanmuuttajana Suomeen tulleiden ihmisten kirjo. Erityisenä tarkastelun kohteena tutkimuksessani ovat olleet nuoret maahanmuuttajanaiset. Stereotyyppiat ovat usein sukupuolisidonnaisia, ja siksi olen erityisen kiinnostunut maahanmuuttajanaيسista. Maahanmuuttajanaiset nähdään helposti alistettuina, traditionaalisina sekä vailla vapauksia ja tasa-arvoa olevina. Tämänkaltaisessa yksinkertaisessa ajattelutavassa piilee kuitenkin suuri riski, jonka myötä asetamme oman kulttuurimme toista paremmaksi sekä tuotamme maahanmuuttajanaيسista ainoastaan passiivista kuvaa. Tutkimukseni tarkoituksena on ollut murtaa niitä stereotyyppioita, joita maahanmuuttajanaisiin helposti liitetään. Tarkoitukseni saavuttamiseksi olen tarkastellut nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naiseudesta. Lisäksi olen perehtynyt aikaisempaa maahanmuuttajanaيسia koskevaan niin kotimaiseen kuin ulkomaiseen tutkimukseen. Olen myös tarkastellut maahanmuuttajuutta ja kulttuuria käsitteinä sekä lähestynyt tutkimusaihetta kolmannen maailman feminismin kautta. Kolmannen maailman feminismin kyseenalaista niin sanotun länsimaalaisen, valkoisen feminismin naisten välisten erojen häivyttämisestä.

Tutkimusaineistoni koostuu kahdeksasta, 17–25-vuotiaan maahanmuuttajanaيسen haastattelusta. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt teemahaastattelua, joka on menetelmänä mahdollistanut haastateltavieni vapaan kerronnan haluamastani aiheesta. Aineiston analyysissa olen hyödyntänyt sisällönanalyysia, jonka avulla olen pelkistänyt ja luokitellut aineistoani. Haastattelemani nuoret maahanmuuttajanaiset puhuivat lähes poikkeuksetta hyvä ja jopa loistavaa suomea, mikä lisäsi tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä. Haastateltavani olivat asuneet Suomessa 2-15 vuotta ja heidän kotimaansa vaihtelivat. Haastateltavani olivat kaikki hyvin aktiivisia ja itsenäisiä nuoria naisia. Sekä kirjallisuuden että haastattelujen perusteella voi sanoa, että naisten mahdollisuudet ympäri maailmaa eivät ole samanvertaiset, vaan sosiaaliset ja taloudelliset olosuhteet vaikuttavat suuresti naisten mahdollisuuksiin. Esimerkiksi monessa maassa naiset ovat edelleen taloudellisesti riippuvaisia miehistä. Varsinainen pääkysymykseni koski kuitenkin naiseuden käsitystä. Haastateltavani nuoret naiset kokivat naiseuden vahvasti perheen ja avioliiton kautta. Perhekeskeisyys oli tärkeä arvo, mutta se ei ollut lainkaan ristiriidassa naisen itsenäisyyden kanssa. Nuoret naiset arvostivat suuresti koulutusta ja tuki koulutuksen hankkimiseen tuli myös

vanhemmilta. Työelämä oli kaikille tärkeä, mutta uraa ei kuitenkaan tullut rakentaa perheen kustannuksella. Vaikka haastateltavani näkivät naisen roolin kodin ja perheen kautta, eivät he hyväksyneet epätasa-arvoa sukupuolten välillä eivätkä he antaneet periksi yhtään miehen kontrollille. Naiseus rakentui sisäisten arvojen ja sisäisen kauneuden kautta, ulkoista kauneutta ei niinkään arvostettu. Naisten ansaitsema arvostus omien mielipiteiden takia, tasa-arvo sekä naisten itsekunnioitus olivat tärkeitä arvoja. Tutkimukseni nuorten naisten tärkeä viesti oli oma valinnan vapaus.

Haastateltavani pääasiassa arvostivat omaa taustaansa ja kulttuuriaan. Mutta he uskalsivat tarkastella myös kriittisesti kulttuurisia piirteitä eikä kaikkea omassa kulttuurissa hyväksyty. Monelle oma kulttuuri oli kuitenkin elämän tärkeä tukipilari. Suomalainen yhteiskunta oli tarjonnut paljon mahdollisuuksia näille nuorille naisille, mutta myös suomalaisen yhteiskunnan kipupisteet saivat paljon kritiikkiä osakseen. Elämä kahden kulttuurin kanssa oli nuorille naisille arkista luovimista, mistä he selvisivät hyvin. Molemmista kulttuureista poimittiin hyvät piirteet ja niitä yhdistelemällä nuoret maahanmuuttajanaiset rakensivat omaa kulttuuriaan. Tutkimukseni valossa nuoret maahanmuuttajanaiset todella murtavat heihin liitettyjä stereotyyppioita. Tutkimukseni osoittaa, että vaikka edelleen monia naisten oikeuksia poljetaan niin maailmalla kuin Suomessakin, löytyy maahanmuuttajanaisisissa paljon potentiaalia ja mahdollisuuksia. Maahanmuuttajanaisia passivoivasta puheesta on päästävä eroon, sillä se vähentää heidän resurssien huomaamista. Tutkimukseni myötä maahanmuuttajanaisia tulisi aktivoida ja kannustaa enemmän toimintaan omissa yhteisöissään sekä suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi suomalaisen yhteiskunnan tulee antaa tilaa ja mahdollisuuksia maahanmuuttajanaisten toiminnalle. Maahanmuuttajanaisten ääni on olemassa, haasteena on nyt kuulla se.

Avainsanat: maahanmuuttajat, maahanmuuttajanaiset, naiseus, kulttuuri, monikulttuurisuus.

“Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.”

YK:n Ihmisoikeuksien julistus, 1.artikla

”Naisten ja tyttöjen ihmisoikeudet ovat erottamaton, olennainen ja jakamaton osa yleismaailmallisia ihmisoikeuksia. Naisten ja tyttöjen mahdollisuus nauttia täysin ja tasavertaisesti kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista on hallitusten ja YK:n prioriteetti ja välttämätöntä naisten aseman edistämiseksi.”

Pekingin asiakirja (Friidu 2004, 5.)

SISÄLLYS:

1	JOHDANTO	7
2	KESKEISET KÄSITTEET	10
	2.1 Nuori maahanmuuttajanainen	10
	2.1.1 Nuori nainen	10
	2.1.2 Maahanmuuttaja	13
	2.2 Kulttuuri	17
3	NAISEUS JA KOLMANNEN MAAILMAN FEMINISMI	20
	3.1 Naiseus ja maahanmuuttajanainen	21
	3.2 Naisten oikeudet	22
	3.3 Kunnia	28
	3.4 Kolmannen maailman feminismi	30
4	AIEMMAT TUTKIMUKSET	34
	4.1 Suomalaiset tutkimukset	34
	4.1.1 Tyttöjä kahdessa kulttuurissa	34
	4.1.2 Naisena, äitinä uudessa kotimaassa	38
	4.2 Tutkimuksia maailmalta	43
	4.2.1 Maahanmuuttajanaiset moninaisissa rooleissa	43
	4.2.2 Naiseus ja seksuaalisuus	46
	4.2.3 Maahanmuuttajanaisten osallistuminen koulutukseen ja yhteiskuntaan	48
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	53
	5.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu	53
	5.2 Aineiston analyysi	56
	5.3 Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä	57
6	ITSENÄISTEN NUORTEN NAISTEN KÄSITYKSET NAISEUDESTA	63
	6.1 Naiseus nuorten maahanmuuttajanaisten puheessa	64
	6.1.1 ”Pitäisi kirjoittaa otsaan: oma valinta”	69
	6.1.2 ”Avoliitto - ei sitä voi järjestää”	71
	6.1.3 ”Kotona ei opi mitään”	73
	6.2 Nuorten naisten tasapainoilu – ”Aluksi on hankalaa”	75
	6.2.1 ”Mikä tuntuu hyvältä”	76
	6.2.2 ”Jokaisella maahanmuuttajanuorella on kaksoiselämä”	77

7 PITÄÄ ELÄÄ OMAA ELÄMÄÄNSÄ – JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	82
LÄHTEET	92
LIITTEET	102
Liite 1	102
Liite 2	103
Liite 3	104

1 JOHDANTO

Mielenkiintoni tässä pro gradussa kohdistuu nuorten maahanmuuttajanaisten omiin käsityksiin naiseudesta sekä naisen asemasta/roolista. Olen myös kiinnostunut siitä, kuinka heidän käsityksensä naiseudesta ja naisena olemisesta rakentuu kahden kulttuurin välillä. Maahanmuuttajanaisista puhuttaessa saattaa usein törmätä ajatukseen maahanmuuttajanaisten alisteisesta asemasta. Tällöin lähtökohtaisesti parempana naiseuden mallina pidetään suomalaista tai länsimaista käsitystä naiseudesta ja naisen roolista. Kysymyksessä ovat kuitenkin kulttuurisesti ja sosiaalisesti eri tavoin määrittyneet käsitykset, joita ei mielestäni voi asettaa paremmuusjärjestykseen. Kärjistäen sanottuna esimerkiksi suomalaiset naiset saattavat pitää omaa kulttuuriaan vapaiden naisten kulttuurina ja maahanmuuttajanaisten kulttuureja alistavina.

Tämä lähtökohta on hyvin ongelmallinen. Ensinnäkin ongelmana on ennakkoluulojen ja stereotyyppien olemassaolo sekä vierauden pelko. Toiseksi, alistetut maahanmuuttajanaiset kategoriolla viitataan usein muslimikulttuureihin; todellisuudessa maahanmuuttajat ovat paljon laajempi ryhmä. Kolmanneksi, kaikenlainen taipumus asettaa oma kulttuuri paremmaksi tai sivistyneemmäksi aiheuttaa ongelmia. On tietysti olemassa kulttuurisia piirteitä, jotka ovat epäoikeudenmukaisia ja naisia alistavia. Mutta en halua puuttua siihen, alistetaanko naisia joissain kulttuureissa; en halua sanoa mikä on oikein tai väärin, enkä esittää sen enempää maahanmuuttajanaisten vapauttamista kuin omaan kulttuuriinsa sulkemistakaan. Haluan kuulla mitä nuorilla maahanmuuttajanaisilla on sanottavana, miten he kokevat naisena olemisen sekä huomioida eri kulttuurien vaikutuksia.

Nawal el-Saadawi (1992) kuvaa rankasti teoksessaan ”Eevan kätkeyt kasvot” arabinaisten asemaa. Hän on kansainvälisesti arvostettu egyptiläinen lääkäri, kirjailija ja arabinaisten oikeuksien puolustaja, joka sensuroinnista ja tappouhkauksista huolimatta on jatkanut kirjoittamista. El-Saadawin mukaan alistamisen ja sorron juuret ovat syvällä, ja on vaikea sanoa mikä lopulta pohjautuu uskontoon tai kulttuuriin. Naisten alistaminen on osa niin islamilaisia, arabialaisia, itämaisia kuin länsimaisia kulttuureja. Myös esimerkiksi kristinuskossa naisella on alisteinen asema. (Mt., 352.) Alistamisella on erilaisia muotoja eri kulttuureissa, joten emme voi asettaa yhtä kulttuuria muita paremmaksi. Myös Almaspour (2005, 68) toteaa Iranin naisten asemaa koskevassa väitöskirjassaan, että edelleen moderneissakin yhteiskunnissa rikotaan naisten oikeuksia mainiten esimerkkeinä palkkaerot ja vallan jakamisen sekä naisten asettamisen seksuaaliobjekteiksi. Myös

Sari Näre (2004) kritisoi naiseutta nyky-yhteiskunnassa todeten: ”Naiset ovat edelleen yhteiskunnallisesti eriarvoisessa asemassa miehiin nähden esimerkiksi palkoissa sekä kotitöiden ja pätkättöiden määrässä mitattuna.” (Näre 2004, 14). Näre nostaa nykyilmiöistä ongelmallisiksi paitsi median liiallisen tunkeutumisen ihmisten intimizeettiin sekä seksuaalisten mielikuvien tyrkyttämisen, myös naisten hyväksikäytön työelämässä. Tyttöjen ja naisten omaksuma taipumus toisten tarpeiden huomioon ottamiseen altistaa hyväksikäytölle työelämässä, sillä muita huomioivat ja hoivaavat työskentelevät aloilla, jotka jäävät helposti tukalimpaan tilanteeseen. (Mt., 21; 57–58.)

Maahanmuuttajanaisten näkeminen yhteiskunnan ja oman kulttuurinsa uhreina rajoittaa heidän omia resurssejaan ja aktiivisia suhteita (Ålund 1991, 12). Myös Mehrdad Darvishpour (2003) huomauttaa uhri-stereotypian haitoista maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksille käyttää valtaansa ja resurssejansa sekä tuo esille sen, että myös länsimaiset naiset ovat edelleen alisteisessa asemassa eri tavoin. Länsimainen näkökulma alistettujen musliminaisten vapauttamisesta on etnosentrinen ja yksinkertaistettu (mt., 75). Kuten sanottu, tarkoitukseni ei ole määritellä naisten alisteisuutta joissakin tietyissä kulttuureissa. Määrittelemällä toisen ihmisen alistetuksi tai uhriksi vähennämme heti kyseisen ihmisen toimintamahdollisuuksia. Tämänkaltaisella määrittelyllä mahdollisesti heikommassa asemassa olevat pusketaan vielä syvempään avuttomuuteen. Päinvastoin heitä tulisi kannustaa ja aktivoida, ja saada sekä itsemme että kyseiset henkilöt uskomaan omaan arvoon ja omiin kykyihin. Mielestäni tärkein kysymys ei ole maahanmuuttajanaisten aseman määrittely, vaan heidän aktivoiminen sekä jo olemassa olevan voiman ja aktiivisuuden tukeminen.

Joka kulttuurissa ja uskonnossa, yhteiskunnassa ja perheessä on omat rajoituksensa ja vapautensa, ja me tarkastelemme ja oikeutamme näissä järjestelmissä olevia käsityksiä eri tavoin. Yhtä totuutta siitä kuka on alistettu ja kuka ei, kuka on vapaa kuka ei, ei ehkä ole olemassakaan. Mutta avoimuuden ja herkkyuden kohdata muita ihmisiä ja kulttuureja täytyy olla olemassa sekä mahdollisuus tasa-arvoiseen dialogiin täytyy olla olemassa. Kohdatessamme uusia ihmisiä, asioita ja kulttuureja meidän pitäisi ensisijaisesti olla valmiita kuuntelemaan toinen toisiamme ja vasta sen jälkeen arvioida eroavaisuuksiamme. Sillä yllätykseksemme voimme huomata, ettei toinen ihminen olekaan välttämättä se miksi stereotypiaa hänestä olemme luulleet.

Omaa tutkimustani varten olen haastatellut kahdeksaa maahanmuuttajataustaista 17–25-vuotiasta naista. Varsinaisen tutkimusaineiston lisäksi kokemuspintaa pro graduni teemaan on antanut työni sosiaalityöntekijänä pakolaisten parissa. Haluan tuoda esille tutkimukseni avulla nuorten naisten ajatuksia, arvoja ja mielipiteitä verrattavaksi edellä esitettyyn stereotypiseen kuvaan

maahanmuuttajanaisista. Tutkimustani johdattavat seuraavat tutkimuskysymykset. Ensimmäisenä kysymyksenä on, miten naiseus ja naisena oleminen määrittyy sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona. Tätä teemaa lähestyn työssäni teoreettisten käsitteiden sekä aikaisempien tutkimusten kautta. Haastatteleamalla nuoria maahanmuuttajanaisia pyrin pohtimaan miten naiseus määrittyy nuorten maahanmuuttajanaisten puheessa sekä löytämään niitä strategioita, joita nuorilla maahanmuuttajanaisilla on yhdistellessään kahden kulttuurin käsityksiä naiseudesta.

Olen halunnut lähestyä aihetta hyvin samanlaisilla periaatteilla kuin Maarit Marjeta (2001) on toteuttanut tutkimuksensa somalinalaisista: tehdä näkymätön näkyväksi kun kyseessä on muutoin marginaaliin jätetty ryhmä. Myös Marjeta huomauttaa naisten, hänen tutkimuksessaan pakolaisina tulleiden somalinalaisten, omaavan paljon voimavaroja ja resursseja. Naisten vaihtoehdoksi on kuitenkin jäänyt usein syrjäytyminen sen vuoksi, ettei heidän tilannettaan tunneta tarpeeksi. (Mt., 10–11.) Oman tutkimukseni kautta haluan myös muuttaa niitä käsityksiä, joita monella suomalaisella on maahanmuuttajanaisista ja heidän asemastaan. Toivon voivani osoittaa edes joidenkin nuorten naisten kertomuksien avulla, että maahanmuuttajanaisista puhuttaessa meidän täytyy siirtyä puhumaan vahvoista naisista. Jättämällä taakse ajatuksen alistetuista naisista rohkaisemme myös niitä naisia, jotka syystä tai toisesta ovat huonommassa asemassa.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Nuori maahanmuuttajanainen

Nuoret maahanmuuttajanaiset tasapainoilevat arjessaan erilaisten tilanteiden välillä. Naisina he tasapainoilevat yhteiskunnan asettamien eri vaatimusten välillä; maahanmuuttajina he tasapainoilevat kahden kulttuurin välissä; nuorina he tasapainoilevat ikävaiheiden sekä monien turvattomuuksien välillä. Seuraavassa jaan käsitteen nuori maahanmuuttajanainen kahtia: nuori nainen sekä maahanmuuttaja. Tämän kahtiajaon kautta pyrin avaamaan näitä kategorioita sekä selventämään minkä sisällön ne saavat tässä tutkimuksessa.

2.1.1 Nuori nainen

Nuorisolaissa nuorella tarkoitetaan alle 29-vuotiaita (Nuorisolaki 2006/72, www.finlex.fi), ja tätä määritelmää voi hyvin pitää lähtökohtana nuoren ikämäärittelylle. Tutkimuksessaan nuorten käsityksistä kansalaisuudesta ja kansallisuudesta Päivi Harinen (2000) asetti ikämäärityksen 14–23-vuotiaat. Vaikka nuoruutta pyritään rajaamaan eri tavoin, yleisin rajanveto nuoruuden ja aikuisuuden välillä on kuitenkin se että nuoria ovat ihmiset, joiden ikä jää alle kolmenkymmenen (mt., 50). Omassa tutkimuksessani lähtökohtana ovat nuoret naiset, ikärajan olen asettanut koskemaan 17–25-vuotiaita. Tutkimukseni kannalta haastateltavieni olisi hyvä olla sen ikäisiä, että he ovat jo syvällisemmin pohtineet omaa identiteettiään, rooliaan, asemaansa ja arvojansa. Tästä syystä päädyin rajaamaan alaikärajaksi 17 vuotta, sillä tämän ikäisenä nuoret naiset ovat jo useimmiten käyneet läpi naiseuteen ja naisena olemiseen liittyviä kysymyksiä. Puhuttaessa nuorista, oma käsitykseni yläikärajasta on hieman alempi kuin edellä mainittu kolmekymmentä vuotta, joten omassa tutkimuksessani asetin yläikärajaksi 25 vuotta.

Tuula Gordon (2001) esittelee 17–18-vuotiaiden tyttöjen ja poikien käsityksiä käsitteistä nainen ja naisellisuus. Naiseen liittyvät assosiaatiot viittasivat usein naiseen luokkana, joka kytkeytyy kategoriaan mies. Kategoria nainen liitettiin myös biologiaan. Naisen rakentuessa sosiaalisesti kategoriaksi, naiseus puolestaan määrittyi sekä kulttuuriseksi että ruumiilliseksi. Naiseuden kautta naiseen liittyviä piirteitä arvioidaan joko oikeiksi tai vääriksi. (Mt., 8-12.) Nuoret naiset elävät hyvinvointiyhteiskunnasta ja tasa-arvosta huolimatta ristiriitaisessa maailmassa yrittäen erottaa oikean ja väärän. Nuoruuden identiteetin rakentuminen ja naisen aseman sekä roolien omaksuminen

tapahtuu kuitenkin monien ristiriitojen välimaastossa. Aikaisemmin kenties poikien kohdalla oltiin enemmän huolissaan nuoruuden tuomista murroksista; tytöt puolestaan koettiin kilteiksi ja kuuliaisiksi. Mutta nykyään tytöt ovat kyllä kirineet pojat kiinni rajojen kokeilussa eikä tyttöjen nuoruus jää yhtään vähemmälle kuohunnalle kuin poikienkaan. Nyky-yhteiskunta asettaa niin tytöille kuin pojille monenlaisia, uusia vaateita esimerkiksi ulkonäköön, materiaan ja teknologian kehittymiseen liittyen. Seuraavassa kuitenkin tuon esille nimenomaisesti tyttöjen kasvuun liittyviä ongelmakohtia suomalaisessa yhteiskunnassa.

Sari Näre (2002, 253) toteaa tyttöjen huonovointisuuden kasvaneen viime aikoina monilla mittareilla mitattuna. Esimerkkeinä tästä voidaan esimerkiksi pitää nuorten naisten kohtamaa väkivaltaa ja seksuaalista häirintää sekä kiristyvää itsekontrollia ja epärealistisen täydellisyyden ihannointia. Nuorten naisten mielenterveys- ja syömishäiriöt ovat yhä enemmän julkisen keskustelun aiheina. Väkivallalle nuoret naiset voivat altistua niin kotona kuin kodin ulkopuolella. Vuonna 2005 poliisille ilmoitetun perhe- ja parisuhdeväkivaltatietojen perustella 1117 alle 29-vuotiaista naista oli altistunut perheväkivallalle (Perheväkivalta 1997–2005. <http://tilastokeskus.fi>). 40 prosenttia 15-vuotiaista työstä on puolestaan kokenut sukupuolista ahdistelua. Tämä käy ilmi Päivi Honkatukian (2000) tekemästä tutkimuksesta tyttöjen kokemasta lähentelystä ja ahdistelusta. Ahdistelun Honkatukia määritteli toiminnaksi, jonka tyttö määrittelee yksipuoliseksi käytökseksi. (Mt., 14.) Ahdistelua tapahtui niin yksityisissä kuin julkisissa tiloissa, niin yksityisasunnoissa kuin koulussa. Monesti uhriksi joutuminen aiheutti häpeän ja syyllisyyden tunteita, ja tyttö koki tapahtuneen ainakin osittain omaksi syykseen. Miesten tekoja seliteltiin helposti eikä tapahtunutta pidetty vakavana. Perusteluina ahdistelulle pidettiin muun muassa pilailua tai alkoholin vaikutusta. Myös vetoaminen miehiseen sukupuoliviettiin nousi esille; mies on vietin armoilla ja tyttö on luonnollisesti ollut se, joka vietin on herättänyt. Näin työstä tehdään vähintään osasyllinen esimerkiksi liian vähäisen pukeutumisen takia. Jos tyttöjen pitää varoa miehisen seksuaalivietin herättämistä, on se ristiriidassa seksikkään naisihanteen kanssa. Nuoren tytön arvo ja itsetunto saavat helposti vahvistusta miehisen katseen viehättämisestä. (Mt., 31–42.)

Näre (2002; 2004) kuvailee kulttuuriamme leimaavaa ilmiötä julkisuuden intimisoitumiseksi: intiimien asioiden käsittely ja esittely on levinnyt julkiseen tilaan sekä mediaan entistä laajemmin. Tunteita ja seksuaalisuutta tuodaan yhä enemmän julkisuuteen eikä mediassa näytettävä parisuhdemalli rohkaise nuoria tyttöjä (Näre 2004, 18). Tällä ilmiöllä on Näreeseen mukaan ollut vaikutuksensa sukupuolikulttuuriin, sillä avoimuuden myötä lieveilmiöt ovat aiheuttaneet pahaa oloa varsinkin tytöille. Vaikka tyttöjen ulkoinen kontrolli on löystynyt, itsekontrolli on yhä

suurempaa. Julkisuuden intimisoituminen on merkinnyt naisten mallien yksityiskohtaisempaa esittelyä, mikä samalla on kasvattanut mallien kirjoa. Kirjon kasvun myötä paineet kiristyvään itsekontrolliin ovat kuitenkin kasvaneet, oireena tästä voidaan esimerkiksi pitää anoreksiaa ja syömishäiriöitä. (Näre 2002, 254–257.) Näre puhuu myös visuaalisesta häirinnästä, jonka myötä esimerkiksi kuvastot, mainonta ja televisio tuottavat vahingollista ja loukkaavaa materiaalia (räikein esimerkki pornografia) lasten ja nuorten nähtäväksi (Näre 2004, 57–58).

1990-luvulla eläneet nuoret tytöt ovat Näre (2002, 257) mukaan kasvaneet kulttuurisessa ilmapiirissä, jota voisi kutsua seduktiiviseksi: ”mielihyvällä viettely on sävyttänyt kulttuurista ilmapiiriä, ja tyttöjen kasvua on leimannut kulttuurituotteiden tuottama jatkuva intiimien mielikuvien herättely”. Tytöt ikään kuin elävät riskin ja luottamuksen jatkumossa; he tasapainoilevat haluttavuuden ja halukkuuden, seksuaalisen aktiivisuuden ja huoraksi leimautumisen riskin jatkumossa. (Mt., 257–258.) Tyttöjä ja naisia saatetaan loukata huorittelun muodossa ja sen kohteeksi joutuminen voi olla täysin sattumanvaraista. Tytöt ovat usein tottuneita nielemään nämä loukkaukset ikään kuin ne eivät vaikuttaisi mitenkään. (Näre 2004, 54–56.) Lisäksi tytöt joutuvat jatkuvasti arvioimaan tilanteita, joissa he saattavat joutua hyväksikäytetyiksi, mikä voi kääntyä tyttöjen koskemattomuuden loukkaamiseksi tai jopa seksuaaliseksi häirinnäksi (Näre 2004, 59). Hyväksikäyttö voi olla myös tyttöjen ja naisten emotionaalisten tarpeiden sivuuttamista tai seksuaalisten vastapalveluiden vaatimista tunteiden vaihdosta (Näre 2004, 42). Naiset ja tytöt kokevat usein itsensä ulkopuolelta nähtynä, koska he ovat tottuneet olemaan katseen kohteena eikä katsojana. Puhe ”kunnon somalimityöstä” kertoo sitä, kuinka myös maahanmuuttajataustaiset tytöt tarkastelevat itseään ulkoapäin, toisten silmin (Helander 2002, 124).

Näre esille tuomat käsitykset nuoren naisen elämän ristiriidoista ovat mielestäni aiheellisia. Itseäni huolestuttaa erityisesti tyttöjen ulkonäköön liittyvät odotukset ja käsitykset, jotka saattavat vääristää täysin nuoren omakuvan. Oppivatko nuoret naiset arvostamaan itseään naisina omien vai muiden asettamien mallien perusteella? Myös nuorten tyttöjen, niin kuin myös poikien, päihteiden käyttö on yksi hyvin huolestuttava piirre. Kärjistäen voisi kuitenkin huomauttaa, että tämän kaltaiset ongelmat ovat hyvin suomalaisia. Lukemieni maahanmuuttajanuoria koskevien tutkimusten, oman työni sekä omien haastattelujeni myötä minulla on sellainen tuntuma, että edellä mainitut tyttöjen elämän ristiriidat ovat melko tyypillisiä suomalaisille tytöille. Kapinointi vanhempia kohtaan, päihteiden käyttö tai paineet pukeutua viettelevästi eivät yhtä usein ole ongelma maahanmuuttajaperheissä. Toki jokaisella perheellä on omat ongelmansa, mutta jos maahanmuuttajiin liitetään tietynlaisia ongelmia, esimerkiksi tyttöjen liikkumisen rajoittaminen,

voi suomalaisiin perheisiin yhtä lailla liittää tiettyjä ongelmia, esimerkiksi tyttöjen liian vapaa liikkuminen.

2.1.2 Maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja on hyvin laaja käsite ja maahanmuuttajat varsin heterogeeninen ryhmä; onkin syytä selventää, mitä eri käsitteillä yleisesti tarkoitetaan.

Maahanmuuttaja on yleiskäsite; kaikki maahan muuttaneet henkilöt.

Siirtolainen on henkilö, joka muuttaa pysyvässä tarkoituksessa toiseen maahan hankkiakseen sieltä toimeentulonsa.

Turvapaikanhakija on henkilö, joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta.

Pakolainen on henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta. Pakolaiseksi kutsutaan Suomessa myös henkilöitä, jotka ovat saaneet jäädä maahan suojelun tarpeen vuoksi tai humanitäärisistä syistä.

Paluumuuttaja on henkilö, jolla on suomalaiset sukujuuret tai muuten läheinen yhteys Suomeen ja hän voi sillä perusteella saada oleskeluluvan Suomesta. (Maahanmuuttajatyön käsikirja 2002, 8-9.)

Maahanmuuttaja voi siis olla kuka tahansa Suomeen saapunut ulkomaalainen; maahanmuuttaja voi olla vaikeista olosuhteista saapunut turvapaikanhakija tai Euroopan alueelta Suomeen muuttanut henkilö. Tällöin näiden maahanmuuttajien lähtökohdat, tarpeet sekä olosuhteet uudessa yhteiskunnassa ovat hyvin erilaiset. Esimerkiksi yhteiskunnan lainsäädäntö ja valtaväestön suhtautuminen maahanmuuttajiin voi olla hyvinkin erilainen riippuen siitä mistä maasta henkilö on saapunut tai millä perusteilla hän haluaa jäädä.

Pysyväisluonteisesti Suomessa asui vuoden 2006 lopussa 121 739 ulkomaan kansalaista. Suurimmat ryhmät olivat venäläiset (25 326), virolaiset (17 559), ruotsalaiset (8265) sekä somalialaiset (4623). (Suomi lukuina. www.stat.fi.) Suuri osa Suomessa asuvista maahanmuuttajista on siis naapurimaidemme kansalaisia. Moni maahanmuuttajista saapuukin Suomeen työn, opiskelun tai avioliiton kautta; pienempi osuus on pakolaisten määrä. Pakolaisiksi määriteltyjä henkilöitä asui Suomessa vuonna 2006 yhteensä 27 708. Vuoden 2006 aikana Suomi vastaanotti 1093 pakolaista: myönteisen päätöksen saaneita turvapaikanhakijoita oli 386, perheen yhdistämisen kautta Suomeen

saapuneita oli 160. Suomen pakolaiskiintiö oli 750, mutta vuonna 2006 kiintiön puitteissa saapui vain 547 henkilöä. (Suomen vastaanottamat pakolaiset, työministeriö.)

Lainsäädännön sekä yleisten asenteiden puitteissa Suomessa asuvat ulkomaalaiset ovat kuitenkin erilaisessa asemassa. Vaikka ihmiset saavat oleskeluluvan Suomeen, suhteessa valtaväestöön sekä "johonkin-kuulumisen" -tunteen myötä he kuitenkin ovat marginaalisessa asemassa. Maahanmuuttajien läsnäolo voidaan usein hyväksyä, mutta he sijoittuvat kuitenkin marginaaliin suhteessa suomalaiseksi määrittyvään kulttuuriseen ja sosiaaliseen keskukseen (Huttunen 2004, 135–136). Huttunen (2004) on käyttänyt artikkelinsa taustalla tutkimusaineistoaan, joka on kerätty maahanmuuttajille suunnatun omaelämäkertakirjoituskilpailun myötä. Lisäksi hän on täydentänyt aineistoaan myöhemmin etnografisella aineistolla. Aineistonsa perusteella Huttunen on huomannut maahanmuuttaja-kategorian pitävän sisällään hienovireisemmän erontekojen järjestelmän. Erinäköiset tai eri maista tulevat maahanmuuttajat oletetaan toisistaan poikkeaviksi, ja nämä poikkeavuudet tekevät heidät eri tavoin hyväksyttäviksi. Näitä erilaisia vieraan määrittelyitä vasten maahanmuuttajat joutuvat peilaamaan ja rakentamaan itsemäärittelynsä. Huttunen (2004, 139) määrittelee nämä eronteot kulttuurisiksi figuureiksi; ne ovat sosiaalisia ja kulttuurisia välineitä, joilla erotteluja ja luokitteluja tuotetaan suhteessa yhteiskunnan keskusta ja marginaaliin. Kulttuurisina figuureina, kategorioina, voidaan erotella esimerkiksi ”ulkomaalainen” tai ”pakolainen”. Ulkomaalaisen kategoria asettaa ihmiset helposti yksilön ei-täysivaltaisen aikuisen asemaan; ulkomaalainen voi myös olla jo lähtökohtaisesti sopimaton työntekijä. (mt., 141–143.)

Kulttuurisia figuureista erityisesti sukupuoleen sekä etnisyyteen liittyvät figuurit pitävät sisällään vahvasti marginaalisuutta tuottavia merkityksiä. Yksi vahvimmista figuureista, kategorioista, on muslimin sukupuolittunut figuuri. Alistettu, hunnutettu musliminainen ja häntä alistava muslimimies ovat tutut kulttuuriset figuurit, jotka nousevat helposti esille. Toisaalta toinen tyypillinen sukupuolittunut kulttuurinen figuuri on aasialainen nainen, joka piiryy passiivisena muiden toimien kohteena, äärimmäisessä muodossaan jopa kauppatavarana. (Huttunen 2004, 145–148.) Tämänkaltaiset kulttuuriset figuurit, kategoriat, stereotypiat antavat käytännössä sisältöjä maahanmuuttajuuden määrittelylle. Riippuen kansalaisuudesta, uskonnosta, sukupuolesta ja ihonväristä Suomeen saapuneita maahanmuuttajia luokitellaan enemmän tai vähemmän hyväksyttävimmiksi. Etelä-Amerikasta muuttanut valkoihoinen kristitty saa varmasti osakseen erilaisen figuurin kuin Afrikasta saapunut tummaihoisen muslimi.

Kategoriat ja kulttuuriset figuurit näkyvät helposti myös maahanmuuttajanuorten identiteetin määrittelyssä. Anne-Mari Keskisalonen (2003, 147–149) tutkimuksessa suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutuksesta koulun arjessa ilmeni, että koulun arki ei joutunut nuorten maahanmuuttajien edessä. Nuoret eivät saaneet koulussa tilaa hyödyntää molempien kulttuurien piirteitä ja olemassa oloa, vaan heidät automaattisesti asetettiin tietynlaisiksi. Nuorten jäsenyydet rakentuivat kulttuurisesti joko/tai-, ei sekä/että -periaatteella. Maahanmuuttajanuorten kohdalla nämä valinnat oli usein tehty heidän puolestaan, ja he jäivät ulkopuolelta asetettujen kategorioiden vangiksi. Koulun arjessa suomalaisnuoret ottivat nämä kategoriat annettuina, ja kategorioita kyseenalaistavia tilanteita vältettiin. Kulttuurista harmoniaa ylläpidettiin välinpitämättömyydellä sekä vetäytymisellä haastavista tilanteista. Suomalaisnuoret odottivat maahanmuuttajanuorten suomalaistuvan ja vastuu arjen tilanteen muuttamisesta asetettiin maahanmuuttajataustaisten nuorten harteille. (Keskisalo 2003, 151.)

Maahanmuuttajanuoria voi kuvata monien siirtymien kautta. Nuoruus on siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen, johon liittyy kulttuurisesti määrittyneiden roolien, statuksien ja ikään liittyvien jäsenyyksien saavuttamista ja omaksumista. Myös maahanmuuttajuus on siirtymä yhteiskunnasta toiseen, jonka tavoitteena on täysivaltaisen jäsenyyden saavuttaminen uudessa yhteiskunnassa. (Alitolppa-Niitamo 2003, 19.) Siirtymävaiheita kuvaa myös Linda Camino (1994, 31) todeten, että identiteetin molemmat ulottuvuudet saavat päivittäin niin konkreettista kuin symbolista vahvistamista. Maahanmuuttajanuoret saavat vahvistusta niin oman kulttuurin säilyttämiselle kuin integraatiolle usealta taholta. Tämä vahvistaminen ei aina edistä nuoren sopeutumista, sillä esimerkiksi ulkoisten piirteiden takia maahanmuuttajanuoret luokitellaan vastaanottavan yhteiskunnankin taholta lähes aina ”maahanmuuttajaksi” tai ”ulkomaalaiseksi”, vaikka nuori olisi kuinka integroitunut. Nuoret ovat monien määritelmien, normien ja odotusten liminaalissa eli välitilassa. Jotkut nuoret saattavat joutua pitkittyneeseen liminaaliseen tilaan uusien määrittelyjen prosessissa, jolloin he eivät ole ”sitä eivätkä tätä” ja samalla ”sekä sitä että tätä”. Sopeutumisprosessi ei ole suoraviivaista eikä nopeaa vaan jatkuvaa neuvottelua. (Alitolppa-Niitamo 2003, 21–25.)

Kuten olen edellä todennut, maahanmuuttaja-kategoria on varsin heterogeeninen: maahanmuuttaja on kuka tahansa Suomeen muuttanut henkilö. Oman tutkimukseni kannalta halusin kuitenkin rajata jollakin tavalla maahanmuuttaja-määrittystä ja päädyin rajaamaan maahanmuuttaja-käsitettä sen mukaan, mistä informanttini ovat Suomeen muuttaneet. Maahanmuuttoperusteilla tai oleskeluluvan taustalla olevilla perusteilla ei ollut merkitystä, myöskään uskonnolliset tai poliittiset taustat eivät

olleet ratkaisevia. Tutkimuksessani en halunnut keskittyä yhteen ryhmään, jota yhdistäisi kieli, kansalaisuus tai uskonto. Päinvastoin haluan tutkimuksessani tuoda esille maahanmuuttajien kirjoja. Teemani kannalta kuitenkin halusin haastatella naisia, joiden elämis- ja kokemismaailma on sijoittunut johonkin muuhun kuin Euroopan maahan – näin olleen oletettavasti erilaiseen sosiaaliseen ja kulttuuriseen kontekstiin kuin omani. Tutkimusaineistoani kerätessäni en kuitenkaan ole rajannut yhtäkään haastateltavaksi ilmoittautunutta ulkopuolelle, vaan olen kokenut kaikkien sopivan omaan tutkimukseeni. Vaikka joidenkin haastateltavieni kotimaat voidaan maantieteellisesti katsoa kuuluvan Eurooppaan, on heidän elämäänsä väreittänyt erilainen uskonnollinen ja/tai kulttuurinen ympäristö kuin meitä suomalaisia. Haastateltavaksi ei yksinkertaisesti ilmoittautunut ketään, jonka olisin kokenut kuuluvan rajaukseni ulkopuolelle.

Uskon, että maahanmuuttaja-termi saa niin monta sisältöä kuin on sisällön antajaakin. Ehkä on jopa mahdotonta löytää yleispätevää ja kattavaa sisältöä ko. termille. Tutustuessani tutkimukseni kirjallisuuslähteisiin eteeni tuli hyvin monenlaisia maahanmuuttaja-kuvauksia. Esimerkiksi Oliva M. Espinin (1999) hyvin kattavassa Yhdysvalloissa asuvia maahanmuuttajanaisia koskevassa tutkimuksessa naisten kotimaiden kirjo oli hyvin laaja. Naisia oli muun muassa Etelä-Amerikan maista, Iranista, Israelista, Kiinasta, mutta myös Saksasta, Itävallasta ja Irlannista. Itse taas olen omassa tutkimuksessani tarkoituksellisesti hakenut suurempia eroavaisuuksia. Kenties meillä Suomessa maahanmuuttajat helposti mielletäänkin esimerkiksi Afrikasta tai Aasiasta tuleviksi henkilöiksi, ja eurooppalaiset ovat vain eurooppalaisia. Amerikassa puolestaan jo historiallisesti eurooppalaiset ovat olleet suuri maahanmuuttajaryhmä. Mielenkiinnolla seurasin myös ETMU-sähköpostilistalla (Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seura) joulukuussa 2006 käytyä keskustelua maahanmuuttaja-termin käyttökelpoisuudesta. Keskustelun avauksessa etsittiin vaihtoehtoisia termiä ja ehdotuksia löytyikin eri näkökulmista, esimerkiksi uussuomalainen yleisterminä sekä afro-suomalainen tai suomensomalialainen rajatumpina termeinä. Sopivaa termiä pohdittiin myös ns. toisen polven maahanmuuttajien eli Suomessa syntyneiden lasten kohdalla.

2.2 Kulttuuri

Anne Alitolppa-Niitamo (1993) määrittelee kulttuurin lyhyesti seuraavalla tavalla:

(--> kulttuurilla tarkoitetaan kaikkia niitä asioita, joita ihmiset ja kansat ovat oppineet historiansa aikana tekemään, arvostamaan, joihin he ovat oppineet uskomaan ja joista he ovat oppineet nauttimaan (Alitolppa-Niitamo 1993, 18).

Lisäksi kulttuuri on tapa ajatella, tuntea ja reagoida; kulttuuria voidaan ajatella ihmisyyteen persoonallisuutena. Kulttuuri on siis tiettyyn yhteiskuntaan tai yhteisöön kuuluvien ihmisten elämäntapa. (Mt., 18–19.) Mielestäni määrittely kulttuurista elämäntapana osoittaa sen valtavan merkityksen, joka kulttuurilla on meihin. Eläminen kahden kulttuurin välissä – eläminen kahden elämäntavan kautta. Moni voi varmasti kuvitella kuinka vaikeaa olisi toteuttaa ja noudattaa kahta erilaista elämäntapaa sekä niihin liittyviä tapoja ja käsityksiä. Ihmiset eivät kuitenkaan samaistu mihinkään kulttuuriin joko-tai -periaatteella; he samaistuvat yleensä vain osaan jostakin kulttuurista ja torjuvat lopun. (Liebkind 1994, 24).

Kulttuurien kohtaamisesta puhuttaessa tärkeäksi arvoksi ja tavoitteeksi nousee usein monikulttuurisuus. Haluan hieman avata myös monikulttuurisuuden käsitettä ja huomauttaa, että monikulttuurisuus ei aina kuitenkaan liity maahanmuuttoon, vaan esimerkiksi Suomen sisällä on myös omia vähemmistöryhmiä. Suomessa monikulttuurisuus kuitenkin nähdään vahvasti maahanmuuton seurausilmiöksi (Lepola, 2000). Puhuttaessa monikulttuurisesta yhteiskunnasta voimme pohtia, mitä se todella tarkoittaisi – passiivista suvaitsevaisuutta vai aktiivista vuorovaikutusta. Vaihtoehtoisiksi malleiksi voidaan esimerkiksi esittää monikulttuurinen yhteiskunta sekä kulttuurien välinen yhteiskunta (Kulttuurienvälinen kasvatus 2000, 29). Tällöin monikulttuurisesta yhteiskunnasta löytyy erilaisia kulttuurisia, kansallisia, etnisiä, uskonnollisia ryhmiä, jotka kaikki asuvat samalla alueella, mutta eivät välttämättä ole tekemisissä toistensa kanssa. Vähemmistöjä ehkä suvaitaan passiivisesti, mutta niitä ei hyväksytä tai arvosteta. Kulttuurien välisessä yhteiskunnassa samalla alueella asuvat erilaiset kulttuuriset ryhmät ovat keskenään avoimessa vuorovaikutuksessa ja molemminpuolisesti tunnustavat omat ja toistensa arvot ja elämäntavan. Näin ollen yhteiskunnassa vallitsisi aktiivinen suvaitsevaisuus ja yhdenvertaisuus. (Mt., 29.)

Monikulttuurinen yhteiskunta ei ole kulttuurien muodostama mosaiikki, jossa kulttuurit elävät rinnakkain vaikuttamatta mitenkään toisiinsa. Se ei ole myöskään kulttuurien sulatusuuni, jossa moninaisuus pelkistyy pienimpään yhteiseen nimittäjään. Monikulttuurinen yhteiskunta tarjoaa

parhaimmillaan mahdollisuuksia kulttuurienväliseen vuorovaikutukseen, jossa eri ryhmien väliset suhteet ovat tasapainoiset. Perinteisesti kulttuurien vaikutusta on usein ajateltu yksisuuntaisena katuna: vain ”vierailta” on odotettu valmiutta muuttua. Aidosti kulttuurienvälisessä yhteiskunnassa kaikkien ryhmien tulisi elää tasa-arvoisissa olosuhteissa kulttuuritaustasta ja syntyperästä huolimatta. Monikulttuurisen yhteiskunnan edistämiseksi ei kuitenkaan riitä, että tehdään töitä vain joidenkin parissa, vaan työtä täytyy tehdä niin enemmistöjen kuin vähemmistöjen kanssa, ja kasvattaa kaikkia suvaitsevaisuuteen ja toisten kunnioittamiseen. (Kulttuurienvälinen kasvatus 2000, 45.)

Ongelmallista kuitenkin on, jos kaikkia ongelmia ryhdytään selittämään kulttuurista johtuviksi. Kuten Anne Alitolppa-Niitamo (2004) toteaa, kulttuurin näkeminen ainoastaan yksinkertaisena ja staattisena asiana joka ihmisillä on, sisältää riskejä. Useimmiten maahanmuuttajien sopeutumisoongelmat selitetään kulttuurista johtuvaksi. Riskinä kuitenkin on, että tämänkaltainen yksinkertainen selitysmalli lisää ennakkoluuloja jättäen ilman huomiota jokapäiväisten, vallitsevien sosiaalisten olosuhteiden merkityksen maahanmuuttajien sopeutumiselle. Toki kansallisille ryhmille muotoutuu historiallisesti ja kulttuurisesti määrittyneitä arvoja ja kokemuksia, mutta on tärkeää myös muistaa, ettei kaikkea voi selittää kulttuurilla. (Alitolppa-Niitamo 2004, 37.) Kulttuuri nähdään usein viimesijaisena ja tyhjentävänä vastauksena vaikeisiin tilanteisiin sekä tilanteisiin, jolloin yksinkertaisesti ei löydetä muuta selitysmallia. Varsinkin ”muiden”, esimerkiksi etnisten vähemmistöjen käyttäytymistä ei pohdita sen syvällisemmin, vaan todetaan heidän vain olevan sellaisia. Oma käyttäytyminen voidaan nähdä normaalina, mutta siitä poikkeava käytös selitetään puhtaasti erilaisella kulttuurilla. (Vermeulen 2000, 3-4.)

Kulttuuri on aina myös kiinnittyneenä sosiaaliseen rakenteeseen, joten tarkasteltaessa kulttuurisia eroja tulee myös huomioida yhteiskunnan rakenne ja eri kulttuurien asema tässä yhteiskunnallisessa rakenteessa. Paitsi aikaisemmat myös nykyiset sosiaaliset, poliittiset ja taloudelliset suhteet vaikuttavat kulttuuriin ja kulttuurien välisiin eroihin. (Alitolppa-Niitamo 2004, 37; Vermeulen 2000, 16.) Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten nuorten mahdollisia ongelmia koulussa tai vapaa-ajalla ei voi yksioikaisesti selittää sillä, että heidän kulttuurissaan tämä olisi normaalia. Ensinnäkin nämä maahanmuuttajanuoret tulevat usein hyvin erilaisista yhteiskunnista, jolloin he eivät ole voineet yhtä luonnollisesti oppia samanlaisia käytäntöjä kuin suomalaiset nuoret. Heidän sosiaaliset ja jopa poliittiset ympäristönsä ovat voineet olla hyvin erilaiset ennen Suomeen tuloa. Toiseksi on tärkeää huomioida heidän asemansa suomalaisessa yhteiskunnassa. On syytä pohtia heidän koulutus- tai harrastusmahdollisuuksiaan – ovatko he tasavertaisia mahdollisuuksiltaan kuin suomalaiset nuoret.

Lisäksi heidän perheensä taloudellinen tilanne voi olla heikko vanhempien mahdollisen työttömyyden takia. Heitä kohdellaan erilaisia, ulkomaalaisina – tämä kaikki ei voi olla vaikuttamatta identiteetin rakentumiseen. Kaikkia näitä tekijöitä on syytä pohtia huolellisesti ennen kuin kulttuuriset selitysmallit otetaan käyttöön. Ja toisaalta kun kulttuurin avulla selitetään ihmisen toimintaa, ei kulttuuria tulisi pitää muuttumattomana ja joustamattomana asiana. Kulttuurien näkeminen prosesseina antaisi tilaa ja mahdollisuuksia kulttuurien uudelleen muotoutumiselle sekä tiettyjen käytäntöjen haastamiselle (Brah 1996, 92).

3 NAISEUS JA KOLMANNEN MAAILMAN FEMINISMI

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvailla nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naiseudesta. Mutta mitä me oikeastaan ymmärrämme sanalla naiseus? Onko naiseus jokin kaikenkattava, yleismaailmallinen kategoria? Liittyykö naiseus vain biologisiin tekijöihin vai tuleeko se nähdä osana laajempaa kokonaisuutta? Toisaalta, ymmärrämmekö naiseuden elementtejä samalla tavalla eri puolilla maapalloa? Lopulta emme ehkä voi sanoa viimeistä sanan siihen mitä naiseus on. Mutta se mikä saattaa tuottaa ongelmia, on se kenellä on oikeus määrittää toinen naiseus toista paremmaksi. Lähtiessämme asettamaan käsityksiä hyvästä naiseudesta paremmuusjärjestykseen, liikumme vaarallisilla vesillä. Kaikessa missä asetamme toisten kulttuurien, kansojen ja ihmisten käsityksiä toisarvoisiksi, on olemassa riski. Toivon voivani tuoda esille ongelmakohtia naisten oikeuksiin ja asemaan liittyen niin Suomessa kuin maailmalla hienotunteisesti asettamatta toista käsitystä toista paremmaksi.

Näihin kysymyksiin pureudun tulevassa naiseutta käsittelevässä luvussa. Ensimmäiseksi luvussa 3.1 pyrin esittämään naiseuden määritelmää ja huomioimaan, ettei naiseus ole pysyvää ja muuttumatonta, vaan ajassa ja paikassa muuttuva konstruktio. Sen jälkeen luvussa 3.2 siirryn pohtimaan naisten oikeuksia ja asemaa nykymaailmassa. Edelleen monia naisten oikeuksia poljetaan, ja maailmalla esiintyy selkeitä ihmisoikeusloukkauksia perinteiden nimissä. En kuitenkaan ryhdy sen tarkemmin arvottamaan maita tai kulttuureita naisten oikeuksien suhteen, mutta tuon esille naisten asemaan ja oikeuksiin liittyviä ongelmakohtia. Tämän hetken yksi nousevista ajankohtaisista teemoista on naisiin kohdistuva kunniaväkivalta tietyissä kulttuureissa. Kunniaväkivalta on laajemmin tunnettu ilmiö maailmalla, mutta emme voi ajatella ettei se koskisi myös naisia Suomessa. Luvussa 3.3 erittelen tarkemmin mitä kunniaväkivallalla tarkoitetaan ja minkälaisesta ilmiöstä on kysymys. Viimeiseksi luvussa 3.4 esittelen kolmannen maailman feminismin teoriana, joka puuttuu tyypilliseen feministiseen tutkimukseen. Kolmannen maailman feminismin hyökkää juuri sitä käsitystä vastaan, että voisimme määritellä naiseutta vain yhdestä lähtökohdasta käsin. Kolmannen maailman feminismin vaatii huomioimaan naiseuden koko globaalin kirjon ja vaatii pohtimaan monien taustatekijöiden vaikutusta naisten oloihin.

3.1 Naiseus ja maahanmuuttajanainen

Aapolan, Gonickin ja Harrisin (2005) nuorta feminiinisyttä käsittelevässä teoksessa tyttöydestä puhutaan sosiaalisena konstruktiona, eikä vain tietyistä biologisista prosesseista ja psykologisesta kehityksestä rakentuvana elämänvaiheena. Tyttöys rakentuu sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti sosiaalisten, materiaalisten ja diskursiivisten käytäntöjen kautta. Tyttönä olemisen edellytykset muuttuvat kuitenkin jatkuvasti eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta, esimerkiksi etnisyys, rotu, luokka, seksuaalisuus. (Mt., 1.) Myös Christine Griffinin (2004) mukaan tyttöys ja naiseus ovat aina sosiaalinen ja kulttuurinen konstruktio. Tyttöydessä ei ole mitään essentiaalista, vaan se on aina neuvoteltu ja tuotettu konstruktio. Nuorten tyttöjen ja naisten elämää käsiteltäessä tuleekin tunnustaa tyttöjen elämänmuotojen erilaisuus, ja huomioida tuon erilaisuuden kulttuurinen ulottuvuus. (Mt., 29.)

Tyttöyttä ja naiseutta konstruoitaessa tapahtuu usein jako hyviin ja huonoihin tyttöihin. Paitsi tämän jännitteen kautta, tyttöyden rakentuminen tapahtuu rodun, luokan, etnisyyden, iän ja vammaisuuden ulottuvuuksien kautta. Kuten naistutkimuksessa, myös nuorisotutkimuksessa nämä monet ulottuvuudet on usein saatettu sivuuttaa, ja näin ollen fokus on ollut valkoisissa, länsimaalaisissa nuorissa. (Griffin 2004, 30.) Usein erotteluita käytetään tietyyntyyppisen tyttöyden rakentamisessa; ”moderni tyttöys” konstruoidaan suhteessa ”traditionaaliseen tyttöyteen”. Modernilla viitataan länsimaiseen, sivistyneeseen sekä edistykselliseen naiseen, traditionaalisella puolestaan kolmannen maailman kontekstiin sekä naisia rajoittavaan kulttuuriin. (Griffin 2004, 31.) Traditionaalinen-moderni -dikotomia onkin usein hyvin tyypillinen, kun pohditaan erilaisia naisihanteita. Lähes automaattisesti näihin käsitteisiin sisältyy myös oletukset henkilön koulutuksesta, sivistyksestä sekä arvoista. Tätä kahtiajakoa voidaan mielestäni kuitenkin pitää riittämättömänä, sillä se kahlitsee helposti yksilöt muiden asettamien mielikuvien ja oletusten vangeiksi.

Sari Näre (2004) kuvaa naiseuden toteuttamisen vaikeutta suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa, kiihtyvän kilpailun yhteiskunnassa. ”Muutos ja tehokkuus elämän itseisarvoina kuluttavat loppuun ihmisarvon ja naiseuden” (mt., 11). Näre yllyttää pohtimaan miten pysähtyä kuuntelemaan itseään ja toiveitaan sekä naisena että ihmisenä samalla kun naiseuden toteuttamisen mahdollisuuksien kirjo kasvaa. Perheestä saadut mallit ja olosuhteet asettavat moninaisia rooleja, jotka voivat olla keskenään ristiriidassa; näin oman naiseuden kokoamisesta kokonaisuudeksi tulee haaste. (Näre 2004, 12, 20.) Työelämän ja perheen yhteensovittaminen on nykynaisen keskeisin jännite, josta viime kädessä kärsivät myös lapset. Naisia vaivaa helposti riittämättömyyden tunne äitinä, toisaalta

työelämässä tilanne voi helposti johtaa uhrautumiseen. Näre esittää helpotukseksi naisten vaikeaan tilanteeseen yhteisöllisyyttä, laajempaa perhemuotoa ja ikäpolvien yhdessä asumista; jos arjesta huolehtisi laajempi yksikkö, arki ei tuntuisi niin raskaalta. (Mt., 27–29.) Tämän tyyppinen perhemuoto on toisaalta tyyppillinen monien maahanmuuttajien kulttuureissa. Äitien tekemän työn arvostuksen puutetta Suomessa kuvaa seuraava Näreen haastattelema nainen:

”Mut on kasvatettu tyyppillisen naisen rooliin. --Koen tietynlaista epäonnistumista, kun en ole luonut uraa vaikka olen koulutettu. --Mut se ei riitä, että sä oot pelkästään äiti. Tää on joku pohjoismainen neuroosi. Kun olimme ulkomailla, siellä tapasin saksalaisen hausfraun, jonka lapset oli teini-iässä. Hän oli koulutettukin, mutta täysin tyytyväinen elämäänsä. Hän sanoi, että totta kai on lasten kanssa, ei mitään sen parempaa voi olla. Se oli tosi kaunis ja hyvännäkönen, sil oli tietysti aikaa hoitaa itteensä. Tätä on nyt kauhee sanoo ääneen, mutta tää skandinaavinen kupla naisten vapautumisesta on ihan pelkkä kupla. Tääl on käyny samal lail ku Neuvostoliitossa, että ollaan muka veljiä veljien joukossa, tovereita, mutta kuitenkin siellä taustalla tehdään kaikki se uusintava työ, jota kukaan ei kuitenkaan arvosta. Meil ei oo kotiapulaissysteemiä, ellei ole riittävän varakas. Sehän on tabu, ethän sä saa julkises keskustelus sanoo, että sä kannatat kotiapulaisia.” (Näre 2004, 31–33.)

Äiti- ja työrooleihin sisältyy ristiriita: työssä tulisi pärjätä ja pyrkiä eteenpäin, äitinä puolestaan selviytyä, rakastaa ja riittää muille. Toinen jännite liittyy perinteisiin odotuksiin ja niistä vapautumiseen. Äidiltä odotetaan tietynlaista tarpeiden täyttämistä, mutta yhteiskunta ei kuitenkaan arvosta sitä tarpeeksi. Toisaalta äitiydestä luopumista ei katsota hyvällä. Nainen voi yrittää olla välittämättä perinteisistä roolimalleista, mutta huomata pian että häneltä kuitenkin odotetaan perinteisten mallien mukaista toimintaa. Kolmas jännite syntyy median luomien epärealististen ulkonäköpaineiden myötä. (Näre 2004, 33–34.)

”Yhtäältä naiselta vaaditaan yhteiskunnassamme vahvuutta: naisen on kehitettävä sekä itseään että otettava muut huomioon ja käytävä sekä töissä että hoidettava perhe. Työelämässä naisen on oltava miestä koulutetumpi, vaikka hän siitä huolimatta saakin huonompaa palkkaa ja lyhyempiä työsuhhteita. Toisaalta naisia moititaan liiasta vahvuudesta: pelätään, että kotona voi miestä odottaa nalkuttava pirttihirnu tai komenteleva hellapoliisi, joka vie mieheltä seksuaalisen halun ja kyvyn.” (Näre 2004, 85–86.)

3.2 Naisten oikeudet

Kulttuurista riippumatta naisia määritellään, ja naiset määrittelevät itse itseään ulkonäön sekä fyysisen olemuksen kautta. ”Naiset ovat ruumiitaan”, kärkeä Yhdysvalloissa maahanmuuttajanaisten seksuaalisuutta tutkinut Oliva M. Espin (1996, 88). Maahanmuuttajanaisten identiteetin rakentuminen saa ilmenemismuotonsa pukeutumisen ja seksuaalisuuden kautta; varsinkin vanhempien ja nuorten maahanmuuttajanaisten näkökulmasta sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan sekä seksuaalisuus usein yhdistyvät. Oman kulttuurin mukaisen pukeutumisen

säilyttäminen tai toisaalta ”länsimaalainen pukeutuminen” voivat aiheuttaa konflikteja maahanmuuttajaperheissä. Lisäksi maahanmuuttajayhteisöissä löytyy niin sanottuja perinteiden ja moraalien vartijoita, jotka tarkasti seuraavat oman yhteisön naisten rooleja sekä seksuaalisuutta. (Espin 1996, 88–89.) ”Nainen on kulttuurisen identiteetin ruumiillistuma ja miehet sen vartijoita” (Turtiainen 1998, 59). Naisten sopivalla käyttäytymisellä ja sopivalla pukeutumisella määritellään näkyväksi yhteisön rajat, ja lisäksi määrittelemällä ”kunnollinen nainen” voidaan naiset pitää alemmassa valta-asemassa (Yuval-Davis 1997, 46–47). Toisaalta naisten seksuaalisuuden vartioiminen ei kuulu vain tiettyihin kulttuureihin tai uskontoihin, vaan se on hyvin yleinen ilmiö yhteisöstä riippumatta (Espin 1996, 89; ks. myös El-Saadawi 1992). Ympäri maailman määritelmät sopivasta seksuaalisesta käyttäytymisestä ovat vahvasti saaneet vaikutteita miehisestä seksuaalisesta mielihyvästä. Usein naisten omat ilmaisut ja kokemukset seksuaalisuudesta ovat vaiennettu tai tuomittu (Espin 1996, 91; Espin 1999, 124.)

Espinin (1996, 90) mukaan monet maahanmuuttajanaiset ovat kokeneet rajoituksia suhteessa omaan seksuaalisuuteensa niin ennen maahanmuuttoa kuin uudessa yhteiskunnassa. Hyvin paljon naisiin kohdistuvista odotuksista ja paineista tulee oman yhteisön sisältä. Maahanmuuttajayhteisöissä äitien tehtävänä on siirtää kulttuurisia arvoja tyttärilleen, yhtenä niistä käsitys hyvästä naisesta. Nämä käsitykset voivat siirtyä vahvoina vielä sukupolvelta toiselle. Yhdysvalloissa monien maahanmuuttajayhteisöjen keskuudessa seksuaalisuus usein assosioidaan amerikkalaiseksi tulemiseen, sillä amerikkalaiset naiset koetaan seksuaalisesti vapaiksi naisiksi. (Espin 1996, 91). Niin sanottu länsimaalainen vapaus sisältää sekä mahdollisuuksia että rajoituksia. Naisille saattaa tulla enemmän valinnan mahdollisuuksia itsemäärittelyyn, mutta toisaalta se lisää huolta ja rajoituksia naisten seksuaalisuutta kohtaan. Maahanmuuttajayhteisöissä saatetaan asettaa dikotominen rakenne ”meidän puhtaiden naisten” ja ”länsimaisten naisten” välille. Tämä rajoittaa suuresti naisten itseilmaisua, mutta sitä puolustellaan etnisellä ylpeydellä omista naisista. (Espin 1999, 125–129.)

Sama myytti vapaista länsimaalaisista naisista esiintyy usein niin maahanmuuttajien kuin niin sanotun valtaväestön keskusteluissa. Maahanmuuttajat saattavat kokea länsimaalaisen naisten seksuaalisuuden liian avoimeksi, mutta toisaalta myös me niin sanotut länsimaalaiset naiset voimme kokea nykyisen seksuaalisuuden ihannoinnin epämiellyttäväksi. En usko, että puolialastomat naiset mainoskylteissä häiritsevät vain maahanmuuttajia, vaan monella muullakin saattaa hyvän maun raja ylittyä. Kärjistäen voisi myös kysyä onko naisen vapaa seksuaalisuus sitä, että voi pukeutua mahdollisimman paljastaviin vaatteisiin tai sitä, että on ihannoitavaa kun miehet voivat lähestyä

vapaan avoimesti ja seksuaalisesti naista; yhtä lailla onko seksuaalisesti vapaan naisen suurin oikeus lähestyä miehiä avoimen seksuaalisesti, jopa itseään tarjoten? Mielestäni on aina syytä miettiä mitä vapaalla länsimaalaisella naisella tarkoitetaan. Viitataan sillä naisten mahdollisuuksiin kouluttautua ja tehdä työtä tasa-arvoisessa yhteiskunnassa; tasavertaisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin? Vai tarkoittaako vapaa nainen ainoastaan seksuaalisesti vapaata naista? Ja kuka määrittelee mikä on seksuaalista vapautta – kuunteleeko seksuaalisesti vapaa nainen muita vai itseään?

Erilaisista kansainvälisistä ja alueellisista sopimuksista huolimatta ihmisoikeuksien, erityisesti tyttöjen ja naisten, toteutumisessa on yhä epäkohtia. Niin kulttuuriset ja yhteiskunnalliset käytännöt kuin sukupuoleen kohdistuva syrjintä ja väkivalta sallivat ihmisoikeuksien loukkaamisen. Kaikkien maiden lainsäädäntö ei myöskään ole sopusoinnussa kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa. Naisten oikeuksia täydentää YK:n Kaikkinaisen naisiin kohdistuvan syrjinnän kieltävä sopimus vuodelta 1981 sekä myöhemmin vuonna 1995 laadittu Pekingin julistus ja toimintaohjelma, joka puutteellisen toteutumisen takia uudistettiin New Yorkissa vuonna 2000. (Friidu 2006, 8-10.) Köyhyys, epätasa-arvoinen koulutus, väkivalta ja terveystyökyvykset ovat tärkeitä teemoja pohdittaessa maailman naisten tilannetta. Köyhyys ja työttömyys koettelevat pahiten naisia: naisten osuus on lähes 70 prosenttia maailman noin 1,3 miljardista köyhästä. Naisten ansiotulot ovat miesten tuloja pienempiä, ja lisäksi naiset tekevät paljon palkatonta työtä. Köyhyys johtaa myös moniin esteisiin koulutuksen järjestämiselle, ja tyttöjen koulunkäyntiä voi vaikeuttaa myös varhainen avioituminen ja raskaaksi tuleminen. (Mt., 20–21, 32.)

Naisten kohtaamalle väkivallalle ominaista on sen tapahtuminen kotona. Naisten kohtaama väkivalta on useimmiten pari- tai lähisuhdeväkivaltaa, ja sille tyypillinen piirre on monimuotoisuus ja jatkuvuus. Lähisuhdeväkivalta on edelleen vaiettu asia niin Suomessa kuin muualla maailmassa. Seksuaalinen väkivalta, naiskauppa, prostituutio sekä seksuaalinen väkivalta sodankäynnin välineenä ovat äärimmäisen vakavia ihmisoikeusloukkauksia. (Friidu 2006, 43–55.) Omaan terveyteen liittyvä päätäntävä puuttuu lukemattomilta tytöiltä ja naisilta. Seksuaalisuuden ympärillä on edelleen paljon vaikenemista ja tabuja. Asianmukaisen tiedon saamisen puute sekä terveys- ja seksuaalikasvatuksen puute onkin suuri riski tyttöjen ja naisten terveydelle. Nuorena avioituminen sekä toistuvat synnytykset epähygieenisissä oloissa ovat paitsi riski naisen terveydelle, myös usein este koulutuksen hankkimiselle. Muita terveyteen liittyviä vakavia ongelmakysymyksiä ovat ympärileikkaus ja HIV-epidemian leviäminen. Tyttöjen ja naisten ympärileikkaus on

ihmisoikeusloukkaus ja sitä pidetään yhtenä vakavimmista tyttöihin ja naisiin kohdistuvista väkivallan muodoista. (Friidu 2006, 64–69.)

Tosiasia on, että naisten ihmisoikeuksia loukataan edelleen ympäri maailmaa. Naisen asema on edelleen hyvin huono osassa maita ja kulttuureja. Kuten tutkimukseni johdannossa olen todennut, tarkoitukseni ei ole syventyä pohtimaan missä maissa tai kulttuureissa naisia alistetaan. Tutkimukseni tarkoituksena on tuoda esille nuorten maahanmuuttajanaisten omia kokemuksia. Vaikka itse haluan painottaa naisten aktivoimista ja omaa toimintaa sekä kulttuurista herkkyyttä tilan antamiseksi erilaisille kulttuurisille käsityksille, olen hyvin tietoinen maailmalla edelleen tapahtuvista erittäin haitallisista ja alistavista käytännöistä naisia koskaan. Koska naisten asema tutkimukseeni osallistuneiden naisten kotimaissa ei ole tutkimukseni teema, en syvenny niitä erikseen tarkastelemaan; tarkoitukseni ei ole tutkia maahanmuuttajataustaisten nuorten naisten kotimaiden oloja eikä arvioida naisen asemaa heidän kotimaissaan.

Haluan kuitenkin esimerkin omaisesti tuoda esille joitakin tyttöjä ja naisia alistavia käytäntöjä maailmalta. Omassa työssäni pakolaisten parissa olen usein törmännyt näihin käytäntöihin, jotka eivät oman käsitykseni mukaan ole naisten oikeuksien mukaisia: järjestetyt avioliitot tai jopa pakkoavioliitot, naisten käyttäytymisen kontrollointi, naisen tuottama häpeä perheelle, hyvin nuorena vaimoksi ja äidiksi tuleminen. Mutta koskaan en ole työssäni kokenut oikeudenmukaiseksi tai järkeväksi ryhtyä moralisoimaan tapaamiani naisia ja miehiä. Olemme kylläkin keskustelleet edellä mainituista asioista ja olen kertonut naisille oman näkemykseni. Mutta en ole koskaan ryhtynyt ”aivopesemään” naista toimimaan minun näkemykseni (=länsimaalaisen ihanteen) mukaisella tavalla. Mutta olen pyrkinyt antamaan naisille tietoisuuden siitä, miten toisinkin voi toimia.

Aliakbar Almaspourin (2005) Tampereen yliopistolla tekemä väitöskirja Iranin naisten asemasta ja oikeuksista sijoittuu hänen kotimaahansa Iraniin ja naisten asemaan siellä. Almaspourin väitöskirja on mielenkiintoinen oman tutkimukseni teeman kannalta sekä myös ainutlaatuinen aiheeltaan Suomessa. ”Naiset ovat Iranissa toisen luokan kansalaisia”, toteaa Almaspour (2005, 59) lisäten etteivät naiset edes itse suhtaudu positiivisesti oman sukupuolen etujen ajamiseen, vaan he yleisesti uskovat olevansa heikkoja (mt., 67). Naisten heikko asema Iranissa tulee esille myös Kati Turtiaisen (1998) tutkimuksessa iranilaisten naisten pakolaisuudesta Suomen. Turtiaisen haastattelemat naiset kertovat naisten olojen huonontuneen suuresti Iranin vuoden 1979 islamistisen vallankumouksen jälkeen. Naiset osallistuivat vallankumoukseen miesten rinnalla, sillä he taistelivat naisten

oikeuksien puolesta. Tosiasiassa vallankumouksen myötä naiset kuitenkin menettivät kaikki ne oikeudet, joita heillä aikaisemmin oli ollut. Vallankumouksen jälkeen poliittisesti aktiiviset naiset olivat jatkuvasti tarkkailun alaisia, ja tulevina vuosina raportoitiin alaikäisten tyttöjen sekä raskaana olevien naisten teloituksista sekä raiskauksista sekä kidutuksesta. Iranissa vallankumouksen jälkeinen aika on näyttänyt naiselle paikan islamistisessa yhteiskunnassa: naisen asema rakentuu äitiyden ja kotityön ympärille. (Mt., 52–60.)

Myös oman työni kautta ole kuullut kertomuksia kidutuksista Iranissa, ja esimerkiksi edelleen naisia otetaan kiinni puutteellisen pukeutumisen takia niin sanotuista siveellisistä syistä. Myöskään kivitykset aviorikoksen takia eivät ole historiaa. Keskustellessani iranilaistaustaisten henkilöiden kanssa naisten asemasta Iranissa, he toteavat sen oleva huono. Mutta toisaalta esimerkiksi yliopistoissa suurin osa opiskelijoista on naisia. Onko niin, että naiset haluavat olla aktiivisia oman tilanteensa muuttamiseksi, mutta toistaiseksi heillä ei ole tarpeeksi voimia tai kanavia asiansa ajamiseksi? Vai ovatko naiset yliopistoissa vain osana ideologiaa? Naisten läsnäolo koulutuksessa on poliittisesti välttämätöntä, sillä teologisella otteella opettamalla saadaan naiset mukaan kamppailuun maallistumista vastaan (Turtiainen 1998, 94).

Syntyperältään somalialainen, mutta sittemmin Hollannissa vaikuttanut ja vahvasti politiikassa mukana ollut Ayaan Hirsi Ali (2004) on arvostellut kovin sanoin islamia ja sen suhtautumista naisiin. Hän arvostelee hyvin vahvasti islamia ja kehottaa naisia heräämään vaatimaan omia oikeuksiaan. Ayaan Hirsi Ali on itse paennut Hollantiin 22-vuotiaana hänen perheensä järjestettyä hänelle aviopuolison, jota hän ei itse ollut koskaan edes tavannut. Hollannissa Ayaan Hirsi Ali on saanut islaminuskoiiset raivostumaan ja hän on joutunut jopa elämään maan alla tappouhkausten vuoksi. Hänen mukaansa yksi islamin vahvimista elementeistä on seksuaalimoraali ja sen myötä kulttuuri, jossa naiset ovat miesten omaisuutta, ja jossa miesten kunnia rakentuu naispuolisten perheenjäsenten käytöksen perusteella. Seksuaalimoraali kohdistuu vain ja ainoastaan naisiin; miesten ei tarvitse opetella itsehillintää, vaan on ikään kuin ymmärrettävää ”villiintyä” jos näkee ei-hunnutettuja naisia. Siksi onkin naisen tehtävä piilottaa vartalonsa ja kärsiä häpeän tunteista. Neitsyyttä on varjeltava hinnalla millä hyvällä. (Mt., 7-9, 96-98.)

”Min syster och jag var fortfarande bara barn när det blev uppenbart för oss att vi alltid måste visa respekt för vår bror. Han var inte mer än tio månader äldre än jag, men vi fick höra att det bara pojkar som räknades. En muslimsk kvinna status är högre ju fler söner hon har. Om någon frågade min mormor hur många barn hon hade så svarade hon: ’Ett.’ Och hon hade nio döttrar och en son. Det sa hon om vår familj också. Att det bara fanns ett barn i vår familj. ’Men vi då?’ frågade min syster och jag. ’Ni kommer att föda fler söner åt oss’, svarade hon. Det gjorde mig alldeles förtvivlad. Vad skulle

jag göra med mitt liv här på jorden? Föda söner! Bli en sontillverkare. Jag var nio år då.” (Ayaan Hirsi Ali 2004, 22.)

Ayaan Hirsi Ali (2004) korostaa kasvatuksen merkitystä: jos tyttö kasvatetaan tiukkojen koraanin oppien mukaan, on hänen käsityksiään hyvin vaikea muuttaa aikuisena. Naiset ovat kasvaneet alistettuun asemaan eivätkä siksi edes näe itseään alistettuina. Lisäksi olematon seksuaalikasvatus johtaa usein esimerkiksi ei-toivottuun raskauteen, sukupuolitauteihin tai hyväksikäyttöön. (Mt., 106, 116–117.) Mary Wollstonecraft korosti naisten kasvatuksen merkitystä jo 1790-luvulla kirjoittaessaan naisten asemasta. Hän kritisoi aikansa kasvatuskäsityksiä naisia heikentäviksi, sillä niiden tarkoituksena oli tehdä tytöistä ja naisista vain miellyttäviä. Myös naisten opintojen kieltäminen ja pitäminen tietämättöminä on miesten keino saada naiset kuuliaisiksi. (Wollstonecraft 1996, 30–33.) 1910-luvulla prostituutiosta kirjoittanut Emma Goldman esittää yhdeksi prostituution pääsyistä naisten täydellisen tietämättömyyden liittyen seksuaalisuuteen. Jos nainen ei tunne omaa ruumistaan eikä ole sinut oman ruumiin ja seksuaalisuuden kanssa, ei ajautuminen hyväksikäytetyksi ole yllättävää. Seksuaaliset kokemukset katsottiin jo 1910-luvulla luonnolliseksi osaksi miehen kasvua, mutta naisen kasvuun ne eivät kuuluneet. (Goldman 1996, 83–84.) Naisten oikeuksiin liittyvät kysymykset ovat siis olleet akuutteja jopa vuosisatoja ja ovat sitä edelleen.

Saarinen ja Uuksulainen (2006) ovat kuvanneet naisten elämää Etelä-Aasiassa. Etelä-Aasiaan katsotaan kuuluvaksi Intia, Pakistan, Bangladesh, Nepal ja Sri Lanka, joita kaikkia yhdistää naisten heikko asema. Väestöjakauma on hyvin vinoutunut perhesuunnittelun ja sikiöiden abortoinnin takia. (Mt., 6.) Helsingin Sanomien (30.7.2007) artikkelissa ”Pohjois-Intiasta puuttuu miljoonia tyttölapsia” tuo esille karun todellisuuden. Intiassa jää joka vuosi syntymättä noin puoli miljoonaa tyttöä. Hälyttävää on myös se, että tyttösiikiöiden abortointi on yleisempää koulutettujen kuin kouluttamattomien naisten keskuudessa, kertoo artikkelissa tilannetta tutkinut tohtori Prabhat Jhan. Sikiöiden sukupuolen selvittäminen kiellettiin Intiassa vuonna 1994, mutta tämä ei ole estänyt seulontaa. Pohjois-Intiassa on 126 poikaa sataa tyttöä kohden, Kiinassa vastaava luku on 118 poikaa sataa tyttöä kohden. Samaisessa artikkelissa Väestöliiton tutkija Minna Säävälä arvioi, että naisten vähäisyys todennäköisesti vain lisää naisten alistamista. Naisten ollessa yhä harvinaisempia, kääntyvät avioliittomarkkinat ulkomaille, kuten esimerkiksi on käynyt Kiinassa. (HS 30.7.2007.) Kasvatuksessa ja koulutuksessa vanhemmat panostavat poikiin, joten tyttöjen ja naisten luku- ja kirjoitustaidottomuus sekä alhainen koulutus ovat suuria ongelmia. Lisäksi lapsiavioliitot sekä järjestetyt avioliitot ovat yleisiä. Vaimon rooli, joka usein perustuu uskontoon ja myytteihin, on erityisen tärkeä. Esimerkiksi ideaalihinduvaimo pitää miestään jumalana, jota palvoo. Äidin rooli

korostuu poikalasten synnyttäjänä; odotukset äidin roolia kohtaan ovat niin suuret, ettei niitä voi korvata naisen elämässä millään muulla tavalla. Lapsen saaminen parantaa naisen asemaa kaikissa sosiaaliluokissa, ja ennen kaikkea pojan synnyttäminen on suurin saavutus naisena. (Saarinen & Uuksulainen 2006, 6-10.)

Perheen tärkein velvollisuus Etelä-Aasiassa on saattaa tytär kunniallisiin naimisiin ja tästä syystä järjestetyt avioliitot ovat hyvin yleisiä: yli 90 % avioliitoista on järjestettyjä. Lisäksi neitsyyden vaatimus on tärkeä. Lapsiavioliitot ovat vähentyneet lainsäädännön myötä, mutta ilmiö on kuitenkin edelleen olemassa. Avioituminen merkitsee naiselle statuksen muutosta, mutta silti nainen katsotaan usein miehen omaisuudeksi. Perheväkivalta on yleistä, sillä aviomiehellä on oikeus pitää vaimo kurissa ja rangaista häntä tarpeen tullen. Myös seksuaalinen hyväksikäyttö on yleinen rikos, ja usein uhrina on kotiapulainen tai palvelija. Vakavia ongelmia ja ihmisoikeusloukkauksia ovat myös prostituutio ja naiskauppa. (Saarinen & Uuksulainen 2006, 20–21, 32–33.) Tyttöjen naisten asemaa voitaisiin parantaa niin väestöpolitiikalla kuin koulutuspolitiikalla. Koulutuksen tarjoaminen tytöille ja naisille on avainasemassa sekä myöhemmin arvostetun työn ja kohtuullisen palkan saavuttaminen. Hyvinvoinnin tasaisempi jakautuminen on tulevaisuuden suuri haaste. Hyviä esimerkkejä on jo kuitenkin olemassa, esimerkiksi naisten yritystoiminnalle tarkoitettut pienet pankkilainat. (Mt., 13, 37.)

3.3 Kunnia

Naisten asemaan liittyy ympäri maailman vahvasti kunnia: miehen, perheen ja yhteisön. Naiset ovat yhteisön identiteetin symbolisia edustajia, ja näin ollen he myös kantavat yhteisön kunniaa (Yuval-Davis 1997, 45). Kunniaakysymykset ovat saaneet viime vuosina huomiota enemmän niin maailmalla kuin Suomessa. Perheen kunnia liittyy erityisesti tyttärien siveyteen, ja tyttären käytöksessä on koko perheen tulevaisuuden arvostus kyseessä (Turtiainen 1998, 67). Kunniaa puhuttaessa kysymys on nimenomaan miehen tai perheen kunniaa, ei naisen. Nainen ikään kuin kantaa itsessään koko perheen ja yhteisön kunniaa, ja jos jokin tahraa tämän kunnian, on perhe ja yhteisö oikeutettuja puhdistamaan tahratun maineen. Tämä puhdistaminen saattaa tarkoittaa naisen pakottamista avioliittoon, tiivistä kontrollointia, yhteisön ulkopuolelle sulkemista, väkivaltaa tai jopa murhaamista. Useimmiten kunnian menettäminen johtuu naisen siveettömästä käytöksestä; rakastuminen väärään mieheen, avioero, uskottomuus tai raiskatuksi tuleminen tahravat kerrasta perheen maineen ja kunnian. Kunniaaväkivallalle on tunnusomaista erotuksena perheväkivallasta lähiyhteisön rooli. Pelko koko perheen tai yhteisön maineen menettämisestä johtaa usein siihen, että

lähiyhteisö on tietoinen tapahtumista ja jopa mukana suunnittelemassa väkivallantekoa. Vaikka varsinainen väkivallan tekijä toimisi yksin, tietää hän saavansa yhteisön tuen teolleen. Kunniaväkivallan tekijä on yleensä joku naisen läheisistä miespuolisista sukulaisista, esimerkiksi isä, veli tai setä.

Hedvig Ekerwald Uppsalan yliopistosta herätti ajatuksia esityksellään Suomen Punaisen Ristin järjestämässä Nuorten maahanmuuttajanaisten hyvinvointi Suomessa –seminaarissa 24.11.2005. Ekerwald puhui kunniaväkivalta-ilmioistä kunniakulttuureihin (honourcultures) liittyvänä ilmiönä. Hän on haastatellut perheitä, jotka tulevat niin sanotuista kunniakulttuureista, ja Ekerwald on pyrkinyt löytämään ratkaisukeinoja perheiden konflikteihin. Mutta toisaalta Ekerwald nostaa esille myös perheväkivallan skandinaavisissa perheissä – perheväkivaltahan on hyvin tuttu ja yleinen ilmiö myös Suomessa. Vuosina 2000–2004 perheväkivaltaan kuoli Suomessa keskimäärin 23 naista vuodessa. 43,5 % naisista on joutunut miehen tekemän fyysisen tai seksuaalisen väkivallan tai uhkailun kohteeksi joskus elämässään 15 vuotta täytettyään (www.jokuraja.fi/). Vuonna 2005 poliisin tietoon tulleissa perheväkivaltarikoksissa oli 4 109 uhria (Perheväkivalta 1997–2005. <http://tilastokeskus.fi>). Skandinaviassa tapahtuu myös esimerkiksi traagisia perhesurmia, joissa isä surmaa ensin muun perheen ja lopuksi itsensä. Ekerwald nimeää skandinaaviset kulttuurit vodkakulttuureiksi (vodkacultures), mikä antaa ymmärtää alkoholin merkityksen perheväkivallan ja perhemurhien yhteydessä. Ekerwald kärjistäen rinnastaa kunniaväkivallan ja kunniamurhat sekä perheväkivallan ja perhemurhat. Onko jompikumpi hyväksytympi tai oikeutetumpi; onko toinen julmempi tai enemmän ihmisoikeuksia polkeva? Ekerwald viittaa Ruotsissa tapahtuneisiin kunniamurhiin kertoen kunniamurhia tapahtuneen Ruotsissa vuosina 1992–2001 yhteensä kuusi; kun taas samassa ajassa ruotsalaisissa perheissä 12 poikaa murhasi äitinsä.

Suomessakin on viime vuosina ryhdytty tarkastelemaan kunniaväkivalta-ilmioitä, muualla maailmassa ilmiö on ollut jo tunnetumpi. Euroopassa pakkoavioliitot ovat kunniaväkivallan yleisin muoto, ja niihin on yritetty puuttua lainsäädännöllä esimerkiksi Ruotsissa ja Isossa-Britanniassa (www.ahaa-avaimia.fi/neliapila/). Kuitenkin noin 5000 naista kuolee vuosittain kunniaan liittyvissä murhissa ympäri maailmaa. Suomessa kunniaväkivallan äärimmäisin muoto eli kunniamurha tuli näkyvästi esille ehkä ensimmäisen kerran vuonna 2001 Ruotsissa murhatun Fadime Sahindalin tapauksessa. Ruotsissa ryhdyttiin Fadimen murhan jälkeen voimakkaasti työskentelemään kunniaväkivallan poistamiseksi. Vuonna 2004 Ruotsissa arvioitiin kunniaväkivallan uhriksi joutuvan 1500 naista, sisältäen siis eri kunniaväkivallan muodot. (Laurent Lina, www.kepa.fi/kumppani/3862.) Isossa-Britanniassa arvioidaan tapahtuvan 12 kunniamurhaa

vuodessa, ja kunniaväkivallan tekoja noin kymmenen viikossa (Dishonourable acts, 2007). Suomessakin on tullut poliisin tietoon kunniaväkivaltatapauksia, mutta laajasta ilmiöstä ei puhuta. Ilmiön tiedostaminen, ennaltaehkäisevän työn tekeminen sekä viranomaisten kouluttaminen ovat nyt tärkeitä ja ajankohtaisia teemoja Suomessa. Mannerheimin Lastensuojeluliitto aloitti vuonna 2005 Kunniaväkivalta-hankkeen kunniaväkivallan tunnistamiseksi sekä sopivien työskentelymallien kehittämiseksi (uudenmaanpiiri.mll.fi/hankkeet/kunniavakivalta). Hanke jatkuu vuodesta 2007 Amoral –hankkeella viranomaisyhteistyön kehittämiseksi; itse olen työni puolesta ko. hankkeen ohjausryhmän jäsen.

3.4 Kolmannen maailman feminisismi

Feministisessä liikkeessä sukupuolisorto on nähty ensisijaisena sorron muotona, mutta vähemmistönaisten näkökulmasta tämä ei ole tuntunut aina oikealta. Valkoinen keskiluokkainen feminisismi vastustaa naisten kokemaa sortoa, mutta kieltää samalla naisten väliset erot. (Ahokas & Rantonen 1996, 68–71.) Ei ole olemassa yhtä, universaalialia naiseutta, vaan erilaisia käsityksiä naiseudesta. On tärkeää muistaa, ettei naisuus ole ainoastaan yksi globaali kategoria, vaan naiset jakautuvat edelleen erilaisiin kategorioihin suhteessa sosiaalisiin oloihin (Brah 1996, 102). Feministinen tutkimus on lähtenyt useimmiten valkoisista, keskiluokkaisista, länsimaisista naisista käsin, jolloin sen ei ole katsottu antavan tilaa erilaisille naiseuksille. Kritiikiksi valkoiselle ja eurosentriselle feminismille on kehittynyt kolmannen maailman feminisismi sekä mustien naisten feminisismi. Kritiikki länsimaista feminisimiä kohtaan kärjistyy siihen, miten se tuottaa kuvan ”kolmannen maailman keskivertonaisestä” (Mohanty 1999, 236).

”Tämä kolmannen maailman keskivertonaisten viettää pohjimmiltaan tyypistettyä elämää, joka perustuu hänen feminiiniseen sosiaaliseen sukupuoleensa (lue: hänen elämänsä on seksuaalisesti rajoitettua) ja siihen, että hän on ’kolmannesta maailmasta’ (lue: tietämätön, köyhä, kouluttamaton, perheen ohjailtavissa, kotitaloutta hoitava, perhesuuntautunut, uhriksi joutunut, jne.). Tämän vastakohtaksi asetetaan länsimaiset naiset, jotka (usein implisiittisesti) esittävät itsensä koulutetuiksi, moderneiksi, omaa ruumistaan ja seksuaalisuuttaan kontrolloiviksi, ja itse omista asioistaan päättäväiksi.” (Mohanty 1999, 236.)

Kolmannen maailman feministit kritisoiivat sitä, että kolmannen maailman nainen on länsimaisten feministien silmissä aina vailla valtaa, hyväksikäytetty ja seksuaalisesti alistettu. Näin ollen kolmannen maailman naiset nähdään ensisijaisesti objekteina, jotka tarvitsevat länsimaisia feministejä opettajikseen. (Ahokas & Rantonen 1996, 75–76). Kolmannen maailman naiset ryhmänä määritellään ”--uskonnollisiksi (lue: ’ei-edistykselliseksi’), perhekeskeisiksi (lue: ’traditionaaliseksi’), lain edessä tietämättömiksi (lue: ’he-eivät-vieläkään-ole-tietoisia-

oikeuksistaan’) ja lukutaidottomiksi (lue: ’välinpitämättömiksi’) --” (Mohanty 1999, 262). Alistettu nainen ja uhri-kategorian lisäksi kolmannen maailman naiset saatetaan nähdä myös seksiobjekteina, esimerkiksi Thaimaan ja Korean seksiturismin kautta (Chowdhry 1995, 28).

Eri tutkijoille ”kolmas maailma” määrittyy eri tavoin: se saattaa sijaita ns. kehitysmaissa ja sillä voidaan myös viitata oman mantereen maahanmuuttajiin (Vuorela 2003, 20). Chandra Talpade Mohanty (1991, 5) käsittää kolmannella maailmalla 1) maantieteellisiä alueita 2) maan natiiveja vähemmistöryhmiä sekä 3) uusia maahanmuuttajia. Kuten länsimaisia naisia tai valkoisia naisia ei voida pitää yhtenäisinä ryhminä, eivät myöskään kolmannen maailman naiset ole yhtenäinen ryhmä. He muodostavat edelleen ryhmiä uskonnon, luokan, historian ja seksuaalisuuden kautta. Kolmannen maailman naista tai värillistä naista määrittää kuitenkin yhteinen kamppailun konteksti. Kamppailu ei perustu ihonväriin tai sukupuoleen, vaan kamppailu rakentuu siitä, miten näemme rodun, luokan sekä sukupuolen. Yhteinen kamppailu perustuukin enemmän poliittiseen liittoutumiseen riippumatta naisten historiallisesta tai sosiaalisesta tilasta. Kyseessä on kolmannen maailman naisten poliittinen kamppailu seksismiä, rasismia sekä globaaleja valtarakenteita vastaan. (Mohanty 1991, 4-7.)

Kolmannen maailman feminismissä on syytä kuitenkin huomioida, kuka käyttää ääntä kolmansien maiden naisten puolesta. Valtaosaan länsimaisten feministien kolmatta maailmaa käsittelevästä tutkimuksesta lyö leimansa oletukset etuoikeutetusta asemasta ja etnosentrisestä universaaliudesta (Mohanty 1999, 232). Rodun ja etnisyyden esiin nostaminen tuo naisten väliset valtasuhteet selvemmin feministiseen tutkimukseen. Aikaisemmin länsimaiset feministit ovat rakentaneet itselleen käsityksen kolmannen maailman patriarkaatista ja kolmannen maailman naisesta; kolmannen maailman naisia ei juuri koskaan tarkastella itsenäisinä, valintoja tekevinä subjekteina. Uhrinäkökulmasta lähdettäessä kolmannen maailman naiset jähmettyvät ajallisesti, paikallisesti ja historiallisesti tiettyyn asemaan. (Ahokas & Rantonen 1996, 67–74.)

Mustien naisten feminismin kautta naisten alisteiseen asemaan on liitetty myös rotu. Paitsi että mustat naiset altistuvat patriarkalismille, he altistuvat myös rotusyrjintään; heihin kohdistuu paitsi seksismiä myös rasismia (Carby 1997, 46). Esimerkiksi afrikkalaisamerikkalaisille naisille rodun ja sukupuolen samanaikaisuus on tärkeä lähtökohta. Usein mustaihoiset naiset ovatkin samanaikaisesti rotu-, sukupuoli- ja luokkasorron kohteita. Rotusorto saattaa jopa ylittää sukupuolisorron kokemuksen, ja esimerkiksi Yhdysvalloissa mustat naiset korostavat solidaarisuuttaan mustien miesten kanssa yhteisen rotusorron kokemuksen takia. (Ahokas & Rantonen 1996, 69, 72.)

Patricia Hill Collins (1991) kuvailee mustan feminismin ydintä yhteisellä mustien naisten tietoisuudella, jolle on ominaista kamppailun perintö. Kamppailussa painottuu niin feministinen kuin afrosentrinen näkökulma. (Mt., 19–26.) Myös Bell Hooks (1984, ks. Marchand 1995, 63) on vaatinut voimakkaasti rotu- ja luokkakysymysten liittämistä feministiseen keskusteluun.

”One of the basic differences in perspective between the bourgeois woman and the working class or poor woman is that the latter knows that being discriminated against or exploited because one is female may be painful and dehumanizing, but it may not necessarily be as painful, dehumanizing, or threatening as being without food or shelter, as starvation, as being deathly ill but unable to obtain medical care. Had poor women set the agenda for the feminist movement, they might have decided that class struggle would be a central feminist issue; that poor and privileged women would work to understand class structure and the way it pits women against one another.” (Hooks 1984, ks. Marchand 1995, 63.)

Yhdysvalloissa rotu- ja luokkakysymykset ovat hyvin erilaisia kuin esimerkiksi Suomessa jo yhteiskunnan sekä väestön rakenteen takia. On kuitenkin selvää, että maahanmuuttajataustaisilla naisilla Suomessa on kokemuksia rasismista, vaikkakaan emme voi puhua rotu- ja luokkasorrosta samassa mittakaavassa kuin Yhdysvalloissa. Mielestäni on kuitenkin tärkeää huomioida sosiaalisiin ja taloudellisiin olosuhteisiin liittyvät erityispiirteet, ja huomioida niiden vaikutukset naisiin. Mustassa feminismissä ihon väri on kuitenkin erityinen aspekti, ja valkoihoisten maahanmuuttajanaisten aseman koetaan olevan erilainen kuin tummaihoisten (Mirza, 1992). Jo 1850-luvulla mustaihoinen Sojourner Truth nousi kyseenalaistamaan mustien naisten kohtelun Yhdysvalloissa ”Ain’t I a Woman” -puheellaan. Monissa teoksissa viitataan tuohon Truthin lausahduksen ja olen löytänyt ruotsalaisesta feministisiä tekstejä käsittelevästä teoksesta (Esseveld & Larsson, 1996) kyseisen tekstin.

”Mannen där borta säger att kvinnor behöver hjälpas in i vagnar och lyftas över diken och överallt få den bästa platsen. Ingen hjälper någonsin mig in i vagnar eller över dypölar eller ger mig den bästa platsen! Och är inte jag en kvinna? – Jag har plöjt, sått och samlat i ladorna, och ingen man kunde styra mig! Och är jag inte en kvinna? Jag kunde arbeta lika mycket och äta lika mycket som en man – när jag fick någon mat – och även tåla piskan! Och är inte jag en kvinna? Jag har fött tretton barn och sett de flesta slumpas bort som slavar, och när jag skrek ut min moderssorg var Jesus den ende som hörde mig! Och är inte jag en kvinna? --
-- Sedan säger den lille mannen där i svart att kvinnor inte kan ha lika stora rättigheter som män, eftersom Kristus inte var kvinna! Var kom din Kristus från? Var kom din Kristus från? Från Gud och en kvinna! Mannen hade inget med honom att göra.” (Truth 1996, 270.)

Globaali naisten välinen sisarus tuntuu oikeastaan myyttiltä kolmannen maailman feminismin sekä mustan feminismin viitekehyksessä – myös naiset sortavat naisia. Naisten sortaessa toisiaan meidän ei tarvitse edes lähteä tarkastelemaan eri maanosista tulevien naisia, vaan tarkasteltavaa löytyy aivan läheltäkin. Esimerkiksi Mari Käyhkön (2002) tutkimuksessa siivoojia kouluttavan ammatillisen oppilaitoksen naisihanteesta esille nousee kysymys luokkataustasta. Käyhkö kritisoi

naistutkimusta sosiaalisen ja yhteiskunnallisen hierarkian unohtamisesta, ja kietoo omassa tutkimuksessaan yhteen naiseuden ja työväenluokkaisuuden. Siivoojiksi opiskelevat tytöt määrittyvät moninkertaiseen toiseuteen: he ovat taustaltaan työväenluokkaisia, sukupuoleltaan tyttöjä, opiskelevat ammatillisessa oppilaitoksessa ja he valmistuvat heikosti arvostetulle naisvaltaiselle alalle. Vaikka yhteiskunnallisesti näiden tyttöjen tila voidaan nähdä toiseutena, ei se tuota tytöille koettua toiseutta tai alistettuna olemisen tunnetta. (Mt., 42–44.)

Tarkastelemalla siis esimerkiksi eroja siivoojia kouluttavan ammatillisen oppilaitoksen ja akateemisen koulutuksen antavan yliopiston naisihanteiden välillä voimme jo löytää erilaisia naisia ja naisihanteita. Mutta voimmeko sitten asettaa toisen naiseuden toista paremmaksi? Jatkuvaa keskustelua mediassa käydään myös esimerkiksi siitä, onko naisen mahdollista/toivottavaa valita äitiyden ja uran välillä. Nämä valinnat jo synnyttävät erilaisia naiseuksia ja naisihanteita. Kokeeko osa naisista itsensä alistetuiksi näissä tilanteissa tai voimmeko todella päättää mikä naisihanteista on paras? Vaikka yhteiskunnallisesta näkökulmasta siivoojiksi valmistuvat tytöt edustavat toiseutta, he eivät koe itseään alistetuiksi (ks. edellä Käyhkö 2002); miksi kolmannen maailman naistenkaan tulisi kokea itseään alistetuiksi, vaikka he useasta näkökulmasta käsin edustavat toiseutta verrattuna länsimaalaiseen, valkoiseen naiseen. Ympäröivä yhteiskunta määrittelee helposti tiettyjä ryhmiä alistetuiksi tai sorretuiksi, mutta auttaako tällainen määrittely? Onko määrittelyn tarkoitus aktivoida vai alistaa vielä enemmän? Sen sijaan että yritämme löytää lopullisen jaon alistettujen ja alistajien välillä tulisi meidän kuunnella ihmisten oma kokemus tilastaan ja siihen vaikuttavista syistä. Puhe aktiivisista, rohkeista (maahanmuuttajataustaisista)naisista luo varmasti mielekkäämmän kuvan niin kuulijoille kuin puheen kohteena oleville, kuin puhe ainoastaan alistetuista (maahanmuuttaja)naisista.

4 AIEMMAT TUTKIMUKSET

4.1 Suomalaiset tutkimukset

4.1.1 Tyttöjä kahdessa kulttuurissa

Nuorista maahanmuuttajanaisista on tehty tutkimusta Suomessa melko vähän; useimmiten maahanmuuttajanaisia ja/tai -tyttöjä koskeva tutkimus on tähän mennessä keskittynyt somalilaisiin ja -tyttöihin. Anne Alitolppa-Niitamo (2000) käsittelee Suomessa asuvien somalityttöjen rooleja ja valintoja koulussa tapahtuvan muodollisen koulutuksen ja kotona tapahtuvan epämuodollisen koulutuksen merkitysten kautta. Kummallakin koulutusmuodolla on oma tärkeytensä: muodollinen koulutus avaa polkuja työelämään, epämuodollinen koulutus puolestaan valmistaa tyttöjä avioliittoon, vaimon ja äidin rooliin (mt., 55). Muodollinen koulutus on juuri se, mitä suomalainenkin yhteiskunta arvostaa. Muodollisen koulutuksen valinta avaa siis maahanmuuttajatyölle laajempaa mahdollisuutta omaksua juuri suomalaisen kulttuurin piirteitä. Muodollinen koulutus voi olla tärkeä hyöty myös mahdollisesti palattaessa takaisin kotimaahan. Epämuodollinen koulutus voi kuitenkin olla se, mitä maahanmuuttajatyön oma kulttuuri pitää ensisijaisesti arvossa. Useiden käsitys maahanmuuttajanaisten alisteisuudesta saattaa johtua siitä, että maahanmuuttajanaiset ja -tytöt ovat näkymättömämpiä laajemmassa yhteiskunnassa. Naisilla on kuitenkin keskeinen asema kodin yksityisessä piirissä elämää uusintavana ja ylläpitävänä voimana, joten naisen rooli ei ole vähäisempi. Maahanmuuttajanaisten näkymättömyys yhteiskunnassa antaa meille tekosyyn pitää heitä miehille alisteisina. Me nimittäin arvostamme juuri näkyvyyttä yhteiskunnassa. Useiden maahanmuuttajanaisten nauttima arvostus kuitenkin nousee juuri kodin piiristä, heitä arvostetaan äiteinä ja naisina. (Mt., 55–56.) Maarit Marjeta (2001, 30) myös painottaa tutkimuksensa kautta saaman kokemuksen pohjalta nimenomaan naisen muodostavan perheen ja olevan sen selkäranka. Naisten ja tyttöjen tärkeänä sekä arvostettavana tehtävänä on myös kulttuuristen arvojen ja normien siirtäminen sekä ylläpitäminen. Näin naisille ja tytöille kuuluu oman kulttuurin käsityksien mukaan hyvinkin arvokkaita tehtäviä.

Reetta Helander (2002) on tarkastellut 11–19-vuotiaiden somalityttöjen elämää kahden kulttuurin välissä. Somalitytöt näyttivät olevan paitsi kulttuurinsa vaalijoita, niin myös kulttuurin muutoksen agentteja. Helanderin haastatteleminen tytöille oli tärkeää tietää, mistä he ovat kotoisin; oma kieli ja kulttuuri merkitsevät paljon. (Mt., 109–111.) Vaikka perinteet, kulttuuri ja uskonto vaikuttivat

paljon tyttöjen arkeen, olivat he myös valmiita omaksumaan uuden yhteiskunnan tärkeitä piirteitä. Näillä tytöillä oli selkeitä koulutus- ja urasuunnitelmia, he halusivat osallistua työelämäänsä. He eivät nähneet ongelmalliseksi työelämän ja kotielämän yhdistämistä. (Mt., 121.) Erään Helanderin haastatteleman somalitytön mielestä somalinaisen asema on kuitenkin heikentynyt Suomessa, sillä somalimiehet ovat vaatimassa naisia jäämään kotiin eikä naisten opiskelua ja työntekoa enää arvosteta.

”Et mä en käyttäytymisnäkökulmasta kuin somaliakka, joka lukkiutuu oven taakse kotiin ja synnyttää jokaikinen vuosi eikä opiskele mitään. Mä en todellakaan ryhdy siihen, ei kiitos! Just noi asiat saa mut vihaseks! Sit ne väittää, että se on islamin uskonto, että naisten pitää pysyä kotona. Se on täyttä...” (Helander 2002, 120.)

Helanderin haastattelemissa tytöillä pukeutuminen oli osa naiseutta. Pukeutumisessa oli kyse tyttöjen omasta halusta, mikä viittaa myös hyväksyttävyyteen omassa yhteisössään sekä tavasta viestittää ympäristölle yhteisön kulttuurista yhtenäisyyttä. Elettäessä vieraassa maassa varsinkin aluksi oma yhteisö on ainoa turva ja kiinnekohta elämässä. Tytöt kuitenkin korostivat, että pukeutuminen on heidän oma valintansa, ja myös ”suomalaisittain” pukeutuvia somalityttöjä ymmärrettiin. Huiviin pukeutuminen merkitsi tytöille aikuisuutta sekä jonkinlaista aseman nousua. Lisäksi opiskelemalla islamia ja sen oppeja tytöt puolestaan saavuttivat arvo- ja vaikutusvaltaa. Uskontoa korostamalla ja pukeutumista säätelemällä ei välttämättä alisteta naisia somaliyhteisössä, vaan näillä opeilla vahvistetaan itseä ja omaa asemaa. (Mt., 112–114.) ”Käyttäytymällä ja pukeutumalla kuin ’kunnan muslimityttö’ somalitytöt saavuttavat arvostusta ja päätöksentekovaltaa oman elämänsä suhteen” (Helander 2002, 114).

Omaan kulttuuriinsa liittyvistä piirteistä tytöt suhtautuivat jyrkän kielteisesti ympärileikkaukseen. Seurustelu herätti ristiriitaisia tunteita, mutta suurin osa Helanderin haastattelemissa tytöistä suhtautui seurusteluun sallivasti. (Helander 2002, 115; 119–120.) Helanderin tutkimuksessa tytöt omaksuivat piirteitä molemmista kulttuureista yksilöllisesti: toinen omaksui enemmän, toinen vähemmän. Somalitytöt muokkasivat itse eri käyttäytymismalleja ja vaikutteita omiin tarpeisiinsa innovatiivisella ja luovalla tavalla. Tytöt ikään kuin muokkasivat suomalaisten nuorten tapoja omaan käyttöönsä: he eivät käyneet diskossa, mutta järjestivät sellaisen kotonaan. (Mt., 124–125.)

Heli Niemelä (2003) on tutkinut somalialaistytöiden näkemyksiä suomalaisista tytöistä. Suomalaisessa kulttuurissa ehdottoman huonoina puolina somalitytöt pitivät tyttöjen huonompaa seksuaalista moraalia ja päihteiden käyttöä. Suomalainen kulttuuri ja erityisesti suomalaisten nuorten elämä tietyin piirtein näyttäytyivät somalitytöille turvattomina ja negatiivisina asioina.

Tytöt eivät nähneet päihteiden käyttöä vapauttavana, eivätkä he pitäneet vanhempien holhousvallasta irtisanoutumista vapauttavana tekijänä. (Mt., 93–104.) Myös Niemelä kuvaa tyttöjä kulttuurin muutoksen agentteina: neuvotellessaan kulttuurista he muuttavat hienovaraisesti traditionaalista somalialaisen muslimityön roolia uusiin olosuhteisiin sopivaksi (mt., 118).

Helanderin (2002) ja Niemelän (2003) tutkimuksissa ilmenee, että maahanmuuttajatytöt omaksuvat kuitenkin piirteitä suomalaisesta kulttuurista. Tytöt olivat kiinnostuneita samoista kulttuurituotteista kuin suomalaiset tytöt ja pukeutumisessa joustettiin (Niemelä 2003, 99). Myös Helander (2002, 123) totesi haastattelemiensa somalityttöjen suomalaistuneen. Tytöt kävivät neuvotteluja eri tapojen ja sääntöjen välillä, kuten seuraavasta käy ilmi.

”Tunnen itseni sekä somalialaiseksi että suomalaiseksi. Musta ei koskaan voi tulla täysin suomalaista. Se ei onnistu. En voi myöskään enää olla kokonaan somalialainen, koska mä asun täällä, musta tulee vähän suomalainen. Riippuu siitä, mitä asioita omaksuu suomalaisesta yhteiskunnasta. On tiettyjä somalialaisia tapoja, joita ei voi Suomessa noudattaa. Esimerkiksi, kun olin töissä vanhainkodissa, kysyin, voinko käyttää huivia täällä osastoilla, he sanoivat, ettei se käy muuten et saa töitä täältä. Silloin pitää miettiä, tehdä valinta. Mä haluan töihin, mutta noudattaa myös uskontoa. Pitää yhdistää asioita, pitää tehdä kompromisseja. Mä en sitten käyttänyt huivia.” (Helander 2002, 123.)

Tytöt omaksuivat piirteitä molemmista kulttuureista yksilöllisesti: suomalaisesta kulttuurista toinen voi omaksua mahdollisimman vähän, toinen hyvin paljonkin. Helanderin tutkimuksen somalityöistä yksi suhtautui kriittisesti omaan kulttuuriinsa:

”Mä en tykkää somalialaisesta kulttuurista, en oo koskaan tykänny enkä tuu koskaan tykkäämään. Ne ite tunkee siihen tietynlaisii semmosii asioita, joita pitää tehdä ja sit ne väittää, se on uskonto, uskonto sanoo nii. Ei se oo! Mulla on sellanen omanlainen kulttuuri, et mä oon ottanu somalialaisesta kulttuurista kaikki hyvät asiat–siel on tosi vähä niitä–ja Suomen kulttuurista tai eurooppalaisesta kulttuurista tavallaan kaikki hyvät puolet. Et mä oon yrittäny olla semmonen muslimityttö, joka on eurooppalainen.” (Helander 2002, 111.)

Lina Laurent (2005) on koonnut yhteen eri maista tulevien nuorten maahanmuuttajanaisten kokemuksia teoksessa ”Kuuntele minua”. Laurentin teos ei ole tieteellinen tutkimus, vaan ”kokoelma tarinoita erilaisista ihmisistä, jotka puhuvat omalla äänellään” (mt., 5). Laurentin teos kuitenkin on lähimpänä omaa tutkimustani; teos antaa äänen nimenomaan nuorille maahanmuuttajanaisille ja käsittelee heidän elämää hyvin läheisellä ja arkisella tavalla. Teoksen nuoret maahanmuuttajanaiset eivät myöskään ole ainoastaan yhdestä etnisestä ryhmästä tai uskonnosta, vaan teoksessa esiintyvät naiset edustavat eri maita, uskontoja ja kulttuureja. Teos on tehty yhteistyössä Helsingissä sijaitsevan Tyttöjen Talon kanssa, ja teoksessa kerrotaan lisäksi tyttöjen ja naisten oikeuksista sekä annetaan vinkkejä arjen ongelmatilanteisiin. Lisää ulottuvuutta

teos saa haastatteleamalla asiantuntijoita, nuorten naisten vanhempia sekä maahanmuuttajataustaisia naisia, jotka ovat menestyneitä alallaan Suomessa.

Lina Laurentin (2005) kokoelmassa nuorten maahanmuuttajanaisten tarinat antavat melko monipuolisen kuvan. Nostan esille joitakin esimerkkejä näistä tarinoista, viittaamani nimet ovat Laurentin käyttämiä. Bosnia-Hertsegovinasta kotoisin oleva Fija kertoo nuoruuden vain kuluneen ohi, sillä hänen täytyi kielitaitoisena hoitaa hyvin paljon perheen asioita. Perhe oli kuitenkin hänelle hyvin tärkeä ja vanhemmat olivat kannustavat häntä valinnoissaan. (Mt., 13–15.) Perheen merkitys korostui monen naisen kertomuksessa, mutta harva heistä suhtautui perheen taustaan ja kulttuuriin kyseenalaistamatta joitakin asioita. Nämä nuoret naiset puhuivat itseään kiinnostavista asioista ja toteuttavat haaveitaan – eivät siis antaneet pienintäkään vaikutelmaa alistuneisuudesta tai heikkoudesta. He nostivat esille poikien ja tyttöjen erilaisen kasvatuksen ja erilaiset vapaudet, mutta eivät toisaalta tyydy vain tytöille asetettuihin kaavoihin. Somalialainen Samsam ei käytä huivia ja murtaa muutoinkin perinteisiä malleja. ”Pelasin aina jalkapalloa poikien kanssa koulun jälkeen ja perheelleni se oli todella noloa.”, kertoo Samsam. Hän myös korosti voivansa puhua avoimesti seurustelusta ja seksistä kavereidensa kanssa, koska se on osa heidän elämäänsä. (Mt., 17–18.) Myös teoksessa esiintyvä toinen somalialainen Susie harrasti monia urheilulajeja (mt., 56). Sudanilaiset sisarukset Samira ja Aisha olivat hyvä esimerkki uuden ja vanhan yhdistämisessä. Heille oma kulttuuri ja erityisesti uskonto olivat tärkeitä. Uskonto merkitsee heille kunnioitusta ja samanlaista ajatusmaailmaa, eivätkä he koe islamin alistavan naista. Aisha ei edes käytä huivia. Samira voisi avioitua suomalaisen miehen kanssa, mutta uskoo sen kuitenkin olevan vaikeaa. (Mt., 25–29.)

Monilla Laurentin (2005) teoksen naisista oli lämmin suhde perheeseen, ja he kuvailivat perheitään avoimina ja hieman vapaamielisempinä kuin perheet normaalisti heidän kulttuurissaan. Kaikkien perheet eivät kuitenkaan olleet avoimia ja vapaita. Vietnamilainen Lily kertoi häneen kohdistuvista rajoituksista, esimerkiksi kotiintuloajoista; iltaisin hän ei voinut käydä missään. (Mt., 21–22.) Turkkilainen Gulan toi esille perheensä väkivaltaisen historian ja nimenomaisesti isän väkivaltaisuuden muuta perhettä kohtaan. Hän ei kuitenkaan selittänyt kurdi-taustaansa väkivallan syyksi, vaan kritisoi vahvasti käsityksiä kurdien kunniaväkivallan kulttuurista. Gulan kertoi maineen olevan tärkeä, mutta koki silti kunniaväkivallan liian yleistettynä asiana kurdeja kohtaan. (Mt., 35–37.) Perheen häpäisemisen syytettynä oli teoksessa yksi nuori nainen, Shukri. Hän valitsi itse 15-vuotiaana miehen, jonka kanssa aloitti seurustelun. Perhe uhkaili ja pahoinpiteli Shukria, jotta tämä lopettaisi perheen maineen häpäisevän suhteen. Kun Shukri kieltäytyi jättämästä

rakastaan, hänet heitettiin ulos kotoaan. Nykypäivänä turvatalojen, eri tukiverkostojen ja terapioiden avulla hän on päässyt elämässään eteenpäin, mutta välit perheeseen ovat edelleen katki. (Mt., 59–61.)

Lähes kaikki Laurentin (2005) haastattelemat nuoret naiset arvostivat suuresti koulutusta ja he panostivat omaan koulutukseen: lukio-opintoja, suunnitelmia korkeakouluopinnoista ja ammattihaaveita vilisi kertomuksissa. Afganistanilaisella Leylalla suunnitelmissa oli yliopisto ja hän oli hyvin kiinnostunut yhteiskunnallisista asioista (mt., 44). Myös iranilainen Baran halusi kouluttautua, jotta hän voisi palata Kurdistaniin parantamaan naisten asemaa (mt., 53). Vaikka nuoret naiset kertoivat vaikeista kokemuksistaan niin kotimaassaan kuin Suomessa, eivät he olleet antaneet näiden vaikeiden kokemusten murtaa ja musertaa itseään. Moni heistä kertoi ajoittaisista hyvinkin vaikeista vuosista, mutta nykyisin he olivat aktiivisia ja menestyviä nuoria naisia. He korostivat ennen kaikkea koulutusta, omaa aktiivisuutta sekä perheen tukea.

4.1.2 Naisena ja äitinä uudessa kotimaassa

Maarit Marjetan (2001) tutkimus kuvaa vahvan äiti-tytär -teeman kautta somalinaisten elämää kahdessa kulttuurissa. Tutkimuksessa haastatellut naiset tuottavat itsensä ensisijaisesti äiteinä ja tyttärinä, ja kerronta kulkee naisten perhekokemusten myötä. Marjetan kiinnostuksena on ollut tavoittaa naisten tulkintoja muutoksista niin itsessään kuin naiseudessaan Suomessa (mt., 7). Somalinaisten elämässä tärkeiksi määrittelijöiksi nousivat uskonto ja traditiot; tämä näkyi vahvasti esimerkiksi suhtautumisessa seurusteluun ja avioitumiseen. Naiset kokivat uskonnollisen kasvatuksen ja vanhempien kunnioituksen tärkeimpinä arvoina elämässään. (Mt., 48–51.) Vaikka perheen päänä yleensä toimi mies, naiset kuitenkin olivat vahvoja perhe- ja sukulaisverkostoissa, ja heillä oli selkeä asema sekä tehtävä. Somalinaisten tärkein tehtävä on kasvattaa oma tytär naiseksi; kuuliaiseksi ja häveliääksi naiseksi. Äiti on myös usein se henkilö, joka harjoittaa kontrollia tyttären elämässä. Marjetan haastattelemat somalinaiset olivat kuitenkin kokeilleet rajojaan suhteessa äitiin muun muassa kieltäytymällä avioliitosta tai tupakoimalla. Rajojen kokeilusta huolimatta he uusintavat kulttuurisia käsityksiä naiseudesta esimerkiksi noudattamalla tiukasti seurusteluun liittyviä periaatteita. (Mt., 54–73.)

Somalinaisten puheessa suomalaisen naisen asema ei saanut varauksetonta ihailua. Marjetan (2001) tutkimuksessa ilmeni, että naimattomat somalinaiset omaksuvat enemmän suomalaisia piirteitä kuin naimisissa olevat somalinaiset. Varsinkin naimattomien naisten identiteetit olivat liikkuvia ja ne

neuvoteltiin sekä testattiin vuorovaikutustilanteissa sekä ympäröivän että oman kulttuurin keskuudessa. Naiset pystyivät käyttäytymään kummankin kulttuurin mukaisesti ja selviytymään päivittäisestä arjestaan joustavasti. Perheellisille naisille oman kulttuurin vaaliminen ja ylläpitäminen oli kuitenkin muotoutunut lähes elämäntehtäväksi. (Mt., 101.) Äiteinä somalinaiset olivat valmiita suomaan tyttärelleen vapautta, varsinkin naimattomat naiset halusivat tyttärelleen hyviä opiskelumahdollisuuksia. Tyttären kasvatuksessa tärkeintä on kuitenkin välittää uskonnon merkitys sekä vanhempien kunnioittamisen tärkeys. Useat naiset kuitenkin halusivat säästää tyttärensä kokemasta ympärileikkausta. (Marjeta 2001, 86; ks. Helander 2002, Niemelä 2003.)

Marja Tiilikainen (2003) käsittelee väitöskirjassaan somalinaisten elämää ja erityisesti islaminuskoa osana naisten arkea. Erityisenä mielenkiintona on naisten kotiin liittyvien kokemusten, toimijuuden sekä uskonnollisuuden ymmärtäminen huomioiden myös naisten elämän diasporisen luonteen (mt., 14). Somalinaisten eläminen diasporassa tuo tietynlaisen kahtiajakoisuuden arkeen. Toisaalta heidän tulee sopeutua ja perustaa koti uuteen maahan, mutta toisaalta heillä on tietoisuus ja muisto toisesta kodista omassa kotimaassa. Diasporan näkökulmasta täytyy huomioida myös se, että monet perheet ja suvut elävät hajallaan. Osa saattaa elää edelleen kotimaassa, osa muissa maissa ympäri maailman, mutta yhteyttä toisiin pidetään yli maan rajojen. (Mt., 58–61; ks. Myös Bryceson & Vuorela 2002.) Suomessa somalinoisilla on useita murheita, muun muassa lasten kasvatus, taloudelliset ongelmat ja naisiin kohdistuvat odotukset. Monet naisista huolehtivat paitsi lapsistaan, myös kotimaassa olevista vanhemmistaan ja mahdollisesti muista sukulaisista. Lisäksi tuttu tukiverkosto oli löystynyt. Naisesta on saattanut tulla paljon riippuvaisempi miehestään, kun muun suvun, erityisesti äitien ja siskojen mahdollisuudet tuen antamiseen ovat pienentyneet välimatkoista johtuen. Myös jännitteet somaliyhteisön sisällä Suomessa sekä muut sopeutumisvaikeudet ja syrjintä rasittivat Tiilikaisen tutkimuksen mukaan naisten arkea. (Tiilikainen 2003, 70.)

Erityisen mielenkiintoinen seikka Tiilikaisen (2003) tutkimuksessa on se, että haastattelujen lisäksi hän teki kenttätöitä naisten kodeissa ja juhlissa. Tiilikainen kertoo somalinaisten antaneen hänelle monenlaisia rooleja kenttätöiden aikana: milloin hän oli puhtaasti tutkija, milloin ystävä. Tiilikainen koki myös toimivansa suomalaisten ja somalialaisten välittäjinä, ja häneltä saatettiin kysellä monista arkipäivän suomalaisista asioista, sillä naisilla ei välttämättä ollut yhtään suomalaista tuttua tai ystävää. Aina Tiilikaisen saamat roolit eivät olleet positiivisia, vaan hänet saatettiin kokea myös tunkeilijana. Hän kuvailee kohdanneensa myös vastarintaa ja ennakkoluuloja, vaikka pääosin hänet otettiin sydämellisesti vastaan naisten taholta. (Mt., 94–95.) Koti on somalinaisten arjen näyttämö ja keittiö kodin sydän. Kodissa tapahtuva työn määrä on kuitenkin kasvanut, sillä tukiverkosto on

pienentynyt; Somaliassa kun sukulaiset ja tuttavat auttavat toinen toisiaan kodin- ja lastenhoidossa. Niin kodeissa kuin moskeijoissa sukupuolilla on omat tilat ja jako on hyvin selvä. (Mt., 124–127.)

Naisten arvostus tuntuu Tiilikaisen (2003) tutkimuksen mukaan kärsineen Suomeen muutettaessa. Naisten arvostus ja arvonanto liittyivät helposti kotimaahan (mt., 130). Hunnuttautumiseen liittyen osa naisista kertoi alkaneensa käyttää huntua vasta Suomessa. Hunnun käyttöön oli monia syitä, muun muassa oman kulttuurin ja identiteetin säilyttäminen vieraassa kulttuurissa sekä islamin mukaan pukeutuminen. Huivin käyttöä perusteltiin myös äidin identiteettiin kuuluvana asiana. Toisaalta hunnun koettiin myös suojaavan naista, luovan oman tilan sekä mahdollistavan naisten sosiaalisen osallistumisen. Joku naisista kuitenkin oli kokenut painostusta miehen taholta hunnun käyttöön, osa naisista taas oli valinnut hunnuttomuuden. Naiset olivat huolissaan siitä käsityksestä, että islam alistaa naisia ja hunnuttaminen on ikään kuin symboli tästä. He painottivat, että hunnun käyttö on jokaisen naisen oma asia ja päätös. (Mt., 141–145.) Monet yhdessä järjestettävät juhlat kuuluivat naisten arkeen. Naisten omiin juhliin laittauduttiin huolella ja naiset olivat tyylietietoisia; naisten keskinäisissä juhlissa naisellisuus ja jopa seksuaalisuus saavat näkyä. Merkkinä koulutuksen arvostamisesta naiset saattavat järjestää paljon valmistujaisjuhlia. (Mt., 153–154.)

Kuten monissa muissa tutkimuksissa (ks. esim. Ålund 1991; Helander 2002; Niemelä 2003), maahanmuuttajanaiset kritisoivat tiettyjä, usein samoja suomalaisia (länsimaisia) piirteitä. Avoin seksuaalisuus, ”alastomat” ihmiset kesällä, vanhempien välinpitämättömyys lapsiaan kohtaan ja nuoret, jotka eivät kunnioita ja auta vanhempiaan ovat esimerkiksi piirteitä joita somalinaiset paheksuivat. He olivat myös huolissaan näiden arvojen siirtymisestä omille lapsilleen. (Tiilikainen 2003, 172.) Somaliperheissä vallitsi perinteinen työnjako, mutta molempien sukupuolten roolit ovat kokeneet muutoksia pakolaisuuden myötä. Suomessa somalinaiset ovat alkaneet peilata oma asemaansa suomalaisiin naisiin. Suomalainen nainen näyttäytyy työteliäänä ja kiireisenä. Suomalaisten miesten puolestaan katsottiin osallistuvan kotitöihin enemmän kuin somalimpiesten. Osa naisista oli tyytyväisiä kotiäidin rooliin, osalle taas opiskelu ja taloudellinen itsenäisyys olivat tärkeitä. Taloudellinen itsenäisyys on saattanut avata oman elämän, ja lisäksi suomalaisen järjestelmän koetaan tuovan turvaa avioerotilanteissa, eikä nainen jää riippuvaiseksi miehestä. (Tiilikainen 2003, 175–177.) Tiilikaisen (2003) tutkimus saa merkityksensä kuitenkin erityisesti uskonnon ja uskonnollisuuden kautta ja pääpaino on siinä, miten islam muotoutuu ja joustaa naisten arjessa. Monille somalinaisille uskonto on se, mikä pitää muuten niin rikkinäisen maailman yhtenä. Uskonto on myös vahva identiteetin perusta. Monille somalinaisista uskonnosta on tullut suurempi osaa elämää vasta Suomessa, sillä uskonnon kautta voidaan vahvistaa omaa identiteettiä sekä löytää

elämälle uusi suunta. Tiilikaisen huoli kohdistuukin siihen, että Suomessa uskonnollisen maailman ytimen muodostavat somalimpien tulkinnat islamista. Tiilikainen kysyykin kenen uskonnosta puhutaan, kun puhutaan maahanmuuttajien oikeudesta omaan uskontoonsa. (Mt., 286–287.)

Kati Turtiainen (1998) on koonnut yhteen puolestaan iranilaisten naisten tarinoita pakolaisuudesta Suomeen. Hän on haastatellut hyvin laajoin teemoin Jyväskylän seudulle saapuneita iranilaisnaisia, joista jokainen oli yksinhuoltaja, aviopuolisostaan omasta tahdostaan eronnut. Iranilaisessa yhteiskunnassa nämä yksinäiset naiset olisivat olleet vailla mitään oikeuksia, mutta Suomessa he ovat voineet elää ilman miestä ja kasvattaa lapsensa. Naisten kertomuksista nousee vahvasti esille kokemus siitä, että Suomessa asuminen on nimenomaisesti tarjonnut heille mahdollisuuden elää itsenäistä elämää ilman puolisoa. Naiset ovat itse halunneet erota ja oma päätös oli tärkeää naisille. Eronneeseen naisen isketään kuitenkin helposti huonon naisen leima oman yhteisön kesken jopa Suomessa. Näiden perheen sisäistä tasa-arvoa kannattavien naisten ajatuksia ei aina ymmärretä omassa yhteisössä; nainen joka ei suostu pysymään hänelle määrättyllä paikalla, leimataan huonoksi. (Mt., 79–82.) Myös Aleksandra Ålundin (1991) tutkimuksessa käy ilmi yhteisön epäilyt ja jopa hylkiminen jos nainen ei käyttäydy tietyn perinteisen mallin mukaisesti (mt., 100–101).

Lasten kasvattaminen oli tärkeysjärjestyksessä ensimmäinen Turtiaisen (1998) haastatteleminen naisille. Myös koulutuksen ja työn merkitys olivat suuria, sillä niiden myötä naiset pystyivät saavuttamaan kunnioitusta omassa yhteisössään, erityisesti miesten taholta. Työ ja opiskelu olivat naisille erittäin tärkeitä myös oman hyvinvoinnin kannalta. Pukeutuminen ja ulkonäkö olivat myös tärkeitä teemoja. Kauniilla naisella ei niinkään viitattu tiettyyn pukeutumistapaan, vaan huoliteltuun ulkonäköön. Huoliteltu, naisellinen ja elegantti ulkonäkö antoivat naisille tunteen itsenäisyydestä, ja toisaalta on myös naiselle kunniakysymys. Turtiaisen tapaamat naiset eivät pukeutuneet huiviin tai muutenkaan erityisen poikkeavalla tavalla. Osa pukeutui hyvin hienostuneesti, kun taas osa pukeutui ”tavallisesti farkkuihin”. Pukeutuminen merkitsi kuitenkin naisille vapautta elää omaa elämäänsä. (Turtiainen 1998, 78–93.) Naisille tarjottu paikka kotona kotitöiden ja lieden ääressä ei riittänyt iranilaisille naisille. Naisten mukaan koti on vahvasti naisten vaikutusalue ja kodeissa naiset ovat johtajia, mutta kodin ei tulisi olla ainoa naisten vaikutusalue. (Mt., 98.) Naisten suhtautuminen uskontoon oli islamista käsin sekularistinen eivätkä he harjoittaneet uskontoa perinteiseen tapaan. Osalle naisista uskonto oli tärkeä, mutta uskonto ei kuitenkaan nouse elämää normittavaksi ja ohjaavaksi tekijäksi. (Mt., 107–108.)

Edellä olen esitellyt suomalaisia tutkimuksia liittyen maahanmuuttajatyttöihin ja -naisiin. Ominaista näille tutkimuksille on keskittyminen yhteen tiettyyn kansalaisuuteen, useimmiten somalialaisiin, jotka ovat yksi suurimmista maahanmuuttajaryhmistä. Mainitsemistani teoksista ainoastaan Lina Laurentin tarinakokoelma sisältää eri kansallisuuksia. Pääasiallisesti edellä esitellyistä tutkimuksista välittyy kuva elämäänsä tyytyväisistä naisista. Puheet alistetuista maahanmuuttajanaيسista eivät saa kannustusta ainakaan näistä tutkimuksista. Toki tutkimuksissa nousee esille naisten omaksumia toimintatapoja, jotka voivat suomalaisille näyttäytyä alistavina. Mutta maahanmuuttajanaiset eivät itse koe asiaa niin, ja miksi meidän suomalaistenkaan pitäisi hämmästellä jos kysymys on naisen omasta valinnasta?

Varsinkin somalinaisia ja -tyttöjä koskevissa tutkimuksissa nousi esille naisten merkitys perheen sisällä, ei niinkään perheen ulkopuolella. Perhesuhteissa, kodeissa ja sosiaalisissa verkostoissa naisilla oli valtaa. Naisten tehtävänä oli myös usein välittää lapsilleen, varsinkin tyttärilleen, omaa kulttuuria. Monissa somaliperheissä sukupuoliroolit olivat selkeät, mutta niitä ei koettu elämää rajoittaviksi, vaan päinvastoin. Esittelemäni Kati Turtiaisen (1998) tutkimus iranilaisista naisista poikkesi sinänsä, että tutkimus oli rajattu koskemaan eronneita naisia. Nämä naiset siis tuntuvat jo lähtökohtaisesti vahvoilta naisilta, sillä he ovat omaehtoisesti eronneet miehistään ja aloittaneet itsenäisen elämän. Itsenäisen elämän mahdollisuus heille tarjoutui nimenomaisesti Suomessa asumisen kautta. Iranilaisten naisten elämää Suomessa uskonto ei määrittänyt niin paljoa kuin somalinaisten, joille uskonto oli korostuneen tärkeä asia. Myöskään kulttuurin ulkoiset piirteet, kuten pukeutuminen, eivät olleet niin vahvoja iranilaisten naisten kohdalla kuin somalinaisten, joista lähes kaikki esimerkiksi käyttivät huntua.

Koulutus nousi voimakkaasti esille tärkeänä naisten ja tyttöjen elämässä, eikä se ole omaa kulttuurista identiteettiä poissulkeva. Vaikka uskonto ja oma kulttuuri olivat tärkeitä, ei niistä löydy mitään estettä koulutuksen hankkimiselle. Monella nuorella maahanmuuttajanaيسella oma kulttuurinen itsetunto on vahva, ja he yhdistelevät sujuvasti erilaisia kulttuurisia toimintatapoja. Nuoret naiset tuntuivat hyvin selkeästi erottavan niin hyvät kuin huonot puolet sekä omastaan että suomalaisesta kulttuurista. Yhdistelemällä hyviä puolia molemmista kulttuureista he loivat aivan uusia toimintamalleja ja toimivat samalla muutoksen tuojina myös suhteessa omaan perheeseen sekä yhteisöön. Jotkut nuoret maahanmuuttajanaiset ovat selkeästi kriittisiä omaa kulttuuriaan kohtaan ja haluavat ottaa kunnan etäisyyden omaan taustaansa, mutta he jäävät mielestäni kuitenkin vähemmistöön. Pääosin nuoret maahanmuuttajanaiset haluavat säilyttää oman kulttuurisen

perintönsä, mutta he eivät pidä sitä jäykkänä tai joustamattomana, vaan se kulkee ikään kuin johtolankana omassa elämässä.

4.2 Tutkimuksia maailmalta

4.2.1 Maahanmuuttajanaiset moninaisissa rooleissa

Ruotsissa maahanmuutto on ilmiönä huomattavasti laajempi kuin Suomessa ja sillä on Ruotsissa pidemmät juuret. Ruotsissa maahanmuuttajanaisista on kiinnostuttu tekemään tutkimusta jo aikaisemmin. Aleksandra Ålund (1991) on tarkastellut laajalti entisen Jugoslavian alueelta Ruotsiin muuttaneiden elämää Tukholman esikaupunkialueella 1980-luvun loppupuolella. Jugoslavalaiset, pääosin serbejä, muuttivat tietylle alueelle Tukholmaan vuosina 1985–1987 muodostaen ”oman kylän”, jonka Ålund on nimennyt ”Lilla Juga” -nimiseksi. Ålund seurasi perheiden elämää, mutta naiset toimijoina saivat erityisen huomion. Kyseisessä yhteisössä avainasemassa toimijoina olivat naiset ja heidän muodostama sosiaalinen verkosto, joka toimii niin yhteisön sisällä kuin linkkinä ruotsalaiseen yhteiskuntaan. Naiset toimivat niin kulttuuriperinnön puolustajina kuin uusien suhtautumistapojen omaksujina. Ympäristön suhtautuminen heihin avuntarvitsijoina ja uhreina loi naisille itsetietoisien identiteetin sekä tietoisien vastarinnan näitä käsityksiä kohtaan. (Mt., 13–19.) Lilla Jugan naiset kritisoivat ruotsalaisia melko lailla. Yksilöllisen vapauden etsinnän meneminen muiden ihmisten kunnioituksen edelle ei miellyttänyt. Naiset kokivat myös, ettei ruotsalaisissa perheissä ole selviä sääntöjä eikä perheen sisäinen toisista huolehtiminen ole prioriteetti. Erään haastatellun naisen mukaan ruotsalaisille tärkeintä yksilöllisen vapauden lisäksi on seksi. Myös ruotsalaisten vanhempien lasten kasvatuseriaatteita kritisoitiin, ja usean naisen mielestä ruotsalaiset nuoret käyttäytyivät huonosti eikä heillä ollut kunnioitusta vanhempia kohtaan. (Mt., 63.) Ydinperhemalli sekä perheen ”yhteiskunnallistuminen” ovat vähentäneet Jugoslaviassa arvostetun huolenpidon ja hoivan merkitystä; naisten kotona tekemän työn arvostus on laskenut (Mt., 67).

Ålundin (1991) tutkimuksessa tuli esille sama piirre mikä monissa tutkimuksissa myöhemmin: tytöt ja naiset tasapainoilivat kaksoisroolissa itsenäisen, työtä tekevän naisen sekä perinteisemmän perheestä ja kodista huolehtivan naisen välillä. Koulutus oli joka tapauksessa naisille tärkeä asia. Osa naisista oli pettyneitä siihen, ettei heidän vanhemmillaan ole aikoinaan ollut mahdollisuutta tai halua lähettää heitä opiskelemaan. Tyttärien kouluttautumista pidettiin siis erittäin tärkeänä. (Mt., 68, 78.) Työntekoa sinänsä ei koettu vapauttavaksi, mutta tärkeintä oli se, että nainen pystyi

valitsemaan mitä työtä tekee. Kaikkien sukupuolirajojen häivyttämistä ei nähty tarpeellisenä, ei työelämässä eikä kotona. (Mt., 135–136.)

Vaikka jugoslaviaalaisissa perheissä vallitsi niin sanottuja perinteisiä sukupuolimalleja, eivät naiset missään tapauksessa kokeneet olevansa alistettuja. Eräs Ålundin (1991) haastatteleminen naisista kertoi ruotsalaisen naisen kysyneen häneltä kuinka hän jaksaa elää alistavan miehen kanssa. ”Ni jugoslaviska kvinnor lever under era mäns förtryck och terror.”(Ålund 1991, 96). Mutta naiset eivät kokeneet sukupuolittuneita malleja alistaviksi, vaan päinvastoin tilanne oli selkeä, kun molemmat tiesivät tehtävänsä. Lilla Jugan naisista välittyi kuva vahvoista naisista. Lilla Jugan naiset yhdistivät vahvuutensa ja juuri sosiaalisissa verkostoissa piili heidän voimansa. He viettivät aktiivista sosiaalista elämää ja heidän voimansa oli erityisesti naisten muodostamassa ryhmässä, joka tapasi toisiaan lähes päivittäin. Ryhmässä he keskustelivat hyvin erilaisista teemoista ja kritisoivat niin ruotsalaista yhteiskuntaa kuin omaa kulttuuriaan. Esimerkiksi jugoslaviaalaisten miesten riippuvuussuhde omaan äitiin aiheutti närkästystä. Anopin valta saattoi näkyä voimakkaasti naisen elämässä ja lopulta mies saattoi joutua tiukkaan valintatilanteeseen. Lisäksi naiset olivat aktiivisesti mukana paikallisessa yhdistystoiminnassa. Lilla Jugan naisia vei eteenpäin aktiivisten naisten ryhmä, ja isommassa ryhmässä monet naiset uskalsivat toimia. Erityisesti yksinhuoltajaäideille ja leskille sosiaalinen verkosto oli tärkeä. (Ålund 1991, 98, 133–145.) Verkoston erityisyys oli myös se, ettei siinä vallinnut tiettyä hierarkiaa eikä vahvaa yksittäistä orientaatiota. Naisten asenteet saattoivat olla enemmän tai vähemmän moderneja tai perinteisiä. Tärkeintä oli integroida omaa etnistä ryhmää osaksi ympäröivää yhteiskuntaa. (Mt., 166.)

Uppsalan yliopistoon antamassaan opinnäytetyössään Serine Haghverdian (2005) käsitteli nuorten maahanmuuttajanaisten kokemuksia vanhempien kulttuuristen normien ja ruotsalaisen yhteiskunnan arvojen välimaastossa. Opinnäytetyö ei vastaa suomalaista pro gradu -tutkielmaa eikä sinänsä ole painettu, tieteellinen tutkimus. Mutta haluan kuitenkin mainita muutamia tuloksia Haghverdian opinnäytetyöstä, sillä se käsittelee paljon samoja teemoja kuin omani. Haghverdian on haastatellut kolmea noin 20-vuotiasta naista, joiden kotimaat olivat Afganistan, Iran ja Irak. Nämä nuoret naisten puhuivat paljon tasapainoilusta ja luovimisesta kahden erilaisen järjestelmän välillä. Ruotsalaisten tyttöjen vapauden he määrittelivät seurusteluun, liikkumiseen ja alkoholin käyttöön liittyväksi, mutta he eivät kokeneet tämänkaltaista vapautta itselle tärkeäksi. Vaikka heillä oli paljon sääntöjä pukeutumisen ja käyttäytymisen suhteen, he eivät toivoneet täysin ruotsalaistakaan elämäntyyliä. Heiltä vaadittiin vanhempien kunnioittamista ja vanhempien arvomaailman mukaan elämistä, ja he toivat myös esille epätasa-arvoisen kohtelun perheen tyttöjen ja poikien välillä.

Kunnia-käsite tuli myös esille ja perheen kasvot haluttiin säilyttää käyttäytymällä hyvin. Perheen maineen ylläpitäminen on tärkeää ja sen kautta tytöt kokivat suuriakin paineita. Eräs Haghverdian haastattelemista nuorista naisista totesikin, ettei häntä suoranaisesti ohjeisteta esimerkiksi pukeutumaan tietyllä tavalla, mutta toisaalta jos hän pukeutuu sopimattomasti luo äiti painetta pohtimalla muiden ihmisten reaktioita. (Mt., 17–20.)

Haghverdian (2005) haastattelemat tytöt tuntuivat kunnioittavan vanhempiansa arvoja ja kulttuuria, mutta toisaalta heillä oli suuri vapaudenkaipuu ja halu elää kuten muut. Usein perheissä ei kuitenkaan voitu keskustella säännöistä joustamisesta, joten tytöt ajautuivat käyttämään valehtelua. Tyttöjen arki oli muutoinkin hyvin pitkälti tasapainoilua vanhempien arvomaailman ja ruotsalaisen yhteiskunnan arvomaailman välillä. Tyttöjen käsitys itsestä muuttui tilanteen ja ympäristön mukaan. He vaihtoivat automaattisesti käyttäytymistään ja jopa osaa identiteetistään riippuen kyseessä olevasta tilanteesta. Pysyvän paikan löytäminen olikin vaikeaa ja tytöt olivat pakotettuja luovimaan arjessaan kahden niin erilaisen maailman välissä. Usein paras ratkaisu olikin luoda jotain uutta; he halusivat luoda itse oman kulttuurinsa yhdistellen piirteitä molemmista maailmoista. (Mt., 21–25; ks. myös Helander 2002.)

Umut Erel (2002) on tutkinut syntyperältään turkkilaisten naisten elämää Saksassa. Myös Erel nostaa esille vallitsevan stereotypisen kuvan passiivisista ja alistetuista musliminaisista, joiden elinpiiri rajoittuu ainoastaan muuttumattomaan traditionaaliseen sekä patriarkaaliseen perhe-elämään. Erelin tarkoituksena on kuitenkin osoittaa tutkimuksessaan tämänkaltaisen näkökulman riittämättömyys. (Mt. 127–129.) Turkissa naisen rooli äitinä on erittäin merkityksellinen, mutta Erelin haastattelemien naisten joukosta löytyi useita perinteisestä äiti-roolista poikkeavia naisia. Ensimmäisenä Erel toi esille ryhmän ns. maahanmuuttajaleskiä, joiden aviomiehet muuttivat ensin Saksaan perheen seuratessa myöhemmin. Nämä naiset kokivat itsensä hyvin itsenäisiksi Turkissa, mutta muutto Saksaan rikkoi itsenäisyyden tunteen: kielitaidottomuus sekä työttömyys uudessa yhteiskunnassa tekivät naisista riippuvaisempia miehistään. Toisena poikkeavana ryhmänä Erel nosti esille naiset, jotka olivat muuttaneet Saksaan ilman lapsiaan elannon perässä ja olleet väliaikaisesti erossa lapsistaan pitkiäkin aikoja. Tämä rikkoo stereotypiaa musliminaisesta, joka elää vain lapsiaan ja perhettään varten. Erel kuitenkin huomauttaa, että Turkissa lasten kasvatus jakautuu myös vanhemmille sisaruksille, muille sukulaisille ja kyläläisille – äidin poissaolo ei välttämättä ole harvinaista. (Mt. 130–133.)

4.2.2 Naiseus ja seksuaalisuus

Oliva M. Espin (1996; 1999) tutki usean vuoden ajan Yhdysvalloissa asuvien maahanmuuttajanaisten käsityksiä seksuaalisuudesta sekä maahanmuuton koetuista vaikutuksista omaan seksuaalisuuteen. Espinin (1999, 6) mukaan maahanmuutto avaa enemmän mahdollisuuksia naisille kuin miehille, mutta toisaalta maahanmuuttajayhteisöissä tyttöjen naisten käyttäytymisen sekä rooleihin kiinnitetään paljon enemmän huomioita kuin miesten. Maahanmuuttajanaiset rakentavat identiteettiään uudessa yhteiskunnassa pukeutumisen, ulkoisen olemuksen sekä seksuaalisuuden kautta. Oman kulttuurin mukaisen pukeutumisen säilyttäminen tai toisaalta ”länsimaalainen pukeutuminen” voivat aiheuttaa konflikteja maahanmuuttajaperheissä. Usein seksuaalisuus ja länsimaalaistuminen assosioituvat yhteen, mikä voidaan puolestaan kokea uhaksi omalle kulttuuriselle perinteelle. (Espin 1996, 88–91.) Omassa tutkimuksessaan Espin (1996; 1999) haastatteli yhteensä 43 naista. Naiset olivat iältään 20–70 –vuotiaita, suurin osa koulutettuja naisia. Naisten kotimaat olivat hyvin vaihtelevia, kuten myös heidän asumansa aika Yhdysvalloissa sekä ikä maahanmuuton aikaan.

Espin (1996; 1999) tuo aineistonsa myötä esille maahanmuuttajanaisten ristiriitaisen tilanteen: toisaalta naiset kokevat Yhdysvaltoihin muuttamisen avanneen heille uusia ovia, mutta toisaalta he olivat saaneet kohdata ennakkoluuloja ja rasismia. Varsinkin homoseksuaalisesti suuntautuneet naiset kokivat Yhdysvaltoihin muuttamisen vaikuttaneen merkittävästi heidän seksuaaliseen itseilmaisuun. Heille Yhdysvalloissa eläminen oli mahdollistanut seksuaalisen suuntautumisen avoimen esille tuonnin. Osa naisista toi myös esille konfliktit oman perheen ja omien mielipiteiden välillä. Toisaalta naiset halusivat olla lojaaleja perheelleen ja omalle kulttuurilleen, mutta toisaalta samalla he kokivat osan oman kulttuurin käytännöistä naisia rajoittaviksi. Perheen, ja varsinkin äitien, antamat opit saattoivat vaikuttaa siinä määrin, että nainen ei uskaltanut murtaa niitä. Yksi tämän kaltaisista opeista oli miehen naiminen omasta etnisestä ryhmästä. (Espin 1996, 98–100.) Erityisesti Aasiasta tulevat naiset kokivat suuren paineen perheen taholta oikea kumppania valitessa sekä voimakkaan lojaalisuuden perhettä kohtaan (Espin 1999, 70–71).

Vaikkakin naiset kertoivat muuton Yhdysvaltoihin tarjonneen heille etenkin taloudellisia mahdollisuuksia, he ovat kokeneet myös paljon ennakkoluuloja ja syrjintää. Esimerkiksi koulumaailmassa stereotypiat olivat olleet vahvoja. Varsinkin Karibian saarilta Yhdysvaltoihin muuttaneet naiset nostivat esille kokemukset syrjinnästä; erityisesti sen, että heitä syrjivät myös muut tummaihoiset, niin sanotut afrikanamerikkalaiset (Espin 1999, 72). Eräs haastatelluista

naisista nosti esille aasialaiseen naiseen liitetyt stereotypiat kaupallisesta seksuaalisuudesta. Hän koki oman rotunsa olevan osa hänen viehätystään joillekin amerikkalaisille miehille (Espin 1996, 99–100.) Mielenkiintoisena seikkana Espinin tutkimuksessa nousi esille myös kieli ja sen merkitys naisten seksuaalisuudelle. Kuubalainen nainen kertoi, ettei hän osaa käyttää parisuhteessa muuta kuin äidinkieltään; siksi muuttaminen Yhdysvaltoihin oli hankaloittanut kumppanin löytämistä (Espin 1999, 76). Usea Espinin haastattelemista naisista kuitenkin koki, etteivät he voi puhua seksuaalisuudesta omalla äidinkielellään. Naiset olivat kasvaneet Yhdysvalloissa ja oppineet englanniksi seksuaalisuuteen liittyvää sanastoa. Varsinkin jos omassa kodissa ei ollut puhuttu seksuaalisuudesta, sanasto omalla äidinkielellä oli jäänyt uupumaan. Esimerkiksi Kiinasta kotoisin oleva nainen kertoi, ettei hän edes tiedä seksuaalisuuteen liittyviä sanoja omalla äidinkielellään. Myös Puerto Ricolainen nainen kertoi voivansa olla avoimesti homoseksuaalinen ainoastaan englannin kielellä, sillä kaikki hänen avoimeen seksuaalisuuteensa liittyvät asiat olivat tapahtuneet vasta Yhdysvalloissa. (Espin 1999, 93, 78.)

Espinin (1999) tutkimus on hyvin kattava, mutta myös paljon vaihtelevuuksia sisällään pitävä. Ensinnäkin naiset olivat saapuneet hyvin eri-ikäisinä ja eri elämäntilanteissa Yhdysvaltoihin. Toiseksi, suurin osa naisista muutti Yhdysvaltoihin jo 1970–90-luvuilla, jolloin ylipäättänsä asenteet suhteessa seksuaalisuuteen ovat voineet olla hieman erilaisia kuin nykyään. Kolme haastatelluista naisista oli muuttanut Yhdysvaltoihin jo 1930-luvulla, jolloin avoin seksuaalisuus on ollut vaikeaa varmasti monessakin maassa. Espin (1999) esittelee kuitenkin mielenkiintoisesti kaikkien haastattelemiensa naisten tarinat yksitellen ja seuraavassa muutama tekemäni poiminta naisten kokemusten yleisistä piirteistä. Hyvin vahvasti esille nousi vanhempien kykenemättömyys puhua seksistä; seksistä ei yksinkertaisesti puhuttu, paitsi mahdollisesti ohimennen. Äidit saattoivat kertoa tyttärilleen esimerkiksi kuukautisista, mutta asiaa ei liitetty mitenkään seksiin. Seksuaalisuuteen liittyvät opit saatiin kavereilta, seurustelukumppaneilta ja muutamassa tapauksessa koulusta tai lääkäriltä. Naisia oli vaivannut kuitenkin usein täysi tietämättömyys omasta kehosta ja sen toiminnoista. Vahvoja piirteitä oli myös neitsyyden ihannointi ja tyttöjen käyttäytymisen kontrollointi. Avioliiton solmimiseen liittyen varsinkin Aasian maista tuleville naisille tärkeää oli aviomiehen löytäminen omasta kulttuurista, mutta myös sama uskonto oli tärkeä monille naisille. Uskonto ei niinkään noussut esille musliminaisten haastatteluista, vaan ehkä hieman yllätyksellisesti juutalaisten naisten. Erityisesti homoseksuaalisesti suuntautuneille naisille muuttaminen Yhdysvaltoihin oli helpottanut elämää. Moni näistä naisista myönsi avoimesti seksuaalisuutensa vasta Yhdysvalloissa oltuaan esimerkiksi jo useita vuosia naimisissa miehen kanssa. Monelle vierailut kotimaassa merkitsivät jopa oman seksuaalisuuden sulkemista hetkeksi,

sillä avoimuus ei voinut jatkua kotimaassa. Kaiken kaikkiaan Espinin haastattelevat naiset pohtivat monipuolisesti kokemuksiaan ja antoivat kuvan itsestään itsenäisenä naisena. Monet naisista olivat Yhdysvalloissa hyvinkin aktiivisia ja mukana politiikassa sekä järjestötoiminnassa. (mt., 53–122.)

4.2.3 Maahanmuuttajanaisten osallistuminen koulutukseen ja yhteiskuntaan

Musliminaisiin ja yhteiskuntaan keskittyntä tutkimusta ovat tehneet muun muassa Lina Nyhagen Predelli (2004) Norjassa sekä Fauzia Ahmad (2001) Isossa-Britanniassa. Nyhagen Predelli (2004) on tutkinut ensimmäisen polven maahanmuuttajataustaisia musliminaisia Oslossa: naiset olivat kotoisin Pakistanista ja Marokosta, ja he olivat asuneet Norjassa jo reilusti yli kymmenen vuotta. Tämän tutkimuksen naisten arjessa islam antoi vahvan viitekehyksen, mutta se oli myös joustava resurssi omien näkemysten tukena. Uskonto kuitenkin antoi sen viitekehyksen, jonka puitteissa sukupuoli- ja perherooleista neuvoteltiin. (Mt., 473–476.) Aineistonsa perusteella Nyhagen Predelli jakoi naisten suhtautumisen sukupuoleen neljään tyyppikategoriaan:

- 1) Tasavertaisuus-orientoituneet modernistit, jotka uskovat naisen ja miehen väliseen tasa-arvoon. Koulutus ja työ ovat tärkeitä molemmille sukupuolille. He uskovat tasa-arvon pohjautuvan islamiin ja he pitävät islamia joustava uskontona, joka esimerkiksi ei vaadi naisten hunnuttamista.
- 2) Yhteiskunta-orientoituneet islamistit kokevat myös sukupuolet tasavertaisiksi, mutta naisen ensisijainen tehtävä on huolehtia kodista ja vasta toissijainen tehtävä osallistua työelämään. Koulutus on tärkeää, mutta naisille suositellaan tiettyjä aloja. Naisten pukeutuminen on perinteisempää ja muutoinkin islamin arvoja sidotaan vahvasti yhteiskuntaan.
- 3) Perhe-orientoituneet islamistit näkevät perheroolit muuttumattomina ja sukupuolisegregaatio on vahvaa. Naiset huolehtivat kodista ja pukeutuvat huiviin.
- 4) Kulttuuriorientoituneet traditionalistien mukaan islam antaa joitakin oikeuksia naisille, mutta naisilla on miehiä vähemmän arvoa. Naisen yksilöllisiä oikeuksia ei korosteta, vaan naisen merkitystä perheessä. Nainen huolehtii kodista, eikä naisia rohkaista opiskelemaan. Kulttuuriset traditiot ovat tärkeitä ja se näkyy myös naisten pukeutumisessa. (mt., 477–480.)

Nyhagen Predellin (2004) aineiston naisista yksikään ei sijoittunut tasavertaisuus-orientoituneisiin, vaikkakin naisten päätöksentekomahdollisuuksia korostettiin. Naisten alistamista islamin nimissä ei hyväksytty. Osa naisista koki, ettei islam sinänsä estä naisen itsemäärättelyä eikä islam estä naisten osallistumista yhteiskuntaan. Osallistuminen työelämään nähtiin mahdollisuudeksi, muttei

kuitenkaan velvollisuudeksi kuten seuraava erään haastatellun naisen kommentti osoittaa: "I am equal to the man even if I work or do not work. -- And in Western countries, women have a triple burden of home, children, and work. It is really men who are liberated in the West." (Nyhagen Predelli 2004, 482.) Aineistosta löytyi sen sijaan yhteiskuntaan orientoituneita naisia, jotka kokivat naisen tärkeimmäksi paikaksi kuitenkin kodin. Toisaalta miehen osallistumista kotitöihin painotettiin. Norjalainen yhteiskunta on saanut avioparit keskustelemaan rooleistaan, sillä esimerkiksi työn merkitys on suuri uudessa yhteiskunnassa. Näin ollen myös naisten osallistumista yhteiskuntaa kannatetaan. Edelleen musliminaiset painottavat työn ja perheen välisen valinnan mahdollisuutta; heillä on etuoikeus valita, kuten seuraava sitaatti tuo esille: "--It is woman's privilege to choose whether she wants to work or not. --In this way, I am better off than a Norwegian woman who has to work." (Nyhagen Predelli 2004, 485.) Naiset siis kokivat norjalaisen yhteiskunnan velvoittavan naisia työelämään niin vahvasti, että itse asiassa he musliminaisina olivat vapaamassa valintatilanteessa; heille kotona oleminen oli arvostettua.

Perhe-orientoituneet naiset suosivat voimakkaita sukupuolirooleja. Vaikka naisella ja miehellä oli yhtäläinen arvo, heillä ei ollut samoja oikeuksia. Naisella oli tärkeä asema kotona ja hän oli kotona arvostettu sekä valtaa omaava. Naiset päättivät kotona, miehet julkisilla areenoilla. Naisten osallistumista työelämään voitiin kuitenkin perustella taloudellisilla syillä, edellyttäen kuitenkin aviomiehen hyväksyntää. Kulttuuriorientoituneet naiset olivat pitkälti naisia ilman koulutusta. Heidän mukaansa naisen kuului tehdä niin kuin mies sanoo, ja myös kotona mies sanoi viimeisen sanan. Osallistumalla uskonnolliseen elämään naiset pystyivät laajentamaan aluettaan, mutta hyvin laajalti naisen voidaan sanoa olevan alistettuna miehen tahdolle. Tähän kategoriaan kuuluvat naiset olivat itse sitä mieltä, että nainen on miestä alempi. (Nyhagen Predelli 2004, 485–488.) Nyhagen Predellin haastattelemat musliminaiset eroavat siis melko paljon ajatuksiltaan ja arvoiltaan. Tämä osoittaa jälleen tietynlaiset stereotypiat vaarallisiksi. Islamilainen perhekäsitys nähtiin toisaalta naisia vapauttavana, koska se mahdollistaa naisen valinnan jäädä kotiin. Mutta toisaalta jos kotivaimona oleminen on ainoa vaihtoehto, ei se ole enää etuoikeus. Islamilaisen perhekäsityksen näkeminen vapauttavana tai alistavana on tasapainoilua omien näkemysten ja uskonnollisen tradition välillä muodostettaessa käsityksiä sukupuolirooleista (mt., 490).

Fauzia Ahmad (2001) on puolestaan tutkinut nuorten, aasialaista syntyperää olevien musliminaisten osallistumista korkeakoulutukseen. Hänen tarkoituksenaan on ollut tutkia toisaalta niitä motiiveja, jotka nuoria naisia kannustavat kouluttautumaan sekä toisaalta seurauksia, joita koulutuksella on ollut. Ahmad haluaa erityisesti kyseenalaistaa käsityksen musliminaisista "uhreina" tai alistettuina

patriarkaaliseen perhesysteemiin ja tuoda sen sijaan esille käsityksen koulutuksen suuresta arvosta. Ahmad on haastatellut viittätoista Etelä-Aasiasta (Pakistan, Bangladesh, Intia) kotoisin olevaa, 19–30-vuotiasta naista. Nämä naiset olivat hakeutuneet korkeakouluopintoihin sekä omasta halustaan että perheen kannuksesta. Monet naisista kertoivat erityisesti vanhempien pitävän koulutusta aivan välttämättömyytenä, ja vanhemmat olivat tärkeitä rohkaisijoita tyttäriensä koulutuksen ja uran edistymiselle. Vanhempien kannustus koulutukseen saattoi kuitenkin välillä olla monisyinen. Tyttöjen koulutus saatettiin nähdä ennemminkin sosiaalisena sijoituksena tulevaisuuteen, eikä tyttäriä nähty ensisijaisesti oman elannon hankkijoina. Koulutus lisäsi tyttöjen arvoa tulevan aviomiehen silmissä, ja toisaalta jos sopivaa aviomiestä ei tyttäreille löytyisi, olisi oma koulutus ikään kuin suojaverkkona ja tyttären olisi mahdollista pärjätä myös taloudellisesti itsenäisesti. (Mt., 138, 143–144.)

Tyttären kouluttautuminen saattoi paitsi lisätä tyttöjen sosiaalista arvoa, myös perheen statusta. Monet vanhemmat halusivat etäännyttää oman perheensä stereotypisestä ajattelusta patriarkalisesta ja ei-koulutetusta perheestä. Varsinkin isät kannustivat tyttäriään, ja sitä enemmän jos perheessä ei ollut poikia. (Ahmad 2001, 145.) Mutta Ahmadin haastattelemat nuoret naiset itsekkin olivat hyvin kunnianhimoisia ja oman elämänsä toimijoita. Nämä nuoret naiset kokivat koulutuksen tärkeäksi tulevaisuuden ja oman uran kannalta, ja koulutuksen avulla nuoret naiset uskoivat myös välttävänsä etnistä syrjintää tulevilla työmarkkinoilla. Osa nuorista naisista oli kuitenkin huolissaan opiskelun heikentävän avioliitonäkymiä, sillä opiskelun myötä ikää tuli jatkuvasti lisää. Lisäksi liiallinen kouluttautuminen saatettiin myös kokea peloksi, sillä kovin koulutetun naisen voisi olla vaikea löytää yhtä koulutettua miestä. (Mt., 147.)

Ahmadin (2001) tutkimuksessa nuoret naiset kokivat koulutuksen myös tärkeänä osana oman identiteetin kasvamisessa. He kertoivat opiskelukokemusten mahdollistaneen omien kulttuuristen ja uskonnollisten käsitysten rationalisoimisen. Koulutus laajensi maailmankuvaa, mutta toisaalta vakiinnutti omia arvoja ja toi lisää itseluottamusta seistä omien valintojensa takana. Koulutuksen myötä nuoret naiset saivat aikaan saavutuksia, mikä puolestaan tuotti heille suurta tyydytystä. Oman kiinnostuksen kohteiden oppiminen ja omaksuminen oli tärkeintä naisille itselleen, vaikka luonnollisesti taloudellinen itsenäisyys oli myös tärkeä motiivi. Haastatteluissa eräänä motiivina nousi esille myös se, että opintojen aloittaminen saattoi usein antaa hyväksytyin syyn muuttaa pois lapsuuden kodista. Itsenäistyminen ja opiskelijaelämään tutustuminen antoivat tunteen oman elämän hallinnasta. (Ahmad 2001, 146, 148.)

Koulumaailmaan sijoittuu myös Catherine Raissiguerin (1995) tutkimus algerialaista syntyperää olevien tyttöjen identiteetin muodostumisesta ranskalaisessa kouluympäristössä. Hänen mielenkiintonsa kohdistui valmiiseen kontekstiin eli miten identiteetti muodostuu kontekstissa, joka on hyvin pitkälti ulkopuolelta määritelty. Myös algerialaistytöt olivat yhteisössään ristiriitaisessa asemassa: toisaalta heidän oletettiin olevan oman tradition ja kulttuurin kantajia, mutta toisaalta heidän odotettiin omaksuvan uuden kulttuurin ja yhteiskunnan piirteitä (Raissiguer 1995, 82; ks. myös Helander 2002, Niemelä 2003). Algerialaisyhteisöissä koulutus koettiin tärkeäksi, ja varsinkin äidit kantoivat huolta tyttärien koulunkäynnistä. Tytöt itse kokivat koulun olevan omaa tilaa; opintojen kautta kontrolli omaan elämään kasvoi. (Raissiguer 1995, 82.)

Vaikka Raissiguerin tutkimuksen tyttöjä rohkaistiin opiskelemaan ja he saavuttivat valmiuksia itsenäiseen elämään, kokivat tytöt silti perheen poikien saavan enemmän vapauksia. Tyttöjen kontrollointi liittyy usein heidän seksuaalisuuteensa, sillä tyttöjen seksuaalinen käyttäytyminen on hyvin tärkeää perheen kannalta. Tytöt eivät suoranaisesti kritisoineet heitä koskevia rajoituksia, mutta Raissiguer uskoi tämän johtuvan siitä, etteivät he halua esittää kritiikkiä vieraalle tutkijalle. Tyttöjen kommentteista kuitenkin oli aistittavissa myös tyytymättömyyttä; he olivat tietoisia omaan yhteisöönsä liittyvästä epätasa-arvosta poikien ja tyttöjen käytöksen kontrolloinnin välillä. Seksuaalisuus oli teema, joka myös erotteli algerialaistytöjä ranskalaisista tytöistä koulussa. Avoin keskustelu seksistä sekä vapaa seksuaalinen käyttäytyminen ja pukeutuminen saivat algerialaistytöt tuntemaan olonsa epämukavaksi koulussa. Kukaan Raissiguerin haastattelemista tytöistä ei kuitenkaan ilmaissut haluaan käyttäytyä samalla tavoin avoimen seksuaalisesti. (Raissiguer 1995, 82–91.)

Suomen maahanmuuttohistoriaan verrattuna monissa muissa maissa ollaan jo huomattavasti pidemmällä, aivan tutkimuksellisessakin mielessä. Maailmalla maahanmuuttajanaisista on tehty laajemmin tutkimusta, niin eri maahanmuuttajaryhmistä kuin eri teemoista käsin. Esittelemäni tutkimukset ovat lähes poikkeuksetta pyrkineet esittämään maahanmuuttajanaiset aktiivisina toimijoina, joilla on varsinkin uudessa kotimaassa mahdollisuus valita elämänsä suunta. Monen tutkijan tarkoituksena on ollut murtaa käsityksiä alistetuista maahanmuuttajanaisista tai musliminaisista sorrettiina uhreina. Tutkimuksissa kuvaillaan koulutettuja, aktiivisia naisia, joilla kuitenkin taustalla vaikuttaa jatkuvasti tiettyjä rajoittavia kulttuurisia tekijöitä. Näitä kulttuurisia tekijöitä saatetaan pohtia kriittisesti, mutta varsinaiseen vastarintaan ei ole syytä alkaa. Vaikka elämä kahden kulttuurin ristipaineessa näyttää aika ajoin vaikealta, jää päällimmäisenä mieleen tunne siitä selviytyvistä naisista.

Koulutuksen ja perheen merkitys korostuivat myös näissä tutkimuksissa. Useammassa tutkimuksessa koulutuksen merkitys korostui, ja muutama tutkimuksista sijoittui kouluympäristöön. Koulutuksen lisäksi perinteiset naisen roolit sekä seksuaalisuus olivat suuria teemoja edellä esitellyissä tutkimuksissa. Varsinkin omaan seksuaalisuuteen ja naisen vapauteen liitetyt piirteet tulivat esiin asioina, joita asuminen uudessa kotimaassa ovat mahdollistaneet. Kuitenkaan länsimaalaisen naisen aseman ihannoitua ei ilmennyt, vaan pikemmin länsimaalaisen naisen aseman pohdintaa. Vaikka naisille avautui uusia mahdollisuuksia kotimaasta lähtemisen jälkeen, eivät he asettaneet länsimaista naista ihanteelliseen asemaan. Maahanmuuttajien omien yhteisöjen merkitys ja toisaalta myös kontrolli tuli hyvin esille ulkomaalaisissa tutkimuksissa, sillä monissa maissa maahanmuuttajia on jo niin paljon, että he muodostavat merkittäviä yhteisöjä. Nämä yhteisöt ylläpitävät myös omia sääntöjään ja kontrolliaan, varsinkin suhteessa naisten ja tyttöjen käyttäytymiseen. Myös ulkomaalaisissa tutkimuksissa nousi esille nuorten naisten elämään kuuluva luovuminen kahden kulttuurin välillä. Jatkuva tasapainoilu ja kulttuuristen piirteiden yhdistely leimaa nuorten maahanmuuttajanaisten elämää ympäri maailmaa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Jo aivan alusta alkaen minulle oli selvää, että haluan tehdä pro gradustani laadullisen tutkimuksen. Luonnollisesti aiheeni valinta myös osoittaa selkeästi laadullisen menetelmän suuntaan. Laadullisen tutkimuksen skaalasta teemahaastattelu tuntui nopeasti oikealta menetelmältä kerätä aineistoni. Tarkoitukseni oli suorittaa useampi kuin yksi haastattelu, joten yksittäisestä tapaustutkimuksesta ei olisi kysymys. Kiinnostukseni ei kohdistu niinkään nuorten naisten tarinoihin, vaan tämän hetkisiin käsityksiin ja arvoihin; näin ollen narratiiviset tai elämäkerralliset menetelmät eivät tuntuneet tarkoituksenmukaisilta. Haastattelumenetelmää valitessani koin kovin strukturoidut haastattelut liian rajoittaviksi, mutta toisaalta halusin pitäytyä tietyissä aiheissa – näin ollen teemahaastattelu tuntui sopivimmalta. Tutkimusmenetelmän valikointi tuntui selkeältä, mutta enemmän ongelmia tuotti aineiston varsinainen keruu sekä analysointitavan valikoiminen. Vaikka tutkimuspyyntöni tavoitti laajalti ihmisiä, varsinaisia yhteydenottoja itse haastateltaviksi sopivilta ei tullut. Lisäksi saatuaani lopulta haastatteluaineiston kokoon, tuntui sopivan analyysimenetelmän löytäminen hankalalta. Toisaalta olen yrittänyt pitää mielessä Juha T. Hakalan (2001) kannustavalta tuntunutta toteamusta ajattelun taidon merkityksestä: ”Ajattelun taito on sittenkin ensimmäinen ’analyysimenetelmä’, joka sinun tulisi työsi matkalla omata ja hallita” (mt., 14). Seuraavassa erittelen tarkemmin tutkimusmenetelmääni ja aineiston keruuseen liittyviä kysymyksiä sekä esittelen sisällönanalyysiä aineistoni analyysimenetelmänä.

5.1 Laadullinen tutkimus ja teemahaastattelu

Jo yliopiston menetelmäluennoilta alkaen kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusmenetelmä on tuntunut ehdottomasti minulle sopivammalta kuin kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä. Vaikka en edes harkinnut kvantitatiivisen tutkimuksen tekemistä, on laadullisen menetelmän valinta saanut edelleen vahvistusta tutkimukseni aikana. Seuraava laadullisen tutkimuksen määritelmä tuntuu sopivan juuri omaan tutkimukseeni.

”Huomaa, että laadullisen tutkimuksen ensisijainen tavoite on usein tutkimuksen kohteena olevien toimijoiden omien tulkintojen esille nostamisessa. Laadullinen tutkimus voi myös antaa äänen sellaiselle toimijoiden ryhmälle, joilla sitä perinteisesti ei ole ollut (naiset, nuoret, selkädinvammaiset, romanit, somalit.” (Hakala 2001, 17).

Oman tutkimukseni tarkoitus on tuoda esille nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä eli tuoda esille heidän tulkintojaan. Lisäksi heissä ikään kuin yhdistyy kolme toimijoiden ryhmää (nuoret, naiset, maahanmuuttajat), joiden ääni ei aina kantaudu kuuluvasti esiin.

Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2005, 197). Teemahaastattelu vastaa hyvin laadulliselle tutkimukselle asetettuja peruslähtökohtia. Kuten laadullinen tutkimus yleensä, haastattelu on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa, missä suositaan ihmistä tiedon keruun instrumenttina. Teemahaastattelun kautta tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille, ja juuri tämän kaltaisten metodien käyttö on tyypillistä laadulliselle tutkimukselle. (Mt., 155.) Strukturoidun haastattelun tarkat kysymykset eivät siis mielestäni olleet tarkoituksenmukaisia omien tutkimuskysymysten valossa. Halusin antaa haastateltavilleni mahdollisimman laajan vapauden kertoa käsityksistään ja siksi en halunnut rajoittaa tätä suorilla kysymyksillä, vaan valitsin teemahaastattelun (haastatteluiden teemarunko, ks. liite 3). Vaikka kerroin haastateltaville, ettei teemarunkoa tarvitse seurata orjallisesti, kaikki kuitenkin kokivat sen kerrontaa helpottavaksi tekijäksi ja seurasivat sitä hyvin säntillisesti.

Paitsi että halusin mahdollistaa laajan kerronnan, halusin myös mahdollistaa haastattelujen keskustelunomaisuuden. En halunnut, enkä ehkä olisi voinutkaan, pysyä vain vaiti ja kuunnella vastauksia, vaan ennen kaikkea halusin keskustella ja vaihtaa ajatuksia haastateltavien naisten kanssa. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu keskustelu. Keskustelun aloitus ja kulku tosin menee useimmiten tutkija ehdoilla, mutta tutkijan on kuitenkin oltava vuorovaikutuksessa haastateltavaan saadakseen selville haluamansa asiat. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.)

Tarkoituksenani oli haastatella viidestä seitsemään nuorta maahanmuuttajanaista, joiden ikä olisi 17–25 vuoden välillä (ks. haastattelupyynnöt liite 1 ja liite 2). Ensimmäisen kerran lähdin esittämään haastattelupyynnöitä toukokuussa 2006. Lähetin pyyntöjä sähköpostitse useille eri tahoille, joiden kautta toivoin saavani haastateltavia. Lähestyin esimerkiksi maahanmuuttajien omia yhdistyksiä, kulttuurikeskus Caisaa sekä ammattikouluja, joissa on maahanmuuttajaopiskelijoille suunnattuja opintoja. Lähes jokaisesta paikasta minulle vastattiin ja tutkimuspyyntöäni luvattiin levittää. Pyyntö levisivätkin ja sain vastauksia muun muassa eri oppilaitoksista Hämeenlinnaa ja Jyväskylää myöten. Lisäksi tutkimuspyyntöni oli Rasmus-verkoston (valtakunnallinen rasismien ja muukalaispelon vastaista työtä ja monikulttuurisuutta ja ihmisoikeuksia edistävien tahojen ja toimijoiden verkosto) sähköpostitiedotteessa sekä kulttuurikeskus Caisan ilmoitustaululla. Kaiken

lisäksi tutkimuspyyntöni julkaistiin jopa Aamulehdessä, tosin minun tietämättäni. Olin innoissani, sillä uskoin saavani paljon yhteydenottoja haastattelupyyntöni levittyä näin laajalle. Mutta yllätyksekseni sain ainoastaan kolme yhteydenottoa. Näistä kaksi johti haastatteluun elokuussa 2006, mutta kolmas haastateltavaksi ilmoittautunut lopetti äkillisesti yhteydenpidon. Yritin tavoitella häntä aikani, mutta hänestä ei lopulta kuulunut mitään.

Aineiston keruuseen tuli pitkä tauko, joka ehkä osittain johtui myös pettymyksestä. Toiveeni olivat melko korkealla ja olin valmistautunut tekemään niin monta haastattelua kuin innokkaita haastateltavia olisi. Toisaalta katkos johtui myös siitä, että päivätyöni intensiivisyyden takia tutkimuksen tekemiselle ei riittänyt energiaa. Helmikuussa 2007 suoritin yhden haastattelun, jossa haastateltava löytyi henkilökohtaisten kontaktien myötä. Toukokuussa 2007 lähestyin jälleen uusia tahoja haastattelupyynnöillä. Eräästä maahanmuuttajien yhdistyksestä sain suoraan muutamien nuorten naisten sähköpostiosoitteita, joille lähetinkin haastattelupyynnön. He eivät koskaan vastanneet, eikä ”toinen kierros” muutoinkaan tuottanut yhtään yhteydenottoa. Elokussa 2007 sain sovittua kolme haastattelua omien henkilökohtaisten kontaktieni kautta. Lopulta näistä onnistui vain kaksi haastattelua, sillä yksi henkilö ei saapunut sovittuun haastatteluun. Ns. lumipallomenetelmän kautta yksi elokuussa 2007 tehdyistä haastatteluista poiki vielä tilaisuuden haastatella kolmea naista lokakuussa 2007.

Kaiken kaikkiaan minulla oli yhteys kymmeneen nuoreen naiseen, joista sain lopulta haastateltua kahdeksaa. Nuoret naiset olivat iältään 17–25-vuotiaita, joten asettamani ikäskaala toteutui. Nuoret naiset olivat kotoisin viidestä eri maasta. Olen todella tyytyväinen siihen että haastattelemanuoret naiset ovat kotoisin eri maista ja jopa eri maanosista. Kaikki haastattelemanuoret naiset ovat itsenäisiä ja aktiivisia, ja he olivat valmiita kertomaan laajasti omista ajatuksistaan. Mielenkiintoinen piirre oli esimerkiksi se, että useampi heistä olisi suostunut esiintymään tutkimuksessa omalla nimellään. Eli he eivät suinkaan pelänneet tulevansa tunnistetuiksi, vaikkakin tutkimuseettisistä syistä heidän henkilöllisyytensä toki on ainoastaan minun tiedossani. Kaikki haastattelut tehtiin suomeksi yhtä lukuun ottamatta, joka tapahtui englanniksi. Pääosin haastateltavat puhuivat erinomaista suomea, sillä he olivat asuneet Suomessa 8-15 vuotta. Kaksi haastatelluista oli asunut Suomessa 2-3 vuotta; toinen haastatteluista suoritettiin englanniksi ja toinen suomeksi.

Haastateltavien vaikea löytäminen oli yllätys ja myös pettymys. Olen miettinyt lähestymistapaani ja ehkä sen puitteissa olisin voinut toimia toisin. Yritin saada haastatteluja ikään kuin toisen käden kautta eli en lähestynyt suoraan haastateltavia. Haastateltavat saivat tiedon aina jostain muualta kuin

suoraan minulta. Kenties minun olisi pitänyt mennä suoraan nuorten naisten kokoontumisiin, ryhmiin ja tiloihin esittäytymään ja kertomaan tutkimuksestani, ja sitä myöden tietynlainen lähestymisvaikeus olisi poistunut. Suoran lähestymisen kautta olisin ehkä saavuttanut myös 1) nuorempia haastateltavia 2) ei niin aktiivisia sekä 3) vähemmän aikaa Suomessa olleita nuoria naisia. Käyttämäni lähestymistavan kautta minua luultavasti lähestyi kaikista aktiivisimmat nuoret naiset. Oman työni kautta pakolaisten sosiaalityöntekijänä olisin toki tavoittanut paljonkin vasta maahan tulleita nuoria naisia, joilla ei vielä ole juurikaan väyliä olla aktiivisesti mukana yhteiskunnan toiminnoissa. En kuitenkaan kokenut tutkimuseettisesti kestäväksi tavaksi haastatella omia asiakkaitani. Ensinnäkin teen tutkimustani sosiaalityön opiskelijana, en sosiaalityöntekijänä. Toiseksi, omien asiakkaideni henkilökohtainen elämä on niin vahvasti tiedossani, etten ehkä olisi voinut kuunnella objektiivisesti heidän näkemyksiään. Kolmanneksi, omien asiakkaiden haastatteleminen olisi voinut vääristää asiakas-työntekijä -suhdettamme.

5.2 Aineiston analyysi

Analyysimenetelmänä olen käyttänyt pääosin sisällönanalyysiä. Analyysimenetelmän valitseminen tuntui hankalalta, mutta sisällönanalyysi tarjoaa mielestäni sopivan väljän viitekehyksen. Sisällönanalyysin myötä olen seurannut Tuomen ja Sarajärven (2002) esittämää rakennetta analyysin etenemisessä, ja luokitellut aineistoani tiiviimpään muotoon. Toisaalta olen käynyt aineistoani läpi myös perinteisellä laadullisen aineiston analyysirakenteella eli teemoittanut ja etsinyt tuloksia teemojen kautta (Eskola 2001, 143). Sisällönanalyysissa litteroitu haastattelumateriaali pelkistetään tutkimuksen kannalta merkitykselliseksi. Aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111.) Käytännössä toteutin tämän etsimällä litteroiduista haastatteluteksteistä tutkimuskysymyksiä kuvaavia ilmaisuja ja alleviivaamalla ilmaisut erivärisillä kynillä. Tutkimukseni alussa olin asettanut kolme tutkimuskysymystä, ja lähdin etsimään aineistoista ikään kuin vastauksia näihin kysymyksiin. Eniten ilmaisuja haastatteluista löytyi liittyen tutkimuskysymykseeni naiseudesta nuorten maahanmuuttajanaisten puheessa. Koska ilmaisuja oli melko paljon, jaoin tämän tutkimuskysymyksen osiin. Yhteensä etsin litteroiduista teksteistä ilmaisuja kuuden eri teeman mukaan:

- 1) Naisuus ja naisena oleminen sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona
- 2) Naisuus ja naisena oleminen nuorten maahanmuuttajanaisten puheessa
 - 2.1 Pukeutuminen
 - 2.2 Avioliitto

2.3 Koulutus

3) Strategiat yhdistellä kahden kulttuurin käsityksiä naiseudesta

Ilmaisujen alleviivaamisen jälkeen kirjoitin ne allekkain paperille ja osana aineiston pelkistämistä tiivistin alkuperäisilmaukset pelkistetyiksi ilmaisuiksi. Esimerkiksi seuraavasti:

”Mutta oma äiti on tietysti sellanen et siitä ottaa mallia ja kattoo miten hän käyttäytyy.” -> pelkistettynä ilmauksena äiti roolimallina. Aineiston pelkistämisen jälkeen sisällönanalyysimallissa seuraa aineiston ryhmittely (Tuomi & Sarajärvi 2002, 113). Aineiston ryhmittelyssä aineistosta etsitään ilmaisujen avulla yhtäläisyyksiä, ja samaa asiaa tarkoittavat ilmaisut ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi. Ryhmittelyitä voi kutsua alaluokiksi, joita yhdistelemällä saadaan edelleen yläluokkia. Yläluokkien muodostaminen on aineiston käsitteellistämistä. Aineiston käsitteellistämistä voidaan jatkaa yhdistelemällä luokituksia vielä yläluokista pääluokiksi ja edelleen aineiston kattaviksi yhdistäviksi luokaksi. (Mt., 112–115). Luokittelun täytyy kuitenkin olla mielekästä aineiston kannalta, ja itse en enää muodostanut yläluokkien jälkeen pääluokkia. Koin, että jos luokittelen aineiston vain muutamaksi käsitteeksi, se vie liikaa informaatiota pois. Sisällönanalyysin tarjoama luokittelumalli auttoi minua kuitenkin erottelemaan aineistostani merkityksellisen informaation. Luokittelu mahdollisti edelleen yleisempien johtopäätösten tekemisen.

5.3 Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä

Elizabeth Whitmore (2001) kuvailee artikkelissaan ”People Listened to What We Had to Say” riskiryhmässä oleville nuorille palveluja tarjoavasta ”Drop In” -keskuksesta tehtyä arviointitutkimusta. Whitmore itse osallistui arviointitutkimukseen, jonka tarkoituksena oli arvioida kohtaako palvelujen tarjonta kohderyhmän tarpeet. Myös kohderyhmän jäsenet eli riskiryhmään kuuluvat nuoret osallistuivat palveluiden arviointiin osana tutkimusryhmää. Whitmore pohtiikin artikkelissaan oman todellisuutensa ja riskiryhmään kuuluvien ”katunuorten” todellisuuden eroja. Heidän todellisuutensa eivät juuri kohdanneet. Whitmore toteaaakin, ettei hän edes teeskennellyt ymmärtävänsä tai pystyvänsä eläytymään nuorten asemaan. (Whitmore 2001, 91.) Omalla kohdallani myös pohdin tätä kysymystä. Onko minulla ja haastattelemillani nuorilla maahanmuuttajanaisilla yhteinen todellisuus, kohtaavatko maailmamme? Koen, että jossain määrin jaamme samaa todellisuutta. Itse olen samaa sukupuolta, joten olen itse pohtinut ja pohdin edelleen naiseuteen sekä naisena olemiseen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi haastateltavani ovat minua vain muutamia vuosia nuorempia. Toisaalta olen kuitenkin valtaväestön edustaja, kielelliseltä ja

kulttuuriselta taustalta erilainen. Kuitenkin uskon sisäistäneeni kulttuurista sensitiivisyyttä työssäni sosiaalityöntekijänä pakolaisten parissa, minkä avulla voin huomioida juuri kulttuurisia piirteitä, eroavaisuuksia ja ristiriitoja tutkimukseni teossa.

Tutkimusta tehtäessä seuraa kuitenkin väistämättä tutkija-tutkittava -positio, jolloin tutkijalla on valta-asema. Omassa tutkimuksessani valta-asemani on vielä vahvempi, sillä minun tutkittavani edustavat vähemmistöä. Suhteessa minun edustamaani valtaväestöön tutkittavillani on jo lähtökohtaisesti vähemmän valtaa. Oman tutkimukseni kautta haluan kuitenkin horjuttaa tätä valta-asetelmaa. Vaikka edustan valtaväestön tutkijaa, mielestäni todellinen tutkimukseni valta on tutkittavillani. Ilman heitä minun tutkimukseni ei ole mahdollinen. Anne Alitolppa-Niitamo (2004, 84) pohtii somalinuorten koulunkäyntiä koskevassa väitöskirjassaan omaa positiotansa aikuisena, valkoihoisena, kristittynä, natiivi suomenkielisenä, keskiluokkaisena, valtaväestön edustajana. Hän yritti madaltaa tutkimuksessaan vallitsevia suuria valta- ja statuseroja mahdollisimman paljon. Suurimman merkityksen hänen tutkimustyössään sai kuitenkin hänen roolinsa iän ja sukupuolen kautta. Huomattavasti tutkittaviaan vanhempana hänellä ei ollut mahdollisuutta päästä etnografisessa tutkimuksessaan sisään nuorten (erityisesti poikien) vapaa-aikaan. Kuitenkin ikää merkittävämpi tekijä oli hänen sukupuolensa, sillä naisena hänen oli taas helpompi seurata somalittyttöjen elämää ja päästä heidän koteihinsa ja vapaa-aikaan. (Alitolppa-Niitamo 2004, 85.)

Daphne Patai (1994) tarkastelee akateemisten tutkimusten eettisyyttä, kun kyseessä on selvä valtaero ja hierarkkinen suhde tutkijan-tutkittavan välillä. Erityisesti hän keskittyy tarkastelemaan valkoisten, keskiluokkaisten pohjoisamerikkalaisten naistutkijoiden tutkimusetiikkaa heidän tutkiessaan kolmannen maailman naisia. Epäeettisyyden riski kasvaa tutkittavien omatessa vähemmän taloudellista, sosiaalista sekä poliittista valtaa kuin mitä tutkija omaa (mt., 21.) Patai kysyykin kärjistäen, onko mahdollista tutkia ja kirjoittaa sorretuista ilman, että tutkija muuttuu myös itse sortajaksi? (Mt., 24). Mutta onko tutkimusasetelman välttämättä oltava sellainen, jossa toinen sortaa ja toinen on sorrettu? Tutkija voi pyrkiä lähestymään tutkimustilannetta tasavertaisena ja avoimena saamalleen informaatiolle. Vai piileekö valta-asetelma kaikista tasavertaisimmankin tutkimuksen taustalla? Itse yritin ottaa tutkimukseni lähtökohdaksi nuorten naisten tapaamisen enkä niinkään ajatellut heidän edustavan itseäni heikompa ryhmää. Toki tunnistan sosiaaliset erot, mutta yritin lähestyä näitä nuoria naisia, kuten lähestyisin ketä tahansa. Koen, että työni pakolaisten sosiaalityöntekijänä kuitenkin auttoi minua paljon ja helpotti tutkimusasetelmaa.

Valta-aseman lisäksi tärkeä eettinen kysymys tutkimukseni kannalta on aineiston keruussa käytetty kieli. Olen toteuttanut yksilölliset teemahaastattelut joko suomen tai englannin kielellä, mikä oli selkeä lähtökohta alusta alkaen. Oman tutkimukseni puitteissa minulla ei ollut mahdollisuutta käyttää tulkkia haastatteluissa, vaikkakin sitä aivan aluksi harkitsin. Näin ollen haastateltavani ovat käyttäneet kertoessaan muuta kieltä kuin omaa äidinkieltä. Haastattelemani nuoret naiset hallitsivat hyvin suomen/englannin kielen, enkä koe että jotakin merkittävää jäi haastatteluissa sanomatta kielellisten ongelmien takia. Kuitenkin tämän kaltaisessa tutkimuksessa on tärkeä huomioida se seikka, että haastateltavat kertovat kokemuksistaan ja tuntemuksistaan jollain muulla kielellä kuin äidinkielellään. Erityisesti puhuttaessa henkilökohtaisista asioista oma äidinkieli voi tuntua luontevimmalta kieleltä.

Somalinaisia haastatellut Maarit Marjeta (2001, 6) huomasi omassa tutkimuksessaan, että haastattelutilanteet olivat raskaita naisille muun muassa sen takia, etteivät he voineet käyttää omaa äidinkieltään. Oliva Espin (1996, 96) on myös nostanut esille kielen käyttöön liittyvät erityispiirteet tehtäessä maahanmuuttajatutkimusta: vaikka maahanmuuttaja puhuisi sujuvasti valtaväestön kieltä, oma äidinkieli säilyy usein tunteiden kertomisen kielenä. Kielen käyttöön voi kuitenkin liittyä vastakkaisia аспекteja; toisaalta omalla äidinkielellä voi olla helpompi ilmaista itseään, mutta toisaalta oma äidinkieli ei aina anna sisältöä tiettyihin teemoihin. Espinin (1996) toteuttamat maahanmuuttajanaisten haastattelut käsittelivät mm. naisten seksuaalisuutta. Osa Espinin haastattelemissa naisista kertoi, etteivät he olisi voineet puhua ko. teemasta yhtä syvällisesti omalla äidinkielellään kuin tutkimuskielenä käytetyllä englannilla. Oman äidinkielen kautta puheeseen olisi voinut välittyä häpeää, eikä heillä olisi aina edes ollut tiedossa seksuaalisuuteen liittyvää sanastoa omalla äidinkielellään. (Mt., 96.)

Haastattelujeni teemat ja tapaamiset muutoinkin saattoivat liikkua hyvin henkilökohtaisella tasolla. En paitsi kuunnellut nuorten naisten kertomuksia, mutta myös osallistuin yhteiseen keskusteluunme kertomalla joitakin henkilökohtaisia asioita ja ajatuksia. En kuitenkaan voi sanoa, että haastateltavat saivat minusta tietoa siinä määrin kuin he raottivat maailmaansa minulle. Marja Tiilikainen kertoo joutuneensa avaamaan omaa yksityiselämänsä somalinaisille tutkimuksensa kenttätyö-vaiheessa ja altistamaan oman perhe-elämänsä arvioitavaksi (Tiilikainen 2003, 95). Pääsy naisten koteihin ja heidän henkilökohtaiseen elämään kuitenkin luultavasti edellyttää valmiutta antaa vastavuoroisesti jotain omasta elämästään. Hyvin yksipuolinen ajatusten ja tarinoiden vaihto ei ehkä ole yhtä hedelmällistä. Lisäksi haastatteluissa liikuttiin teemoissa, jotka ovat hyvin henkilökohtaisia, eikä niistä puhuminen ole välttämättä helppoa. Daphne Patai (1994, 27)

huomauttaa, että usein tutkimukseen liittyvissä haastatteluissa pyydämme tutkittavia paljastamaan itsestään asioita, jotka normaalisti kuuluvat läheiseen tuttavuuteen. Itse yritin tunnustella pitkin haastattelua mistä asioista haastateltavat ovat valmiita puhumaan. Osa pitäytyi suurpiirteisemmin yleisissä kuvauksissa, mutta osa kertoi hyvinkin arkoja tarkkoja kuvauksia elämästään. Jopa niinkin tarkkoja, etten voi niitä suoranaisesti esittää samankaltaisina tutkimuksessa haastateltavien anonymiteetin säilyttämiseksi. Mutta luulen, että otteeni haastatteluissa ja tapani keskustella haastateltavieni kanssa mursi nopeasti jännitteitä. Erityisen tärkeänä tässä pidän omaa työtäni, jonka kautta pystyin refleктоimaan paremmin haastateltavien kertomuksia sekä seuraamaan heidän ajatusmaailmaansa – heidän tuottamansa informaatio kun ei ollut aivan uutta minulle.

Myös tila, jossa naiset ajatuksiaan vaihtavat, voi olla tärkeä. Kuten Alitolppa-Niitamo (2004, 85, ks. edellä) koki naisena olemisen pääsylippuna somalityttöjen arkeen, niin myös Marja Tiilikainen (2003) painottaa naiseuden sekä lisäksi äitiyden olevan yhdistävä tekijä hänen päästessään tutustumaan naisten juhliin ja koteihin. Tiilikainen pohtii tutkimuksessaan somalinaisten osallistumista tutkimukseen ja erityisesti hänen kenttätönsä suorittamista naisten kodeissa. Vaikka Tiilikaisen tutkimuksen naiset ovat itse päättäneet mukanaolostaan tutkimuksessa, on Tiilikainen katsonut aiheelliseksi kysyä tutkimuslupaa myös aviomiehiltä. Astuessaan naisten kotiin hän tuli usein kohdanneeksi myös aviomiehen; siirtymällä keittiöön, naisten tilaan naiset kuitenkin saivat rauhassa keskustella ilman miehen läsnäoloa. (Mt., 96–97.)

Itse halusin saada haastatteluilleni mahdollisimman neutraalin tilan. En halunnut suorittaa niitä nuorten naisten kodeissa, sillä silloin olisin mahdollisesti joutunut pohtimaan kysymyksiä muiden mahdollisten perheenjäsenten läsnäolosta. Tutkimukseni ei myöskään ole niin syvälinen eikä siihen kuulu varsinaista kenttätöitä, joten en kokenut tarpeelliseksi päästä niin lähelle haastateltavieni yksityisyyttä. Toisaalta koti voi olla monelle sellainen turvallinen paikka, missä omasta itsestään on helpompi antaa enemmän. Mietin myös mahdollisuutta suorittaa haastattelut omassa työhuoneessani, jossa olisimme varmasti saaneet keskustella rauhassa. Olen kuitenkin halunnut tehdä tämän tutkimuksen ensisijaisesti yliopisto-opiskelijana, en sosiaalityöntekijänä, joten työhuoneeni ei mielestäni olisi ollut neutraali tila. Lopulta päädyin suorittamaan haastattelut erinäisissä julkisissa tiloissa, joissa kuitenkin haastateltavien yksityisyys oli suojattu eikä haastatteluja ole kuullut kukaan muu.

Yksi tutkimukseni tärkeimmistä pyrkimyksistä oli tuoda esille nuorten maahanmuuttajanaisten ääni. Ei niinkään, että itse puhuisin heidän puolestaan, vaan kuunnella mitä heillä oikeasti on sanottavana.

Maahanmuuttajat yleensä saavat edelleen liian harvoin äänensä kuuluviin. Silloinkin kun julkista keskustelua syntyy, liittyy se usein esimerkiksi uskontoon. Voidaan sanoa, että nuorten maahanmuuttajanaisten ääni Suomessa on pitkälti vaiettu ääni. Ehkä nuoret naiset eivät ole löytäneet riittävästi kanavia äänen esiin tuomiseen tai heille ei ole tarjottu heidän toivomiaan mahdollisuuksia. Myöskään ei riitä, että joku ryhmä saa äänensä kuuluviin, vaan tarvitaan myös se että ääni kuullaan. Marja Tiilikainen (2003, 15) on kuvannut tutkimuksensa tarkoitusta naisten moniäänisyyden esiin tuomisena; maahanmuuttajanaisten ääni ei pääse esiin automaattisesti vaan sitä täytyy etsiä. Yhteiskunnallisessa keskustelussa tuotetaan helposti marginaaleja, jolloin itse asiassa juuri marginaaliin kuuluvat ihmiset joutuvat vaikenemaan. On tärkeää pohtia jäävätkö marginaaliin asetetut ihmiset vaille mahdollisuuksia puhua sekä mitä marginaalit kertovat keskuksista. (Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, 9.) Keskustaa ja marginaalia tuotetaan ja uusinnetaan jatkuvasti, mutta usein pitkälti keskuksista käsin. Keskustasta tuotetut määritelmät saattavat olla jopa leimaavia marginaalia kohtaan, jolloin on tärkeää tarkastella marginaalin tuottamaa vastapuhetta. Vastapuhe tarkoittaa puhetapaa, jolla ihmiset pyrkivät kyseenalaistamaan heihin kohdistettuja määritelmiä, kieltämään ne tai muuttamaan toisenlaisiksi. (Mt., 11.)

Kirsi Juhilan (2004) mukaan vastapuhe on aina reagointia johonkin; ”vasta” tarkoittaa sekä vastausta että vastustusta liittyen kategorisointiin. Vastapuhe kohdistuu nimenomaisesti kulttuurisesti vakiintuneisiin kategorioihin. Vastapuhe on neuvottelua, jonka tarkoituksena on osoittaa identiteetin erilaisuus suhteessa kulttuurisesti vallitsevaan kategorisointiin. (mt., 20, 29.) Mielestäni tutkimustani voisi pitää niin nuorten maahanmuuttajanaisten kuin minun vastapuheena: tarkoituksenamme on rikkoa vallitsevaa kuvaa maahanmuuttajanaisista passiivisina, jopa uhreina. Jo pelkän tutkimuksen tekeminen ja sen lähtökohta on vastapuhetta, mutta ennen kaikkea haastateltavieni kertomukset ovat vastapuhetta. Ulla Vuorela (1999, 33) huomauttaakin, että erilaisten marginaalien äänet kuuluvat vasta kun ne tulevat vallan keskuksista. Mielestäni tätä tarvitaankin aluksi ikään kuin tien raivaamisena, mutta yhtä tärkeää on voimaannuttaa samalla marginaaliin kuuluvia ihmisiä pitämään esillä ääntänsä. On tärkeää, että tutkimuksen tekijöiden asemassa olevat henkilöt tuovat esille esimerkiksi maahanmuuttajanaisten mielipiteitä. Mutta ideaali olisi, että näiden tutkimusten myötä herää kiinnostus maahanmuuttajanaisten äänen kuulemiselle sekä avautuu areena maahanmuuttajanaisille itselleen olla mukana yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Maahanmuuttajat, etenkin maahanmuuttajanaiset, asetetaan siis helposti yhteiskunnallisessa keskustelussa marginaaliin. Keskustelu pyörii kuitenkin pitkälti ilman marginaalin tuottamaa ääntä,

ja siksi mielestäni on tärkeää nostaa esille vastapuheen idea. Vastapuheessa tuotetaan myös käsityksiä keskustasta marginaalista käsin (Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004, 9-12.) Omassa tutkimuksessani tämä ilmenee esimerkiksi tiettyjen suomalaisten naisten toimintamallien kritiikissä. Myös esimerkiksi Helanderin (2002), Marjetan (2001), Niemelän (2003) ja Tiilikaisen (2003) tutkimuksissa haastatellut somalilityöt ja -naiset kritisoivat ensinnäkin suomalaisten käsityksiä heistä ja toiseksi kertovat omia käsityksiään keskustasta (=suomalaisista naisista). Äänen antaminen marginaaliselle ryhmälle on mielestäni jo sinänsä vastapuheen tuottamista, mutta sitä voimakkaampaa vastapuhetta se on mitä rohkeammin marginaalia edustavat henkilöt kertovat näkemyksistään.

6 ITSENÄISTEN NUORTEN NAISTEN KÄSITYKSET NAISEUDESTA

Itsenäiset nuoret naiset eli tutkimusaineistoni informantit olivat kahdeksan 17–25 -vuotiasta naista. Haastattelemani nuoret naiset olivat asuneet Suomessa 2-15 vuotta eli Suomessa asuttu aika vaihteli suurestikin. Ikä ei mielestäni vaikuttanut huomattavasti vastauksiin; ainoana selvänä piirteenä oli se, että nuorimmat eli 17-vuotiaat tytöt olivat hieman varautuneempia kuin vanhemmat tytöt. Varmasti nämä nuorimmatkin tytöt olivat jo pohtineet paljon naiseuteen liittyviä kysymyksiä, mutta rohkeus niistä puhumiseen ei ehkä ollut ehtinyt vielä kasvaa. Huomasin esittäväni heille välillä jopa melko suoria kysymyksiä, sillä he eivät pystyneet tarttumaan niin hyvin yleisiin teemoihin. Haastateltavistani yksi oli asunut Suomessa vasta kaksi vuotta ja yksi oli asunut kolme vuotta. Muutoin nuorten naisten Suomessa asumisaika oli kymmenen vuoden molemmin puolin. Suunnitellessani haastatteluja oli melko varma siitä, että nuorten naisten käsityksiin vaikuttaa suoranaisesti Suomessa asuttu aika. Tämä käsitys nousi niin tutkimuskirjallisuuden kuin oman työni kautta. Omassa työssäni työskentelen pakolaisten kanssa ensimmäisten vuosien ajan heidän vasta saavuttua Suomeen. Peilaten työssäni kohtaamiini nuoriin naisiin ennakkoin naiseutta koskevien käsitysten olevan hyvinkin erilaisia riippuen asumisajasta Suomessa. Omien haastattelujen valossa näin ei kuitenkaan ollut. Lyhyimmän aikaa Suomessa asuneet eivät eronneet sinänsä käsitystensä suhteen muista, jo pitempään Suomessa asuneista. Vaikka tämän tutkimuksen valossa asumisajalla ei ollut huomattavaa merkitystä, uskon kuitenkin sen vaikutuksen olevan olemassa.

Haastattelemani nuoret naiset olivat lähtöisin viidestä eri maasta. Ruqia oli kotoisin Irakista, Elena Valko-Venäjältä, Bianca Perusta, Alinda Kosovosta sekä Maryam, Leila, Zahra ja Mina Afganistanista. Halusin haastateltavieni kotimaiden koostuvan useammasta kuin yhdestä, ja olenkin iloinen tutkimusaineistoni suhteellisesta kattavuudesta. Biancan englanniksi suoritettua haastattelua lukuun ottamatta kaikki haastattelut tehtiin suomeksi. Suomen kielen taito oli haastattelemillani nuorilla naisilla erittäin hyvä; myös Zahralla, vaikka hän oli asunut Suomessa vasta kaksi vuotta. Yli kymmenen vuotta Suomessa asuneet Ruqia ja Maryam puhuivat virheetöntä Suomea. Yleisesti ottaen suomen kielen taito oli todella hyvä, joten en usko kielen tuottaneen vääristymiä tai muita ongelmia tutkimuksessani. Kaikki haastattelemani nuoret naiset olivat kauniita naisia, jotka eivät pelänneet näyttää tyylikkäältä. Pukeutuminen oli kaikilla tyyppillistä nuorten naisten pukeutumista eikä heitä sinänsä ulkoisesti erottanut mikään suomalaisista. Ainoastaan Alinda käytti islaminuskon mukaista huivia osana pukeutumistaan. Paitsi että nämä nuoret naiset säteilivät ulkoisesti, he myös olivat sanavalmiita ja avoimia. Olen iloinen saadessani mahdollisuuden haastatella näitä rohkeita naisia; itse en välttämättä olisi osannut kertoa ventovieraalle tutkijalle yhtä avoimesti elämästäni.

Kaikki haastattelemani nuoret naiset olivat saapuneet Suomeen yhdessä perheensä kanssa ja perheen merkitys heille oli olennainen. Perhetaustat koostuivat niin kahden vanhemman perheistä kuin yksinhuoltajista. Kaikki kuvailivat runsaasti perheen merkitystä ja korostivat oman perheensä toimivuutta. Mielenkiintoinen piirre oli kuitenkin se, että useampi haastateltavista kuvaili perhettään tavallista avoimemmaksi tai vapaamielisemmäksi ikään kuin tehden eroa perheisiin, joissa oman kulttuurin/uskonnon arvoja ja sääntöjä noudatetaan tarkemmin tai traditionaalisemmin.

”Et ollaan sellanen perhe, et ollaan aina oltu vähän avoimempia kuin kaikki muut.” (Ruqia)

”Meil on tavallinen, mut kuitenkin vapaamielinen perhe.” (Alinda)

”Mun perhe ei pakota mihinkään, esimerkiksi käyttämään huiivia tai menemään naimisiin. Äiti on vapaamielinen.” (Leila)

”Perheessä ei ole pakotettu mihinkään, kaikki mitä olen tähän asti tehnyt, on ollut perheelle ok.” (Zahra)

Tämän kaltaisilla aloituksilla tehtiin jo heti aluksi selväksi, ettei oma perhe vastaa stereotyyppisiä sellaisesta maahanmuuttajaperheestä, jossa kontrolloidaan ja rajoitetaan. Kaikki nämä yllä mainitut sitaatit tuotiin esille aivan haastattelujen alussa, ja niillä on jo osittain määritelty haastattelun kulkua rohkean kerronnan suuntaan. Haastatteluissa omia perheitä kuvattiin myös ihanneperheiksi, ja omasta perheestä oltiin erityisen kiitollisia. Elena kuitenkin poikkeuksellisesti huomauttaa, että hyvän perheen määrittelyssä vallitsee universaalikäsitteet: ”--minä en näe mitenkään erikoisia kulttuuripiirteitä perheessä. Mun mielestä hyvä perhe on samanlainen joka maassa. Että vanhempia kunnioitetaan, on hyvä välit ja voidaan puhua mistä vaan.”

6.1. Naiseus nuorten maahanmuuttajanaisten puheessa

Nuoret naiset toivat haastatteluissa esille ihanteena hyvin monipuolisen naisen. He kuvailivat hyvää naista tai ihannenaista monin tavoin, mutta kaikissa haastatteluissa nousi vahvasti esille rohkeat nuoret naiset, joille merkityksellistä oli itsenäisyys ja tasavertaisuus. Perhekeskeisyys nousi myös vahvaksi teemaksi, eikä se ollut mitenkään ristiriidassa koulutettujen ja itsenäisten naisten elämässä. Haastatteluissa nousi esille myös kriittisiä käsityksiä naisista ja naiseudesta niin omassa kotimaassa kuin Suomessa. Esittelen ensin nuorten naisten yleisiä ajatuksia siitä, mitä on hyvä naiseus. Johdatin haastatteluja kysymällä esimerkiksi hyvän naisen ominaisuuksista, omasta naisihanteesta sekä käsityksistä naisen asemasta ja roolista. Lisäksi olen erottanut yleisestä naiseuden kuvauksesta omiksi alaluvuikseen kolme selkeää teemaa: seurustelu ja avioliitto, pukeutuminen ja koulutus.

Haastattelemistani nuorista naisista kukaan ei nimennyt tiettyä naista henkilönä omaksi ihanteekseen, mutta hyvää naista kuvailtiin muutoin monin tavoin. Oma naisihanne yleensä löytyi omien pohdintojen kautta, mutta mitään epärealistisia ihanteita ei asetettu. Ruqian mukaan naisen tulee antaa kaiken kaikkiaan mahdollisimman hyvä kuva ja sitä kautta murtaa stereotypioita. Naisen tulisi olla muun muassa älykäs ja vahva. Vahvuutta ei kuitenkaan tule aina näyttää miehelle, vaan nainen voi hyvässä maussa myös hyödyntää naiseuttaan.

”Niin ja mikset sä naisena käyttäis sitä... En mä sano, et sä käyttäisit sun naiseuttasi hyväksi, mut se mikä kuuluu. Siis tavallaan, et ei se tee susta yhtään heikompa jos joku mies avaa sulle oven.” (Alinda)

Vaikka ulkoiseen kauneuteen viitattiin, kaunis nainen on ennen kaikkea sisältä kaunis. Ulkoista kauneutta ei korostettu kauniin naisen ominaisuutena, mutta imago ja tyyli nousivat kuitenkin esille. Tärkeintä oli, että nainen on siisti ja huoliteltu.. Bianca huomautti, että nainen voi toki tuoda esille kauneuttaan, mutta omaa vartaloaan tulisi kunnioittaa siinä määrin, ettei ryhdy muotoilemaan itseään ”epäluonnollisin keinoin”. Liittyen niin ulkoiseen kauneuteen kuin oman naiseuden hyödyntämiseen Bianca kuitenkin toteaa napakasti:

“ Women should not try to use her womanhood or sex in order to have benefits; that women can behave in a neutral way in front of men and does not use her sexual power on them.” (Bianca)

Mutta ulkoista kauneutta tärkeämpää oli siis sisäinen kauneus. ”Naisen pitää olla sisältä kaunis, ei vain ulkoinen kauneus. Tärkeintä on se tunne sisällä.”, muotoili Leila asian. Sisäisen kauneuden lisäksi nämä nuoret naiset arvostivat ennen kaikkea onnellisuutta, rakkautta ja tyytyväistä tunnetta itsessään. ”Vaikka on ura ja kauheen hieno elämä, niin ei se raha ja vaate tuo sitä onnea, vaan se onnellisuus lähtee muualta.”, kuvailee Maryam. Myös Alinda kyseenalaistaa materian ja saavutusten tuoman lopullisen onnen:

”Et pitää osata mahdollisimman paljon. Et pitää juosta töistä, pitää hoitaa koti. --Et kun sä kuolet, niin mitä sä otat mukaan? Et todellakaan yhtään mitään! Et sä ota sun todistuksia, sä et ota sun niitä iltoja kun sä niin väsyneenä tulit kotiin ja ei mitään. Sä otat vaan sun muistot ja kaikki rakkaus mitä sä oot saanut ja antanut. Ne on ainoot. Sä et ota ees sun vaatteita, et mitään mukaan.” (Alinda)

Perhekeskeinen ajattelutapa oli selvästi havaittavissa kaikissa haastatteluissa. Äiti oli monelle roolimalli ja kaikilla oli hyvin läheiset välit vanhempiin, etenkin äitiin. Ruqia piti äitiään mallina, mutta totesi välttävänsä tekemästä samoja virheitä, mitä on huomannut äidin tekävän. Elenalle äiti oli ehdottomasti oma naisihanne, ja äiti oli opettanut Elenalle ”kaiken mitä tiedän elämässä”. Myös Alinda toivoi voivansa tulla äitinsä kaltaiseksi. Lisäksi nuoret naiset korostivat omaa, tulevaa asemaansa äitinä. Koska äiti koettiin tärkeäksi roolimalliksi tyttärelle, toivoivat he voivansa itse olla hyviä malleja tyttäriilleen. Äidin ja naisen ensisijaisena tehtävänä monen mielestä oli juuri kasvattaa

lapsia ja näyttää heille hyvää esimerkkiä. Kysyin myös isoäidin merkitystä, mutta ainoastaan Bianca mainitsi sekä äitinsä että isoäitinsä itsenäisinä, vahvoina naisina roolimalleinaan.

Perhekeskeisyys oli hyvin tärkeää ja naisen rooli äitinä, kasvattajana koettiin ensiarvoiseksi. Vaikka kaikille perhe oli tärkeä, perheen ja uran yhdistämisessä ajatukset saattoivat olla hieman erilaisia. Biancan mielestä ura ja naisen sosiaalinen elämä ovat tärkeitä, mutta ne eivät saa ajaa lasten ja puolison edelle: naisen päätehtävä yhteiskunnassa on kuitenkin olla äiti ja huolehtija. Ruqia ja Alinda kuvailivat naisen roolia äitinä seuraavasti:

”Äiti on ollut ihan kauhuissaan, kun mä oon sanonut, et mä olisin mieluummin kotiäiti ku lähtisin töihin. Et hän on ollut ihan kauhuissaan, et sunhan pitää käydä töissä ja olla tasapuolinen sun miehen kanssa. Mut mä oon itse vähän sellanen vanhanaikainen, että mä tykkään mieluummin hääretä kotona. Et mun mielestä naisen rooli on se, et pitää huolta perheestään ja kasvattaa hyvin lapsia, koska se äiti on kuitenkin se ensimmäinen roolimalli niille lapsille. --Et hänen pitää keskittyä yhteen asiaan, eikä vain ravata töitten ja perheen välillä. Et mieluummin naisen rooli on sellainen, et pitää huolta perheestään ja aviomiehestään. Elää elämänsä niin että muut osoittaa kunnioitusta sitä kohtaan.” (Ruqia)

”Yks suurimmista tehtävistä naisilla on se, et kun ne synnyttää lapsen ja se hoito. Äitiys voi olla sellanen mikä on. Vaikka kovin primitiiviseltä se kuulostaa siinä mielessä kun puhutaan nykyajasta, että naisen tärkein tehtävä on synnyttää. Ei ehkä tärkein, mut mulle ainakin tärkeä.” (Alinda)

Kuten myöhemmin tulen esittelemään, myös koulutus ja työ olivat erittäin tärkeitä haastattelemilleni nuorille naisille. Mutta kun puhuimme naiseudesta ja naisen roolista sekä tehtävistä, ura ja työ eivät nousseet juuri lainkaan esille. Ruqia tuo hyvin esille, että oma äiti on ollut jopa kauhuissaan Ruqian halusta olla kotiäiti. Helposti voisi kuvitella, että Ruqian kuvailema tilanne olisi sukupolvien välillä toisin päin.

Myös Leila ja Zahra pitivät tärkeänä sitä, että nainen on hyvä lasten kanssa. Mutta he nostavat selkeimmin esille perhe-elämän ja uran yhdistämisen:

”Hyvä nainen osaa olla kotona lasten kanssa. Ei komenna liikaa, vaan on kaveri lapsille. Nainen voi olla noin vuoden lapsen syntymän jälkeen kotona, mutta sitten voi palata töihin. Vuosi kotona riittää.” (Leila)

” Vuosi kotona on hyvä.” (Zahra)

Sukupuolten välinen tasa-arvo oli erittäin tärkeää, ja mallia siihen oli nähty myös kotona. ”Meiän kotona isä ja äiti on samalla tasolla, et kukaan ei oo toisen yläpuolella. Tekee päätöksiä yhdessä.”, kertoi Ruqia. Myös Bianca korosti, että lähtökohtaisesti nainen vaatii samaa arvostusta kuin mies. Myös Elenan haastattelun aikana korostui useaan otteeseen hänen arvostuksensa tasa-arvoa, ja nimenomaan tasa-arvoa Suomessa, kohtaan. Nämä nuoret naiset kannattivat ja vaativat tasa-arvoa.

He olivat kaukana alistetuista tai sorretuista maahanmuuttajanaisista. Tasa-arvoa käsiteltiin kuitenkin lähinnä universaalina asiana, ei niinkään nimenomaisesti Suomeen liittyvänä asiana. Ainoastaan Elenan haastattelussa tasa-arvo tuntui fokusoituvan nimenomaan suomalaisen yhteiskuntaan. Mutta siltikään Elena ei kokenut, että venäläiset naiset olisivat alistettuja. Enemminkin kysymys on esimerkiksi naisen taloudellisesta riippuvuudesta miehestä. Bianca puolestaan kertoi erikseen naisten olevan tasa-arvoisia myös hänen kotimaassaan Perussa.

Usein puhuttaessa epätasa-arvosta tai alistamisesta, viitataan uskontoon. Uskonto esiintyi sinänsä vain Alindan puheessa, ja puhuttaessa tasa-arvosta, kuvaili Alinda ajatuksiaan näin:

”Islamin uskonto ei alista, vaan miehet alistavat. Uskonto sinänsä ei ole naisia alistava, vaan tasa-vertainen. Miehet ja miehiset tulkinnat alistavat. --Jumalan silmissä kaikki on samanarvoisia.”
(Alinda)

Tarkastellessani kokonaisuutena tutkimukseni nuoria naisia, en todellakaan voisi kuvailla heitä heikkoina tai alistettuina. Vaikka he kannattavat niin sanottuja perinteisiä rooleja esimerkiksi perheessä, kuvastaa se mielestäni enemmän heidän omia arvojaan, kuin kulttuurista pakkoa. Nämä nuoret naiset halusivat olla itsenäisiä, ja kannustivat myös muita naisia siihen. Esimerkiksi kotimaassa asuvia naisia saatettiin kuvailla ”ressukoiksi”, koska he noudattivat perinteisiä arvoja ja tapoja. Maryam kuvaili kuinka miehet saattavat lopulta hakea aviovaimon kotimaasta, jos Suomessa asuvat maanaiset ovat liian itsenäisiä.

”Sitä tapahtuu yhä. Jos mennään hakemaan vaimo kotimaasta ja tuodaan se tyttö-parka tänne Suomeen. Miehen elämä jatkuu normaalina: hän käy baareissa, tapaa kavereita, pitää jopa tyttöystäviä. Ja sitten vaimo odottaa kotona, ja varsinkin kotimaasta haettu on perinteisempi arvoiltaan ja kokee naisen aseman olevan vain kotona. Se ei kyseenalaista ollenkaan miehen toimintaa.” (Maryam)

Itsenäisen naisen välttämättömyys nousi esille tavalla tai toisella jokaisessa haastattelussa. Itsenäinen nainen, joka tietää asemansa ja arvonsa, heijastui nuorten naisten puheista. Samalla kuitenkin muistutettiin, ettei naisen tulisi menettää naisellisuuttaan ja tavoitella täyttä samankaltaisuutta miehen kanssa. Zahra totesi ajatuksensa suoraan: ”Naisen pitää olla rohkea ja tehdä mitä haluaa. Naisen ei pidä kuunnella miestä.” Oman itsenäisyyden vaaliminen ei kuitenkaan riittänyt, vaan myös muita naisia kannustettiin aktiivisuuteen; esimerkiksi Leila kertoi kannustavansa äitiään:

”Ei saa jäädä kotiin. Me kannustetaan äitiä kurssille ja viedään äitiä ulos. Äidin tarvitsee huolehtia myös itsestään ja vaikka pitää muodista. Äidilläkin on oikeus olla ihminen ja hoitaa itseään, ei vaan meitä lapsia.” (Leila)

Itsensä ja asemansa tietävän naisen yksi tärkeä piirre oli itsekunnioitus. Itsekunnioitus kietoutui usein ulkonäköön ja oman vartalon kunnioittamiseen. Luonnollinen kauneus ja sisäinen kauneus heijastelevat naisen itsekunnioitusta – nainen on tyytyväinen omaan itseensä. Itsekunnioituksella viitattiin myös tyylikkääseen ja häveliääseen pukeutumiseen. Ruqia tiivistä naisen itsekunnioituksen seuraavasti:

”Mun mielestä itsekunnioitus on kaikkein tärkeintä, koska jos esimerkiksi... Tai suuri osa naisista, niin voi sanoa, et se itsekunnioitus puuttuu. Se näkyy käyttäytymisessä ja kaikessa tällasessa. Et mun mielestä se itsekunnioitus on kaiken maailman tärkein piirre, mikä pitäis olla. Et jos nainen menettää sen itsekunnioituksensa, niin sitten mä en ylipäänsä pitäisi häntä hyvänä naisena. --Mut sitten pukeutumisessa ylipäänsä meillä on pienestä asti ollut, et ei saa näyttää liikaa. Et aina pitää kuitenkin olla sellanen siveellinen. Et siinäkin tulee se itsekunnioitus, et ei näytä kaikille.” (Ruqia)

Suomalaisten naisten tilanteesta löytyi paljon positiivisia asioita, mutta myös selkeää kritisoitavaa. Naisten mahdollisuudet, niin kotona, koulutuksessa kuin työssä sekä naisten itsenäisyys herättivät ihailua. Myös naisten yhteiskunnallinen asema koettiin hyvänä. Elena ilmaisi suorastaan rakastavansa naisen asemaa Suomessa:

”Minä rakastan naisen asemaa suomalaisessa kulttuurissa, koska ensimmäisenä maailmassa pääministeri ja presidentti, ja kaiken lisäksi vielä yhtä aikaa. Ja sitten vielä oli äänioikeus ensimmäinen Euroopassa, toinen maailmassa. Se on mun mielestä mainiota, minä pidän siitä miten naiset ovat itsenäisiä Suomessa. He tienavat itse omat palkat. Ja ovat vahvoja. Rakastan sitä, että Suomessa on mahdollisuuksia naisilla. Että ei katsella, että tämä on nainen, tämä ei pärjäisi tässä työpaikassa. Tämä asetelma miellyttää minua. Kuitenkin Suomessa on vähän, ehkä pienissä määrissä, että nainen ei pärjäisi tässä.” (Elena)

Elena huomautti, että maahanmuuttajanainen itse muuttuu Suomessa parempien mahdollisuuksien takia. Myös muut viittasivat valinnan vapauteen, ja esimerkiksi pukeutumiseen liittyvissä kysymyksissä tämä nousi esille. Mutta hyvin selvästi esitettiin myös kritiikkiä suomalaisten naisten asemaa ja käyttäytymistä kohtaan. Näille perhekeskeisille naisille suomalaisten (naisten) korostama yksilöllisyys näyttäytyi lähes järkyttävänä. Myös liiallinen itsenäisyys koettiin huonona asiana. Ruqian mielestä liiallinen itsenäisyyden tavoittelu voi johtaa muiden ihmisten unohtamiseen. Bianca huomautti myös monien naisten unohtavan naiseutensa yrittäessään liikaa olla kuin miehet.

” Suomessa on just se, et pitää pärjätä yksin.. Et sä et voi avata mulle ovee, kun mulla on omat kädet. Ja se, että sä et voi ostaa mulle juotavaa, kun mul on omat rahat. Siis toi on niin typerää. Toi ei oo enää tasa-arvo, et se menee niin yli. --Et sellanen tietty vastaan oleminen.” (Alinda)

Liiallisen yksilöllisyyden ja itsenäisyyden tavoittelun lisäksi suomalaisten naisten alkoholinkäyttöä moitittiin. Muutama haastateltavista mainitsi kyllä ”kokeilleensa ja nähneensä yöelämää”, mutta huomanneen ettei se ole itseä varten. Bianca toi esille myös taloudellisten mahdollisuuksien epätasaisen jakautumisen maailmassa; hän koki suomalaisten naisten pääsevän hieman helpommalla ja heillä ”on varaa” olla itsenäisiä. Bianca kritisoi napakasti suomalaisten

asenoitumista maahanmuuttajanaisiin: ”--woman are seen with a condescending look from Finnish people, thinking Finland is best that could ever happen to them.” Kritiikkinä suomalaisten naisten niin sanottuun vapaaseen ja itsenäiseen asemaan Elena nosti mielenkiintoisesti esille perheväkivallan yleisenä ongelmana Suomessa.

”Suomessahan on erittäin isot tilastot väkivallasta. --No vähän ironista, jos suomalainen puhuu alistetuista naisista, Suomessa on tällasta. --Ja jos naisilla on erittäin paljon mahdollisuuksia olla itsenäinen ja taloudellisesti ja muutenkin niin hyvä asema. Että miksi ne ei lähde, vaan ne pysyy siel kotona, siinä väkivallassa. Mä olin tosi yllättynyt.” (Elena)

6.1.1 ”Pitäisi kirjoittaa otsaan: oma valinta”

Pukeutumiseen liittyen haastatteluissa nousi monia kommentteja, mutta ne olivat hyvin yhdensuuntaisia. Tärkeintä naisen pukeutumisessa oli kunnioitus ja arvostus sekä oma valinta. Maininnat pukeutumisesta tulivat osin ehkä johdatellusti, sillä kysyi erityisesti pukeutumisesta liittyen ajatukseen kauniista naisesta. Halusin johdatella pukeutumisaiheeseen, koska usein valtaväestön esittämät epäluulot ja arvioinnit liittyvät pukeutumiseen, erityisesti musliminaisten pukeutumiseen. Kaikki haastattelemiä nuoret naiset eivät olleet muslimeita, mutta suurin osa kuitenkin. Uskonto sinänsä ei esittänyt tärkeää roolia, mutta toki siihen viitattiin. Ainoastaan Alinda ja Ruqia toivat uskonnon esille elämää ohjaavana perustana, mistä arvot ja elämänohjeet nousevat. Kuten edellä olen maininnut, oman ruumiin arvostaminen, luonnollisuus sekä terveet elämäntavat olivat tärkeitä arvoja. Itsekunnioitus oman ulkonäön suhteen korostui säädyllisessä, tyylikkäässä ja huolitellussa pukeutumisessa. Tarvetta tai painetta paljaan ihon turhaan näyttämiseen ei ollut.

Haastattelemistani naisista muslimeita oli kuusi, mutta vain Alinda pukeutui huiviin. Alindakaan ei ollut pukeutunut huiviin aina, vaan valinnut sen osaksi pukeutumistaan vasta joitakin vuosia sitten. Valinta oli täysin hänen omansa, ja myös luonnollinen; siihen ei liittynyt mitään tiettyä tapahtumaa. Alindalle huivi muistuttaa ”mihin kuuluu ja niitä arvoja”. Hän haluaa viestittää huivin kautta myös muille ihmisille mitä edustaa.

”Olen monesti nauranut kavereiden kanssa, että pitäisi laittaa otsaan lappu ’oma valinta’. Olen törmännyt usein ihmisten väärin käsityksiin liittyen huntuun. Osa ihmettelee, osa katsoo jopa surullisesti tai sääliä, kuin olisin kauheen alistettu.” (Alinda)

Alinda korostaa huivin olleen oma valinta. Hän kertoi oman perheensä jopa aluksi vastustelleen huivin käyttöä, sillä he pelkäsivät sen vaikuttavan Alindan mahdollisuuksiin työmarkkinoilla. Ruqia ei käytä huivia ja korosti, ettei hänen perheessään ole koskaan siihen pakotettu. Ruqian mukaan hän ei ole henkilökohtaisesti löytänyt syytä pukea huntua. Hänen hunnuttomuutensa on kuitenkin ollut

yllätys monille suomalaisille, mikä kuvastaa tiettyjä stereotyyppioita. Muuten Ruqia katsoo siveellisen pukeutumisen osaksi naisen itsekunnioitusta.

”Mut sitten pukeutumisesta ylipäänsä, niin meillä on pienestä asti ollut, et ei saa näyttää liikaa. Et aina pitää kuitenkin olla sellanen siveellinen. --Et meil ei oo hyväksytyt sitä, et näytetään ihoa...Turhan takia. Et voi käyttää hameita, mut ei turhan takia, ei vaan sen näyttämisen takia. Meil on aina ollu silleen, et pitää pukeutua silleen et ei kerää katseita.” (Ruqia)

Maryam painottaa huivin käytössä molemminpuolista kunnioitusta: ”--Mä kunnioitan niitä, jotka käyttää huivia ja toivon, et ne kunnioittaa mua, vaikka en käytä huivia. Mut kyl sen täytyy olla oma valinta.” Oma valinta mainittiin joka ikinen kerta, kun puhe kääntyi huivin käyttöön tai käyttämättömyyteen. Ketään ei koskaan ollut pakotettu käyttämään huivia. Huivin käyttöä jopa kritisoitiin, jos se ylitti tietyt rajat. Sekä Maryam että Zahra kritisoivat sen kaltaista huivia, jonka alta näkyvät vain silmät.

”Sit se sellanen pukeutuminen, et vain silmät näkyy. Itse näät kaiken, mut kukaan ei voi nähdä sua. Et se on sellasta kaksinaismoraalia mitä mä en voi ymmärtää.” (Maryam)

”En kannata ääripäitä. Ei niin kuin somalialaiset, et näkyy vaan kaksi silmää, eikä myöskään liian paljastavaa. Mut suomalaiset on tavallisia, ei yleensä näe niin paljastavaa pukeutumista. Sellanen normaali on hyvä.” (Zahra)

Etenkin Alinda puolusti kovasti sisäisen kauneuden merkitystä ja hän kertoi kiinnostavan esimerkin suomalaisen suhtautumisesta musliminaisten pukeutumiseen. Alinda kertoi kerran erään hänen kollegansa ihmetelleen: ”Musliminaiset on niin kauniita, mut miks perhana niitten täytyy peittää niitten kauneus?” Tämä lausahdus on toki asiaton, mutta se kuvastaa hyvin ulkonäköön liittyviä kauneusihanteita. Alindan kanssa keskustelimme pitkäänkin ulkonäköön liittyvistä ajatuksista ja hän halusi tuoda selvästi esille sen, että avioliitossa musliminainen voi pukeutua vaikka kuinka paljastavasti miehelleen. Mutta avoin pukeutuminen ei kuulu arkipäivään ja kaikkien katseille. Alinda kritisoi hyvin myös sitä, miksi kauneusihanteena on nainen, joka on valmis pukeutumaan mahdollisimman paljastavasti. Miksei kauneusihanne voi liittyä vaikka lumoaviin silmiin tai yleiseen ulkoiseen olemukseen?

”Mut se on just se, et meil on oikeus näyttää meidän kauneus kelle me halutaan, ketä me valitaan. --Mäkin oon ennen miettinyt, et noil on huivi päässä, et ne on varmaan jotain enkeleitä, pitänyt niitä tyyliin nunnina. Suomalaisetkin, suurin osa pitää, et sä et varmaan tee mitään. Mut ihan samanlainen elämä kuin muillakin! Varsinkin naimisissa...Kotona oman miehensä kanssa. Mä oon ite nähnyt yhen naisen, et oli kotona meikit ja pitsit ja kaikki viimesen päälle. Et meidän uskonnossa on se, et sä voit tälläytyy sun miestä varten ihan miten sä haluat päästä varpaisiin vaik joka ilta. Jos haluat tehdä jonkun kampauksen tai olla vaikka bikineillä, niin sä saat. Siinä mielessä, et se on vaan teidän välinen.” (Alinda)

”Luullaan, et huivin käyttö on vain miehen keksimää, et miehet alistaa naisia huivin käytöllä. Mut se ei oo sitä... Et sä haluat, et sua kunnioitetaan ihmisenä, et sua kuullaan. Et mies kuulee sun ajatukset ja mitä sun sydämessä on. Ja ihmisenä sun ajatusmaailma ja kaikki mitä sussa on, järkevyyden ja kaikki. Et ne näkee sua muunakin kuin... Kuvittele jos tääl ois joku Pamela Andersson isoine tisseineen ja

kauniine silmineen ja hiuksineen. Se puhuis jostain politiikasta. Kuulisitko sä tai kuulisko joku mies?! --Tavallaan, et mun ei tarvii näyttää senttiäkään, et mä saan kunnioitusta. --Mul on kauniit hiukset, mut mä en haluu, et joku rakastuu mun hiuksiin tai mun vartaloon. Ei, koska mä haluan et ne näkee mua. --Mitä järkeä siinä on, et joku näkee mun ulkopuolisen kauneuden kokonaan. Koska se hämää niin paljon sitä ihmistä, et se ei ees ota selvää mitä sisällä on.” (Alinda)

6.1.2 ”Avioliitto - ei sitä voi järjestää”

Käsitykset seurustelusta ja sen hyväksyttävyydestä vaihtelivat; useimmiten hyväksyttävällä seurustelulla viitattiin kuitenkin vain vakavaan seurusteluun. Ruqia huomautti, ettei sukupuolten välisiltä tunteilta voi välttyä. Mutta itse hän ei haluaisi seurustella kenen tahansa kanssa, vaan henkilön täytyy olla erityisen tärkeä. Seurustelun täytyy olla vakavaa, eikä vain ”pelleilyä”. Myös Maryamin mielestä seurustelua tulisi harkita vasta kun se on sen arvoista; hänen mielestään suomalaisille seurustelu on usein vain kokeilua ja pitää tätä suurena erona omaan kulttuuriinsa. Maryamin mukaan seurustelu ei kuulu heidän kulttuuriin. Toisaalta samasta kulttuurista tuleva Zahra pitää seurustelua normaalina, mutta korostaa sen olevankin hänen oma henkilökohtainen mielipide. Mina kertoo, ettei ystävienkään kanssa tai koulussa tule keskusteltua seurustelusta, koska ”mun kaverit on muslimeita, niin ei ne juttele seurustelusta”. Edelleen samasta kulttuurista tuleva Leila puolestaan muistutti, että omassakin maassa nuoret seurustelevat, tosin piilossa. Leila sinänsä hyväksyy seurustelun, mutta hänelle itselleen seurustelu tarkoitti sitä, että kyseisen henkilön kanssa haluaa mennä naimisiin.

Haastatelluista ainoastaan Bianca piti seurustelua täysin normaalina teini-ikäen kuuluvana asiana. Kysymys ei tällöin kuitenkaan ole vakavasta seurustelusta, vaan vastakkaiseen sukupuoleen tutustumisesta ja oppimisesta. Kuten edellä käy ilmi, asenteet seurustelua kohtaan olivat melko sallivat, vaikkei seurustelu kuulunut omaan elämään kuin todella vakavassa mielessä. Ruqia toteaa seurustelun olevan sopivaa, mutta kuitenkin vasta noin 20-vuotiaana. Elena toteaa seurusteluiän vaihtelevan; jotkut Venäjällä seurustelevat jo 12–14-vuotiaana ja jotkut vasta vanhempana. Elenan mukaan kyse ei ole niinkään kulttuurista, vaan henkilöistä. Elena kuitenkin erottaa venäläisten nuorten seurustelun perinteikkäämmäksi.

”Ehkä jos Suomessa nainen haluaa seurustella, niin Venäjällä nuori nainen haluaisi mennä naimisiin. -- Joku kaksikymppisenä mennään naimisiin. Siellä jos nainen ei ole naimisissa 25-vuotiaana, se on outoa. Venäjällä jos nainen ei ole naimisissa ja on 25-vuotias, niin sit se rupee näyttämään jo, et on viimeinen mahdollisuus.” (Elena)

Vaikka seurustelu saatettiin hyväksyä, ehdottoman tarkkoja oltiin siitä, ettei vanhemmille esitellä kuin tarkasti ja vakavasti valittuja. ”Mä en itse menis sanomaan mun vanhemmille yhtään mitään poikaystäväistä, ellei se oo vakavampi juttu”, selitti Ruqia. Samaa linjaa jatkoi

Alinda: ”Poikaystäväistä ei juuri puhuta vanhemmille, esitellään kun vakavampaa”. Maryam huomautti, että Afganistanissa täytyy ajatella myös omaa ja perheen mainetta; seurustelun täytyy todella olla vakaalla pohjalla ennen esittelyä vanhemmille. Huonona puolena Maryam kuitenkin piti juuri sitä, ettei omassa kulttuurissa voi liikkua julkisesti yhdessä, jos ei ole kihloissa. Nopea kihlautuminen on lähes pakko, eikä aikaa ole toisen tutustumiseen – näin ollen avioliitosta tulee helposti onneton. Vastakohtaisesti Alinda kertoo oman tiukkuutensa seurustelun suhteen saaneen aikaan omassa vanhemmissaan jo huvittuneisuutta.

”Itse olen nuorena asettanut tosi tiukat rajat. Kerran yks Pekka soitti meille kotiin ja pyysi treffeille. Kieltäydyin jyrkästi ja olin jopa järkyttynyt. Isänkin täytyi jo todeta, että kyllä saa olla miespuolisia kavereita, ei siinä ole mitään pahaa. Mutta itse asetin ne rajat.” (Alinda)

Avioliiton merkitys oli hyvin suuri, ja muutamille haastateltaville naisen tärkein rooli näyttäytyi juuri avioliiton ja perheen kautta. ”No avioliitto merkitsee mielestäni elämässä kaikkea. Et se on koko elämän tärkein juttu”, Elena kertoi arvoistaan. Elena myös piti avioliittoa avoliittoa parempana vaihtoehtona. Ruqia piti avioliittoa jakamisena, elämän jakamisena toisen kanssa. Naisen rooli määrittyi myös Ruqialle pitkälti avioliiton kautta. Kuitenkin tasavertaisuus avioliitossa oli lähes itsestäänselvyys näille nuorille naisille. Vaikka naisen tehtäväksi mainittiin kodista ja perheestä huolehtiminen, ei se vähentänyt naisen tarvitsemaa kunnioitusta. Leilan mukaan hyvä aviomies ei määrää eikä kontrolloi esimerkiksi rahan käyttöä.

” Mies ei saa sanoa koko ajan ’sä oot nainen, tee sitä, tee tätä’. --Olen tottunut siihen että vain äiti komentaa ja tottelen äitiä. Mut mies ei voi komentaa.” (Leila)

Kävimme myös keskustelua aviopuolison valinnasta. Edelleen nykypäivänä ei ole mitenkään harvinaista, että tietyissä kulttuureissa suositaan järjestettyjä avioliittoja. Esitin lähes kaikille kysymyksen siitä, tulisiko oman aviopuolison edustaa samaa kulttuuria tai uskontoa. Sama kulttuuri tai kotimaa ei niinkään ollut merkittävimpiä tekijöitä, mutta uskonnon olisi hyvä olla sama. Useampi naisista korosti sitä, ettei taustalla ole välttämättä merkitystä, mutta toki samanlainen tausta auttaa ymmärtämään toisen ajatusmaailmaa ja arvoja. ”Miehen on oltava muslimi, mutta voi olla suomalainen muslimi”, totesi Alinda. Myös Maryam piti ihanteellisempaan vaihtoehtona sitä, että aviopuoliso olisi afgaani kuten hän itse. Zahra puolestaan ei halunnut afgaania (kuten itse on) eikä suomalaista, vaan ”jonkun muun”. Hän myös korosti jokaisella olevan oikeus valita oma puolisonsa.

Oli puolison tausta mikä tahansa, tärkeintä oli avioliiton vapaa valinta ja oikea rakkaus aviopuolisoiden välillä. Ruqia oli kihloissa ja korosti sen olleen täysin omaan tahtoon

perustuva. ”Mulle se merkitsee, et oo itse sitä halunnut. Et ei ollut mikään järjestetty. Et molemmat perheet on ihan tuntemattomia toisilleen”, kertoi Ruqia. Samalla Ruqia viittaa perinteisempään käytäntöön, missä perheet valitsevat sopivan aviopuolison. Maryam kertoi avoimesti hänen vanhempiensa avioliiton olleen järjestetty, kuten monet muutkin avioliitot vanhempien nuoruudessa. Itse Maryam kuitenkin hylkäsi täysin järjestetyt avioliitot.

”Mut mun mielestä siihen liittyy niin monia piirteitä, et ei sitä voi järjestää. --Et luonteenpiirteet ja silleen. Et se on mahdotonta, ne tule luonnostaan jos on tullakseen. Kyl mun mielestä siinä pitää kahden ihmisen itse kokea ja nähdä.--Niitä [järjestettyjä avioliittoja] on ja paljon, mut mä en voi kuvitella, et web-kameralla näkisin ensimmäistä kertaa mun aviomiehen.” (Maryam)

Maryam myönsi tietävänsä Suomessakin asuvan perheitä, jotka edelleen järjestävät avioliitot lapsilleen. Aviopuoliso voidaan jopa järjestää omasta kotimaasta, varsinkin jos miehet haluavat nöyrän vaimon. Järjestetyt avioliitot voivat helposti olla onnettomia, ja avioerolla voi olla monia seurauksia. Maryamin mukaan ensinnäkin miehen miehisyys romahtaa eron myötä, ja toiseksi myös perheen arvo romahtaa. Tästä syystä miehet helposti vaativat nöyrää vaimoa, joka pysyy avioliitossa tilanteessa kuin tilanteessa. ”Jos tuodaan vaimo Afganistanista, se on helpompi vaihtoehto. Afganistanilaiset perheet antavat mieli hyvin tytön naimisiin, yksi suu vähemmän ruokittavana”, totesi Maryam tuoden esille omaan kulttuuriinsa liittyviä negatiivisia piirteitä. Vaikka haastattelemani naiset painottivat omaa mahdollisuuttaan valita oma aviopuoliso, toivat he selvästi esille sen, ettei kaikilla kuitenkaan ole tätä vaihtoehtoa. Näyttäisi siltä, että itsenäisen naisen ajattelutapa on hyvin vieras osalle miehistä. Kun he eivät hyväksy itsenäistä naista aviopuolisoksi, on helpompi valita nainen, joka ei ole tietoinen tai kiinnostunut oikeuksistaan. Ja kuten edellä Maryam viittasi, taloudelliset olosuhteet voivat näytellä suurta roolia. Köyhän perheen ainoana toiveena voi olla tyttärien kunniallinen naimisiin saattaminen, ja silloin ei juuri rakkauden perään kysytä.

6.1.3 ”Kotona ei opi mitään”

Koulutuksen tärkeydestä ei ollut kysymystäkään – kaikki pitivät koulutusta erittäin tärkeänä avaimena elämään. Lisäksi kaikilla oli koulutukseen vahva tuki kotoa. Useimpien vanhemmilla oli hyvä koulutus, taustalta löytyi niin korkeakoulu- kuin yliopistotutkintoja. Korkeakoulutus ei ollut vain perheiden isillä, vaan myös äidit olivat koulutettuja ja työelämässä mukana olleita. Vaikka vanhemmilla olisi ollut vain peruskoulu takana, ovat he Suomessa alkaneet opiskella jälleen ja

kouluttautuneet ammattiin. Koulutusmahdollisuuksia arvostettiin suuresti ja ajatus elinikäisestä oppimisesta oli omaksuttu monessa perheessä. Vanhempien koulutus on varmasti suoraan vaikuttanut siihen, että omien tyttärien koulutus on nähty tärkeäksi. Ruqia kertoi hänen vanhempiansa edellyttävän hyvän ammatin hankkimista, ja ammattikorkeakoulu- tai yliopisto-opintoihin kannustettiin Ruqian perheessä. Myös Alinda ja Maryam kertoivat vanhempiansa tuesta ja kannustuksesta. Elena nosti esille koulutusmahdollisuuksien erot: Suomessa on enemmän mahdollisuuksia ja helpompaa päästä opiskelemaan kuin Venäjällä. Elena viittaa myös taloudellisiin mahdollisuuksiin; Venäjällä opiskelijat eivät saa yhteiskunnan tukea eikä esimerkiksi opiskelu ulkomailla opiskeluvaihdon kautta ole mahdollista monellekaan opiskelijalle Venäjällä.

Koulutus oli tärkeää paitsi vanhemmille, niin luonnollisesti myös nuorille naisille itselleen. Kaikki korostivat koulutuksen merkitystä ja se uskottiin kertovan paljon ihmisestä. Bianca kuitenkin muistutti, ettei koulutuksesta saa muodostua elämää suurempi asia, vaan koulutus on osa elämäntavoitteita. Mina ja Zahra kävivät vielä peruskoulua, mutta muutoin naiset joko opiskelivat tai olivat työelämässä hankittuaan jo ammatillisen tutkinnon, yhdellä oli jopa jo kaksi ammatillista tutkintoa takana. Kaksi haastatelluista suoritti yliopisto-opintoja, yksi opiskeli ammattikorkeakoulussa ja yksi avoimessa yliopistossa. Monella oli selkeät suunnitelmat opintojen jatkamisesta sekä tulevaisuuden urasta. Motivaatio ja tavoitteet koulutukseen olivat selkeitä. Halu oppia oli selkeä, ja kuten Alinda totesi: ”Mikään kouluttamien ei mene hukkaan.”

Pohdimme myös miten tulevaisuudessa yhdistää näille naisille kaksi tärkeää asiaa: työ ja perhe. Vaikka koulutus oli kaikille erittäin tärkeää, tulevaisuudessa perhe ei saa kärsiä työstä. Bianca totesi perheen ja työn yhdistämisen olevan ihmisestä kiinni ja uskoo itse siihen pystyvänsä halutessaan. Mutta lapset ovat kuitenkin ensisijaisia, ja Bianca itsekin uskoo painottavansa perheen hyvinvointia. Bianca kertoo myös äitinsä aina kannustaneen häntä opiskelemaan ja hankkimaan uran, muttei koskaan perheen ja lasten kustannuksella. Myös Alinda on samoilla linjoilla, eikä toivoisi perheen kärsivän työstä. ”Perhe tulee aina ensin. Jo lapsien hankkiminen on valinta, niin miksi sitten ei voi pitäytyä siinä valinnassa?”, kysyy Alinda. Zahra ja Leila suosivat kuitenkin muista poiketen nopeaa työelämään paluuta, ja olivat molemmat sitä mieltä, että noin vuosi kotona lapsen kanssa on riittävä aika. Perheen ja työn yhdistäminen tuntui hyvältä vaihtoehdolta ja tasapaino on mahdollista löytää. Mutta toisaalta kaikilla ei ollut tarvetta ja halua luoda uraa vaikka omaisivatkin hyvän koulutuksen, eikä se ole yhtään huonompi vaihtoehto

”Mä itse asettaisin perheen uran edelle. Et mä mieluummin perustaisin perheen ja rupeaisin hankkimaan lapsia ku... Tietysti mä suoritan koulun loppuun, mut mä en valitsis työelämää perheen edelle. Mut tääkin vaihtelee, et esimerkiksi mun sisko on ihan urakeskeinen.” (Ruqia)

6.2 Nuorten naisten tasapainoilu – ”Aluksi on hankalaa”

Useimmat oman tutkimukseni nuorista naisista olivat asuneet jo useita vuosia Suomessa ja heille oli mielestäni muodostunut melko selkeä identiteetti. Luoviminen kahden kulttuurin välissä ei ehkä enää ollut arkipäivää niin voimakkaasti, mutta ajoittain etenkin omaa ”kuulumistaan” kyseenalaistettiin. Mutta kokonaisvaikutelmani oli, että tasapainoilu (jos/kun sitä oli ollut) kahden kulttuurin välillä oli erittäin hyvin onnistunut näiden nuorten naisten sekä heidän perheidensä kohdalla. Haastatteluista nousi esille piirteitä tästä tasapainoilusta. Tasapainoilu kahden erilaisen kulttuurisen naiskäsitelmän välillä on vaatinut paljon omaa identiteettityötä, mutta apua antoivat esimerkiksi suomalaiset ystävät tai vaikka oma sisko, kuten Ruqia kertoi:

”Koska se on just se vaikeus kun tulee uuteen maahan, et on se kaks kulttuuria. Et ei voi ottaa vaan äidiltä mallia, koska äiti elää toista kulttuuria. Et sillä ei vaikuta niin hirveesti se kaks kulttuuria. Mut esimerkiksi mä voin ottaa mun isosiskosta mallia. --Sisko on samassa tilanteessa, mut äiti ei hirveesti.” (Ruqia)

Hyvin tyypillistä oli kysymys kuulumisesta, niin Suomeen tullessa kuin edelleen. Kun ei tunne itseään suomalaiseksi, vaikka toisaalta on asunut täällä lähes koko elämän. Ja toisaalta erityisesti suomalaisten silmissä on kuitenkin ulkomaalainen. Yksi suurimmista ristiriidoista maahanmuuttajien elämässä on juuri se, kuka minä olen ja minne kuulun. Tämä ristiriita voi jatkua pitkäänkin, kuten esimerkiksi Alinda toi esille.

”Mä oon sekasin tän hetkessä elämässäni, et mihin mä pystyn. Et kuinka paljon mä voi olla siellä [Kosovossa] ja kuinka paljon mä voin olla täällä. Et ei oo mitään sellasta paikkaa. Mä en kuulu sinne, mä oon siel ulkomaalainen [Kosovossa], mut mä en kuulu tännekään [Suomeen]. Ei oo mitään paikkaa. Mut jokaises kulttuuris on puolensa.” (Alinda)

”Ja sit se on ollu silleen, et meillä ei tällasta juttua oo ja sit tää juominen ja alkoholi ja tällanen. Niin sit on ite ollu vähän kahen vaiheilla, et pitäskö mun olla tää vai tää vai jossain välissä. --Et mä en tienny pitäskö olla suomalainen vai pitäiskö mun ihan, et istua kotona ja olla kiltisti periaatteessa.” (Ruqia)

Yleensä alku eli Suomeen saapuminen oli vaikeinta. Varsinkin vanhempien varovainen suhtautuminen on ottanut oman aikansa muuttuakseen. Maryam kuvaili hänen isänsä oppineen ajan myötä luottamaan enemmän, eikä isällä ole enää pelkoa, että ”jotain voisi tapahtua”. Maryam kertoi suomalaisten ystävien auttaneen saavuttamaan vanhempien luottamuksen. Suomalaiset tyttökaverit ovat käyneet Maryamin kotona ja vanhemmat ovat oppineet tuntemaan heidät: ”Sen takia isän on helppo päästää mut, kun se tuntee mun ystävät, et kenen kanssa mä kuljen.” Myös Leila ja Mina kertovat varsinkin alkuvaiheen olleen vaikeaa. Leila ymmärsi äidin pelänneen, että jotain voi tapahtua tyttärelle. Mutta enää ei äitikään ole niin tiukka. Leila ei kuitenkaan osaa määritellä sen

enempää miten kahden kulttuurin välissä pärjää: ”Se tulee oikeastaan luonnostaan, alussa tietty on vaikeampaa.” Minan mielestä hänen ja äitinsä välistä luottamusta on rakentanut se, että äidin kanssa on voinut keskustella ja molemmat osapuolet ovat kuunnelleet toinen toisiaan.

6.2.1 ”Mikä tuntuu hyvältä”

Kahden kulttuurin välimaastossa eläminen vaatii paljon omaa identiteettityötä. Nuoret naiset olivat selkeästi miettineet identiteettiään sekä sitä mihin arvonsa perustavat. Varsinkin teini-iässä nämä kysymykset ovat voimakkaita, mutta toisaalta voivat jatkua pitkää aikuisuuteen. Ja onko oma identiteetti koskaan täysin valmis? Ruqia piti vaikeimpana tasapainon löytymistä, mutta uskoi prosessin olevan pitkälti ihmisestä ja hänen luonteesta kiinni. Ruqian mielestä jokaisen nuoren naisen tulisi lähteä siitä, ettei miellytä muita, vaan siitä mikä itsestä tuntuu hyvältä. Ruqia myös kehotti kaikkia nuoria naisia elämään omaa elämäänsä, eikä sijoittamaan itseään ulkopuolelta annettuihin muotteihin. Oman identiteettityön kannalta vaikeimmat hetket tuntuivat sijoittuvan teini-ikään sekä täysi-ikäisyyden lähestymiseen. Ruqia kertoo itselleen vaikeimman ajan olleen 17–18-vuotiaana, jolloin ulkona liikkuminen ja alkoholi astuivat monen ystävän elämään. ”Silloin mä olin ihan hakoteillä”, Ruqia tunnusti. Alinda kertoi koko murrosiän menneen miettiessä ja tehdessä identiteettityötä. Tämä johti siihen, että Alinda asetti itse itselleen erittäin tiukat rajat ja käyttäytymismallit. Perustana hän käytti omia käsityksiään kulttuurisista arvoista – nämä käsitykset kuitenkin pohjautuivat lapsuuteen ja lapsena ymmärrettyihin arvoihin. Hän ei osannut reflektoida ja arvioida lapsena oppimaansa, vaan muodosti itselleen tiukan nuoruuden. Vasta täysi-ikäiseksi tultuaan Alinda on ymmärtänyt käsitystensä olleen virheellisiä. Tällä hetkellä Alinda pitää tärkeimpänä kulttuurista huolimatta sitä, että on hyvä ihminen eikä satuta muita.

Oma kulttuurinen tausta oli pohjana elämäkatsomukselle ja arvoille. Vaikka niin sanottua suomalaistumista tapahtui, arvopohja pysyi omassa kulttuurissa.

”Mulla enemmän kallistuu siihen omaan kulttuuriin. --Se on se ajattelutapa. Just tää, et perhe on ykkösasia elämässä. Suomessa on enemmän tää yksilöllinen ajatus. – Ja nää juhlallisuudet. Ja kieli ehdottomasti, et mä ihan ehdottomasti haluan, et mun lapset puhuu sitä mun omaa kieltä eikä vaan esimerkiksi suomea.” (Ruqia)

Alinda tunsu itsensä myös onnekaaksi elettyään lapsena kotimaassa, jolloin hän on voinut omaksua perusarvot omasta kulttuuristaan. Elena päinvastoin osoitti jopa vieraantumista taustastaan. Hän ei kokenut voivansa kutsua Valko-Venäjästä kotimaakseen. Hän korosti kasvaneensa aikuiseksi täällä

Suomessa: ”Meillä [ystävät kotimaassa] on täysin erilaiset kiinnostukset, täysin erilaiset ongelmat, koulutukset, kaikki mihin on tottunut on niin erilaista.”

Vaikka oma kulttuuri oli pohjana arvoille, ei suomalaisen kulttuurin omaksuminen tuntunut huonolta tai väärältä, vaan kulttuureja yhdisteltiin sujuvasti. Ruqia toi ehkä vahvimmin esiin oman kulttuurin arvot, mutta toisaalta hän koki suomalaisen yhteiskunnan tasapuolisuuden hyväksi: ”Et ottaa hyvät puolet molemmista.” Myös Alinda totesi samankaltaisesti: ”Mä oon ainakin yrittänyt molemmilta ottaa sieltä täältä hyvät puolet.” Samalla Alinda huomautti, että luultavasti jokaisella maahanmuuttajalla on oma kulttuuri sen mukaan miten elämänsä rakentaa. Useimmille suomalainen kulttuuri tuli tutuksi suomalaisten ystävien kautta. Alinda, Elena ja Maryam kertoivat ystäviensä koostuvan lähinnä suomalaisista. ”Mutta lopulta suomalaiseen kulttuuriin on tosi helppo päästä sisälle kun on suomalaisia kavereita”, Maryam pohti.

Liiallinen yksilöllisyys ja etäiset välit perheen sisällä katsottiin ikäväksi osaksi suomalaisessa kulttuurissa. Useampi mainitsi ihmettelevänsä vanhempien ja lasten välistä etäisyyttä. Leila kertoi työstään vanhuksien parissa ja oli järkyttynyt kuinka harvoin aikuiset lapset kävivät tapaamassa iäkkäitä vanhempiaan, vaikka saattoivat asua jopa samassa kaupungissa. Lisäksi yöelämä ja alkoholin käyttö katsottiin asioiksi, joita ei omaan elämään haluttu sisällyttää. Positiivisina puolina suomalaisesta kulttuurista haluttiin omaksua ennen kaikkea tasapuolisuus ja valinnan vapaus. Elena tiivistä seuraavalla tavalla sen, mikä hänen mielestään eroaa naisen asemassa Venäjällä ja Suomessa.

”Mulle tuli mieleen, kun mä muutin tänne, niin jossain kaupassa oli...Mä muistan, että oli nuoripari, 25-vuotiaita varmaan. Ja en tiedä oliko mies vai poikaystävä, suhteessa kuitenkin. Ja mies sano, 'että tekis mieli vähän kalaa illalliseksi'. Ja mä muistan, nainen sanoi 'no minä en ainakaan aio sulle mitään kalaa kokata tänään. Mulla ei ole aikaa.' Ja jos Venäjällä nainen vastaisi näin, hän oikeesti... En tiedä mitä tapahtuisi. Tai ainakin ensinnäkin hän ei pystyisi sitä sanomaan ääneen edes jos hän ajattelisi. Mutta hän ei ikinä edes ajattelisi näin. Se oli ihan parasta, tästä mä tykkään. Tässä lyhyessä dialogissa on kaikki se, mikä eroaa Venäjän ja Suomen naisen asemassa.” (Elena)

6.2.2 ”Jokaisella maahanmuuttajanuorella on kaksoiselämä”

Useimmat tutkimukseni nuorista naisista olivat saapuneet Suomeen ala-asteikäisinä, mikä sinänsä on varmasti helpottanut heidän sopeutumistaan Suomeen. Mitä nuorempana Suomen saapuu, sitä helpommin sekä kaksikulttuurisen identiteetin että kielen omaksuminen onnistuu. Mutta toisaalta hyvin nuorena Suomeen saapuneet saattavat vieraantua omasta ja vanhempiensa kulttuurista, ja tämä aiheuttaa helposti jännitteitä sukupolvien välille. Oman työkokemukseni perusteella haasteellisinta kotoutuminen on nuorilla, jotka saapuvat peruskouluikänsä päättyessä. Nämä nuoret eivät pääse enää peruskouluun, mutta toisaalta eivät vielä ole valmiita aikuisten maailmaan. Heillä

on usein vahva etninen identiteetti, mutta myös nuoruuden kuohunnat saattavat olla kesken tai jopa vielä edessä. Vanhemmat turvaavat omaan kulttuuriin, lapset omaksuvat helposti suomalaisen kulttuurin ja kielen. Mutta nuoruusiässä Suomeen saapuvat ovat usein hyvinkin ristiriitaisessa tilanteessa uuden ja vanhan välissä. Tätä kuviota Ruqia kuvasi:

”Mä oon ollut siinä mielessä onnekas, et mä oon tullut silloin [kymmenvuotiaana]. Mut esimerkiks mun isosisko, joka on mua neljä vuotta vanhempi, niin hän on just siinä tilanteessa. Et hänellä on ollut enemmän niitä vaikeuksia, esimerkiks perheen kanssa, koulun kanssa ja ystävien kanssa. Et kun hän tuli Suomeen, me mentiin kouluun... Mä menin kolmannelle luokalle ala-asteelle, mut hän meni yläasteelle, mikä on ihan mielettömän vaikeeta. Niin hänellä on ollut niitä vaikeuksia, mut mulla ei. Mä oon kasvanu suomalaisten kanssa, niin eroo ei hirveesti oo.” (Ruqia)

Toisaalta Ruqia nosti mielenkiintoisesti esille, että vaikka hän on siskoksista se joka on kasvanut suomalaiseen kulttuuriin, niin hän pitää kuitenkin voimakkaammin kiinni omasta kulttuuritaustasta. Sisko, jolla aluksi oli vaikeampaa, on puolestaan omaksunut huomattavasti enemmän suomalaisesta kulttuurista. Ehkäpä syy on siinä, että Ruqia on saanut rauhassa muodostaa oman identiteettinsä, kun taas sisko on joutunut kovaan ristipaineeseen heti saapuessaan Suomeen. Kenties hän on kokenut pääsevänsä helpommalla koulussa ja yhteiskunnassa omaksumalla mahdollisimman paljon vallitsevasta kulttuurista. Tätä ajatusta keskustelussamme kannatti myös Ruqia: ”--häntä pakotettiin siihen, et pitää olla suomalainen, kun mä taas sain olla rauhassa ja etsiä sitä identiteettiä ja löytää se oma tasapaino kahen kulttuurin välillä.” Myös Leila kertoi, että perheen tullessa Suomeen äiti oli tiukempi ja pelokkaampi tyttäriensä suhteen. Pikkusisko oli tuolloin nuorempi, joten säännöt koskettivat lähinnä Leilaa. Leila uskoikin hänellä itsellään olleen tästä syystä enemmän ristiriitoja äidin kanssa kuin pikkusiskolla; Leila on ikään kuin tasoittanut tietä myös pikkusiskolleen.

Alinda piti tärkeänä sitä, ettei ole saapunut Suomeen aivan pieninä, vaan noin kymmenvuotiaana – näin ollen hän on ehtinyt tutustua myös omaan kotimaahansa. Hän nostikin erityisen herkkään asemaan ne maahanmuuttajalapset ja -nuoret, jotka ovat tulleet Suomeen aivan pieninä.

” Mehän ollaan rikkaita, jotka ollaan oltu siellä [kotimaassa]. Ollaan nähty vähän, minkälaista on ja ollaan omattu ne piirteet tai ne perusarvot sieltä, me ollaan onnekkaimmat. Ne, jotka on tullut liian pieninä tänne, ei muista sieltä mitään ja ne, jotka on syntynyt täällä, ne on raukat tosi hukassa. Koska niille syötetään kotona sitä omaa kulttuuria, sit ne astuu ovesta ulos, siellä on oma kulttuuri. Koska ne ei tiedä muusta. – Et sen takia nykypäivän maahanmuuttajanuoret kärsii hirveesti. Omat vanhemmat tuppaa kasvattaa miten heitä on kasvatettu, tietämättä minkälainen tilanne heidän maassaan nykyään on. ” (Alinda)

Alindan esille nostamat ajatukset ovat erittäin tärkeitä. Vanhemmat harvoin haluavat kasvattaa lapsiaan huonosti tai väärin, mutta maahanmuuttajaperheissä kasvatusperiaatteet voivat olla aivan jotain muuta kuin mitä suomalaisten käsityksissä. Tämä paitsi aiheuttaa konflikteja niin myös hämmennystä vanhemmille. Miten he voivat kasvattaa lapsiaan suomalaisten periaatteiden mukaan,

jos ne ovat itselle täysin vieraita. Vanhemmat saattavat olla hyvinkin eksyksissä sen suhteen mikä Suomessa on nuorille sallittua. Heillä saattaa olla jopa täysin vääriä käsityksiä suomalaisvanhempien kasvatuksesta, ainoastaan sen takia että heillä ei ole tietoa. Alinda kärjisti vielä todeten, että ”jokaisella maahanmuuttajanuorella on kaksoiselämä”. Nämä nuoret tietävät minkälaisen roolin ottaa kotona tai koulussa, ja tämä johtaa Alinda mielestä siihen, että nuoret voivat ”pelata” aikuisten kanssa.

Ruqia peilasi käsityksiä maahanmuuttajanuorten tilanteesta mediasta samaansa kuvaan. ”Mitä oon kuullut radiosta ja teeveestä ja sit kuullut tuttavilta, niin ei hirveen hyvin mee. Paljon ongelmia suomalaisten kanssa, ei sopeuduta, ei menestytä hyvin koulussa.”, kuvaili Ruqia maahanmuuttajanuorten tilannetta. Osa maahanmuuttajanuorista pärjää loistavasti, osalle ongelmia kasautuu. Mutta toki sama pätee kaikkiin nuoriin; onhan nuoruus elämänvaiheena melkoista kuohuntaa. Mutta edellä esitettyjen ajatusten puitteissa voisi todeta, että maahanmuuttajanuorille on tiettyjä riskitekijöitä, jotka voivat aiheuttaa konflikteja. Haastavimmaksi näyttäisi toisaalta nousevan peruskouluiän loppuvaiheilla Suomeen saapuneet nuoret sekä hyvin pieninä Suomeen saapuneet tai Suomessa syntyneet. Edellä mainittujen kyky ja halu omaksua uusi kulttuuri sekä kieli voi olla vähäisempää, ja lisäksi heidän arkeaan kuormittaa mahdolliset konfliktit kotona sekä identiteettiongelmat. Jälkimmäiset puolestaan saattavat sopeutua täysin suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, mutta ristiriita syntyy vanhempien ja heidän elämismailman välillä. Vanhemmat elävät kotimaan tapojen ja arvojen mukaan, ja käyttävät niitä myös kasvatuksessa.

Tutkimukseni tarkoitus oli siis löytää vastauksia siihen, miten nuoret maahanmuuttajanaiset käsittävät naiseuden. Mielestäni sain käsityksen siitä, mitä naiseus merkitsi juuri minun tutkimukseni informanteille. Toisaalta olen täysin varma siitä, että jollakin toisella aineistolla vastukset olisivat voineet olla hyvinkin erilaisia. Tutkimukseni eri vaiheissa olen tuonut esille maahanmuuttajanaisten elämään liittyviä tekijöitä, niin voimavaroja kuin ongelmia. Mielestäni oma näkemykseni maahanmuuttajanaisista on kattava siinä mielessä, että tunnista heidän kykynsä mutta myös riskinsä. Itse koen tärkeäksi voimistaa maahanmuuttajanaisia jo puheen tasolla, ja siksi en halua käsitellä heitä vain riskissä tai marginaalissa olevana ryhmänä. Haluan nähdä heidät itsenäisinä ja aktiivisina. Omassa tutkimuksessani näin tapahtui: näin ainoastaan vahvoja, itsenäisiä maahanmuuttajanaisia, jotka avoimesti pohtivat myös taustoihinsa ja kulttuureihinsa liittyviä huonoja puolia. Vaikka oman tutkimukseni valossa nuoret maahanmuuttajanaiset käsittävät naiseuden tasa-arvon ja itsenäisyyden kautta, en ole tietämätön tai välinpitämätön sen suhteen, että toisenlaisella aineistolla kuva maahanmuuttajanaista olisi voinut olla hieman erilainen. Omassa

työssäni pakolaisten parissa kohtaan maahanmuuttajanaisia, jotka kärsivät esimerkiksi aviomiehen kontrolloinnista, perheen painostuksesta; olen nähnyt lapsiavioliittoja ja järjestettyjä avioliittoja. Olen kuullut ”miehisiä” kommentteja naisen asemasta. Tiedän ja tunnistan kyllä toki nämä asiat. Mutta kuten aikaisemmin ole todennut, mielestäni on tärkeää jo se, miten maahanmuuttajanaisista puhutaan. Vaikka näen raamit alistamiselle ja muille naisen sortamiselle, en halua käyttää sitä lähtökohtana tässä tutkimuksessa. Sitä paitsi niin kauna kuin katson vain omaa tutkimusaineistoani, nuorista maahanmuuttajanaisista välittyy ainoastaan positiivinen, aktiivinen, vahva ja fiksu kuva.

Naiseuden konstruointi ei lähde tyhjästä, vaan siihen liittyy oman yhteisön vaikutus ja olosuhteet. Jokainen voi itse muokata ainakin jossain määrin oman yhteisön arvo- ja ajatusmaailmaa; ajatuksia ei voi pakottaa toisen ihmisen mieleen. Mutta esimerkiksi sosiaaliset tai taloudelliset olosuhteet voivat olla tekijöitä, joihin naisen itse on vaikeampi vaikuttaa. Vaikka esimerkiksi oman yhteisön käsityksistä poiketen nainen haluaisi kouluttautua, voi haave pysähtyä taloudellisiin mahdollisuuksiin. On tärkeä muistaa, ettei opiskelu ole monessakaan muussa maassa yhtä tasapuolisesti mahdollistettu kuin Suomessa. Yhteisö, jossa naiseutta konstruoidaan, voi olla perhe tai laajempi yhteisö. Omassa tutkimuksessani perhe kuitenkin oli se yhteisö, jonka käsityksiin omaa naiseutta peilattiin. Useampi haastateltavistani määritteli oman perheen normaalia avoimemmaksi tai jopa vapaamieliseksi; oma perhe, johon omaa naiseutta peilataan, haluttiin erottaa stereotypisesta maahanmuuttajaperhe-kategoriasta.

Tutkimukseni nuorilla naisilla oli monipuolisia ihanteita hyvälle naiselle, mutta ennen kaikkea korostettiin naisen roolia perheessä: niin äitinä ja huolehtijana kuin aviovaimona. Vaikka vahva perhekeskeisyys paistoi haastatteluista läpi, ei se ollut lainkaan ristiriidassa sen itsenäisyyden ja tasavertaisuuden kanssa, mitä he tavoittelivat. Perheen huolehtijan rooli koettiin luontaisena, eikä se heikentänyt kenenkään arvoa naisena. Normaalisti itsenäiset naiset nähdään jotenkin vastakohtana perheelle, mutta omassa tutkimuksessani nämä sulautuivat yhteen. Tasa-arvo ei näiden naisten mielestä kärsinyt siitä, että perheessä ja kotona sukupuoliroolit saattoivat olla eroteltuja. Naiset kunnioittivat itseään ja toisiaan ensisijaisesti huolenpidon ja rakkauden antamisen kautta. Koulutus oli erittäin tärkeää niin nuorille naisille kuin heidän vanhemmilleen, mutta myöskään koulutuksen ja työn ei koettu olevan ristiriidassa perhekeskeisyyden kanssa. Kaikki haastateltavani opiskelivat tai olivat hankkineet jo tutkinnon eli missään tapauksessa heistä ei voi puhua kouluttamattomina. Näiden nuorten naisten vanhemmat olivat myös hyvin, ehkä jopa poikkeuksellisen, koulutettuja; joiltakin löytyi jopa kaksi ylempää korkeakoulututkintoa.

Sisäinen kauneus määrittää kauniin naisen, tämä oli hyvin yksimielistä. Itsekunnioitus sekä itsen ja muiden arvostus määrittivät naisen hyveellisyyttä. Kuvailtiin hyvää tai kaunista naista miten vain, yksi asia kävi hyvin selväksi: mitä nämä nuoret naiset olivatkaan päättäneet tehdä, oma valinta oli tärkeinä. ”Oma valinta” -sanapari jo sinänsä esiintyi aineistossani useasti. Kaikenlainen pakottaminen rajoitettiin ulkopuolelle, vaikka sen olemassaolo toki tunnistettiin. Omien valintojen suorittaminen on kuitenkin vaatinut vahvaa identiteettityötä nuoruudessa ja vaatii sitä edelleen. Kahden kulttuurin välissä luoviminen oli hyvin onnistunut oman tutkimukseni valossa, mutta ei kuitenkaan ilman ongelmia. Vahvana huolen siivittämänä haastatteluissa pohdittiin maahanmuuttajanuorten tilannetta. Vaikka nämä nuoret naiset olivat selvinneet hyvin, ei sitä pidetty itsestään selvytenä. Huoli itseään nuoremmista, samassa tilanteessa kahden kulttuurin välissä olevista oli voimakas.

Olen erittäin iloinen haastateltavieni sanavalmiudesta ja avoimuudesta. Kävimme hyvin mielenkiintoisia keskusteluja ja sain paljon tämän tutkimuksen ulkopuolelle jäänyttä oppia. Haastattelutilanteemme olivat hyvin vuorovaikutuksellisia ja pohjautuivat pitkälti keskusteluun. Mitä enemmän kuuntelin näitä nuoria naisia, sitä enemmän innostuin kysymää heiltä lisää ja haastamaan heitä kertomaan ajatuksiaan. Kriittinen ajattelu, kärjistäminen ja jopa uhma välittyivät välillä haastatteluista. Kun oikein innostuimme jostain aiheesta, niin kyllä äänenpaino muuttui. Kriittinen ajattelu kohdistuin niin suomalaiseen kuin omaan kulttuuriin; kuten myös positiivinen puhe.

7 PITÄÄ ELÄÄ OMAA ELÄMÄÄNSÄ - JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Lähdin tekemään tutkimustani avoimin mielin, mutta toisaalta pienen toiveen kera. Halusin todistaa, ettei nuori maahanmuuttajanainen ole passiivinen uhri. Ja mielestäni siihen pystyin. Lisäksi olen enemmän kuin tyytyväinen siihen, ettei kuva tutkimukseni nuorista maahanmuuttajanaisista ole kiiltokuvamainen tai särötön, vaan esille nousi myös vaikeita asioita. Vaikka haastateltavien löytyminen oli työ sinänsä, olen lopulta tyytyväinen toteutuneihin haastatteluihin. Ennen kaikkea sen takia miten välittömästi ja avoimesti haastattelemani nuoret naiset kertoivat ajatuksistaan. Haastattelut muotoutuivat usein lopulta keskusteluiksi, jossa sekä minun että haastateltavani ajatukset ruokkivat toinen toisiaan. Pisin haastattelu kesti lähes kaksi tuntia. On kuitenkin huomioitavaa, että tutkimukseeni valikoitui hyvin aktiivisia nuoria naisia. Tämä johtui mahdollisesti ensinnäkin siitä, että lähestymistapani oli julkisen tilan kautta. Jo haastattelupyyntöni löytäminen edellytti osallistumista jonkin järjestön, yhdistyksen tai toimipisteen toimintaan. Toisaalta, ne haastateltavat, jotka sain kontaktien kautta, olivat jo osittain valikoituja. Tuttavani, joiden kautta haastateltavia löytyi, totesivat ”tietävänsä hyvän haastateltavan”. Oletan heidän jo ajatelleen sellaisia nuoria naisia, jotka ovat sanavalmiita ja tarpeeksi avoimia haastateltavaksi. Työni pakolaisten vastaanotossa on kuitenkin näyttänyt minulle myös ne naiset, jotka eivät ole aktiivisia eivätkä valmiita sanomaan mielipiteitään. Olen myös nähnyt niitä ns. stereotypisiä tapauksia, missä nainen vaikenee ja mies määrää. Olen nähnyt myös kulttuuristen käsitysten ja arvojen huonompia puolia; niitä, jotka mielestäni rikkovat naisten oikeuksia. Mutta tutkimukseni nimissä keskityn aineistoon, joka olen sitä varten kerännyt.

Lähtökohtaisesti olen esitellyt nuoren naisen elämää ristiriitaisuuksien kenttänä, missä nuori nainen nyky maailmassa on melkoisessa paineessa. Tyttöjen huonovointisuus ei ole nykyään mikään myytti. Päihteiden käyttö, syömishäiriöt, mielenterveysongelmat, avoin seksuaalisuus ja seksuaalinen häirintä ovat tuttuja kuvattaessa suomalaista nuorta naista. Kuva ei piirry kauniina. Ongelmien takana piilee usein nuoriin naisiin kohdistetut paineet liittyen niin ulkonäköön kuin suorittamiseen. Esimerkiksi ulkonäköön liittyviä viestejä tulvi joka puolelta, eikä yksikään nuori nainen voi niiltä välttyä. Valitettavasti kauniin naisen imago ei useinkaan ole reipas ja luonnollinen, vaan seksuaalisesti sävyttynyt ja luonnoton. Kuten Sari Näre (2002, 254–257) huomauttaa, vaikka nuoret naiset ovat nykyään vapaampia ulkoisesta kontrollista, sisäinen kontrolli on sitäkin kovempaa. Lisäksi nuorten naisten on pärjättävä niin työelämässä kuin kotona. Kotiäitiys ei niinkään ole

itsestäänselvyys Suomessa eikä välttämättä edes kovin arvostettu asia. Vaikka myös nuorten maahanmuuttajanaisten elämään sisältyy paineita ja ristiriitoja, ei omassa aineistossani noussut esille samankaltaisia lieveilmiöitä. Maahanmuuttajanaisten tiukempi suhtautuminen esimerkiksi alkoholiin ja seksuaalisuuteen ei tässä valossa näytä mitenkään huonommalta, päinvastoin. Muutamat haastattelemiini naiset kertoivat kyllä kokeilleensa ”yöelämää”, mutta se ei tuntunut heille sopivalta eikä se tuonut tarvittua arvostusta.

”Et esimerkiksi jos mä meen ulos juomaan ja tälleen, niin se ei oo mun oma itteni. Koska silloin kun mä on siel ulkona, mä tunnen itteni tosi huonoks ihmiseks, et se ei oo mun oma itteni. Niin se ei ois sopinu mulle.” (Ruqia)

”Siis mä oon itte ollu yöelämäs ja tälleen, tosin en oo koskaan mitään minihametta pitänyt, mut oon ollu. On aina ollut alhaalta housut, mut oon pitänyt avoimia toppeja tai tälleen.” (Alinda)

Mitä tulee ulkonäköön, haastattelemiini nuoret naiset olivat kovin selkeitä mielipiteissään: tärkeintä on sisäinen kauneus, eikä yksikään tuonut esille ulkoisen puolen korostamista (ks. myös Helander 2002). Oman vartalon näyttämistä ei koettu oikeana väylänä kunnioituksen saamiseksi. Esille kuitenkin tuotiin ulkopuolisilta saatuja kommentteja, kuten esimerkiksi Alindan kohtaama suomalaisen miehen ihmetys siitä, miksi kauniit musliminaiset aina peittävät itsensä. Mutta olen yhtä mieltä Alindan kanssa: miksi pitääkään näyttää? Ulkonäkö on mielestäni noussut aivan liian keskeiseksi arvoksi, ja se jos mikä alistaa naisia. Jos nainen ei ole valmis esittelemään vartalooaan eikä pidä ensisijaisena tehtävänä miehen mielihyvän herättämistä, hän on alistettu. Tämä logiikka on mielestäni aivan läpätunkeva ja inhottava. Tällaisten kommenttien takia melkein haluaisin itsekkin laittaa huivin päähän ja mieluusti vielä koko vartalon peittävän. Tärkeintä ei ole se mitä näyttää tai jättää näyttämättä, vaan että ulkoinen olemus on oma valinta ja on olemassa mahdollisuus valita toisin. Oliva Espin (1999, 127) myös huomauttaa, että käsitys naisen vapaudesta ja sopeutumisesta kulminoituu usein juuri pukeutumiseen ja ulkoiseen olemukseen. Pukeutuminen ”länsimaalaisesti” on usein myös suuri konflikti perheen sisällä (Espin 1996, 88). Olen tutkimukseni aikana miettinyt useasti minkälainen nainen on sitten vapaa. Lopulta uskon vapauden olevan sitä, että on mahdollisuus valita; lopputulos ei niinkään ole ratkaiseva, vaan se mahdollisuus, että toisinkin olisi voinut valita. ”Freedom is opportunity to choose”.

”Niin se vapaus on vähän sillain miten sen itse ymmärtää. Et jos joku kokee, et se et saa pukeutua miten vaan tai ajatella miten vaan, niinku käyttäytyä ja sanoa miten vaan. Niin jos hän pitää sitä vapautena, niin sit hän on vapaa. Mut kaikel on rajansa. Et mun mielestä ei voi eikä tarviikaan olla liian vapaa. Et täytyy tuntee rajansa. Sit kunnioittaa muitakin, eikä käyttäytyy ihan millasella tavalla tahansa.” (Ruqia)

Nuorten maahanmuuttajanaisten kohtaamat ristiriidat ja paineet liittyivät enemmän kulttuurien välissä tasapainotteluun: siihen mitä omaksua mistäkin kulttuurista sekä kuulumisen tunteeseen. Anne-Mari Keskiälön (2003) tutkimuksen tärkeä huomio oli koulun arjen joustamattomuus maahanmuuttajanuorten kohdalla; heidän kuulumisensa määriteltiin ulkopuolelta. Haastatteluissani nousi esille iän merkitys Suomeen saapuessa. Varsinkin yläasteikäisenä saapuminen koettiin erityisen hankalaksi, sillä yläaste ei ole helppo paikka löytää omaa paikkaansa: parempi vain olla niin kuin muut. Alinda myös toi esille sen tosiasian, että usein vanhemmat kasvattava nuoriaan edelleen kuten kotimaassa on ollut tapana, mutta se ei enää toimi uudessa yhteiskunnassa. Lasten ja nuorten nopeampi kotoutuminen ja sen myötä suomalaisten arvojen omaksuminen aiheuttavat ristiriitoja perheen sisällä. Anne Alitolppa-Niitamo (2003) on kuvannut maahanmuuttajanuorten elämää siirtymien, liminaalien, maailmaksi. Maahanmuuttajanuorten kohdalla siirtymä ei ole vain lapsuudesta aikuisuuteen, vaan myös yhteiskunnasta ja kulttuurista toiseen. Myös omassa tutkimuksessani välittyi näitä liminaalituloja, jolloin nuoret naiset pohtivat mihin kuulua ja minkä arvojen mukaan toimia. Mielestäni heidän elämänsä eivät kuitenkaan olleet jumiutuneet liminaalituloon, vaan siirtymät oli tasoitettu yhdistelemällä uutta ja vanhaa, omaa ja vierasta. Omaksumalla molemmista hyvät puolet sekä tiedostamalla negatiiviset asiat, nämä nuoret naiset olivat muodostaneet oman kulttuurinsa. Mielestäni he osoittavat todella, ettei kulttuuri ole joustamaton ja muuttumaton asia, vaan se on jatkuvan muokkauksen ja kehittymisen kohteena. Muotoilemalla omaa kulttuurista maailmaansa he ovat tuoneet sekä omaa kulttuuria valtaväestölle näkyväksi että uutta kulttuuria kotiin vanhemmille.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni käsitteli naiseutta sosiaalisena ja kulttuurisena konstruktiona, johon pureuduin enemmän tutkimukseni teoreettisessa osuudessa. Tyttöys ja naiseus rakentuvat monen tekijän yhteisvaikutuksessa, sillä niin sosiaaliset kuin taloudelliset olosuhteet muokkaavat käsitystä naiseudesta. Taloudelliset ja sosiaaliset olosuhteet asettavat myös välttämättömyyksiä naiseuden käsittämiseen, sillä ideaali-naisen mahdollisuudet eivät yksinkertaisesti ole tasavertaisesti kaikkien maailman naisten ulottuvilla. Oman tutkimukseni nuorille naisille perhe oli ensisijaisesti se sosiaalinen instituutio, joka määritteli naiseutta ja mahdollisuuksia toteuttaa omaa naiseuttaan. Mielenkiintoisena piirteenä nousi haastatteluissa esiin oman perheen asettaminen normaalia vapaamielisemmäksi, ikään kuin tekemällä eroa perinteiseen käsitykseen maahanmuuttajaperheistä. Näin ollen oma sosiaalinen ja taloudellinen ympäristö antoi tavallista paremman mahdollisuuden toteuttaa omaa naiseuttaan. Perinteinen traditionaalinen-moderni -dikotomia tuli kuitenkin ajoittain esille omassa aineistossani. Esimerkiksi Maryamin verratessa omaa elämäänsä kotimaansa naisten elämään, asetti hän kotimaansa naiset itseään traditionaalisimmiksi: ”--ja varsinkin kotimaasta

haettu [vaimo] on perinteisempi arvoiltaan ja kokee naisen aseman olevan vain kotona.” Toisaalta Alinda ihmettelee miksi niin sanottu perinteisyys on välttämättä huono asia: ”Et mieluummin kaks askelta taaksepäin turvaan kuin kymmenen askelta eteenpäin ja tuhoon.” Perinteisyydellä tässä Alinda viittaa lähinnä perhekeskeisyyteen ja yhteisöllisyyteen, ja kokee liiallisen yksilöllisyyden johtavan vain yksinäisyyteen.

Esittelin luvussa 3.4. kolmannen maailman feminisimiä kritiikkinä länsimaalaiselle feministiselle tutkimukselle. Kolmannen maailman feminisimi mielestäni kiinnittää ennen kaikkea huomion maailman naisten erilaisiin lähtökohtiin sekä siihen, ettemme voi lähestyä kaikkia maailman naisia samankaltaisesta lähtökohdasta käsin. Chandra Talpade Mohanty (1991, 5) käsittää kolmannen maailman naisella muun muassa myös maahanmuuttajia. On kuitenkin tärkeää muistaa, etteivät kolmannen maailman naiset ole yhtenäinen ryhmä. Oman tutkimukseni tarkoituksena on myös ollut tuoda esille vaihtelevuus yksilöiden, perheiden ja ryhmien välillä. Mohantyn (1991) mukaan ns. kolmannen maailman naisia yhdistää kuitenkin kamppailun konteksti. Tämän kamppailun kontekstin voi mielestäni nähdä taisteluna stereotypioita vastaan sekä tien raivauksena omalle elämälleen, omille valinnoilleen. Tällaisena nähtynä kamppailun konteksti on myös osa nuorten maahanmuuttajanaisten elämää Suomessa. Mohanty (1996) kritisoi myös länsimaalaista näkökulmaa kolmannen maailman naisten tarkastelussa uhri-kategoriasta käsin; heidät nähdään uskonnollisiksi, perhekeskeisiksi, lain edessä tietämättömiksi ja lukutaidottomiksi (mt., 262). Oman tutkimukseni nuoret naiset olivat kyllä perhekeskeisiä ja osin uskonnollisiakin, mutteivät missään tapauksessa huonosti koulutettuja tai tietämättömiä. Mielestäni yleensäkin mielenkiintoista on se, mitä käsitteitä perhekeskeisyyteen tai uskonnollisuuteen liitetään. Miksi perhekeskeisyys arvona automaattisesti yhdistetään johonkin traditionalisempaan ajattelutapaan? Miksi perhekeskeinen ja/tai uskonnollinen nainen ei voisi olla samalla myös edistyksellinen ja koulutettu?

Oman tutkimukseni naiset olivat kovin tietoisia oikeuksistaan, mutta kuten ilmeni naisten oikeuksia käsittelevässä luvussa, kaikki maailman naiset eivät ole. Vaikka tietoisuus naisten oikeuksista ja mahdollisuuksista oli vahva, nousivat perinteiset naisten oikeuksien säätelykeinot silti esille. Lähinnä säätely perustui yhteisön kontrolliin. Vaikka oma perhe hyväksyy nuoren naisen valinnat täällä Suomessa, on muu yhteisö silti saattanut paheksua. Tämä paheksuminen tulee ilmi lähinnä juoruilun ja selän takaan puhumisen kautta. Maryam esimerkiksi kertoi yhteisön näennäisen kontrollin olevan voimakas ja yhteisössä saatetaan tarkastella hyvinkin tarkasti toinen toistensa tekemisiä. Järjestetyt avioliitot nousivat omassa aineistossani esiin suurimpana epäkohtana naisten oikeuksiin liittyen. Vaikka omat informanttini käyttivät useasti ”oma valinta” määrittystä omasta

elämästään, olivat he kuitenkin erittäin huolestuneita niistä nuorista naisista, joilla ei ollut samaa mahdollisuutta tai rohkeutta valita itse. Järjestetyt avioliitot olivat suurin kritiikin kohde, eivätkä ne ole mitenkään harvinainen ilmiö maahanmuuttajien keskuudessa Suomessa. Tätä todistaa niin nuorten naisten kertomukset kuin oma kokemukseni työni kautta. Helanderin (2002), Marjetan (2001) ja Niemelän (2003) tutkimuksissa somalittyttöjen ja -naisten keskuudessa tyttöjen ympärileikkaus nousi suurimmaksi naisten oikeuksien loukkaamisen esimerkiksi, mutta omassa tutkimuksessani aihetta ei sivuttu lainkaan. Oletan, ettei tutkimukseni naisten kulttuureihin kuulu piirteinä tyttöjen ympärileikkaus kuten somalialaisten.

Joissakin maahanmuuttajayhteisöissä yhteisön kunnia ja arvostus on sidoksissa naisten seksuaalisuuteen ja siveelliseen käyttäytymiseen (Espin 1999, 124). Kunnia naisten oikeuksia uhkaavana tekijänä aktualisoitui myös omassa aineistossani. Nuoret naiset tiesivät tapauksia, joissa kunnian nimissä naisia on pakotettu avioliittoon tai uhkailtu jos nainen on pitänyt kiinni omista oikeuksistaan. Kunniaan liittyvät määritykset ovat luettavissa muutamista lausahduksista, esimerkiksi Maryamin todetessa hieman naurahtaan: ”Ei mul nyt oo semmonen, et ei nyt tapettais [jos seurustelee valitsemansa kumppanin kanssa]... Et kyl mä uskon, et voisin ihan rehellisesti kertoa isälle.” Vaikka Maryamilla itsellään ei ole pelkoa perheen reaktiosta, sisältyy oman kulttuurin kunnia-käsitys ja naisten seurustelun kontrollointi lausahduksen. Varsinaisen tositarinan omasta elämästään kertoi kuitenkin Leila, joka oli omakohtaisesti kokenut mitä tapahtuu jos hylkää miehen. Uhkailusta oli tullut jo arkipäivää, mutta ihmeellisen rohkeasti Leila suhtautui asiaan. En erittele Leilan kokemusta sen tarkemmin suojatakseni hänen henkilöllisyyttään, mutta arvostan hänen rohkeuttaan kertoa oma tarinansa minulle. Myös Lina Laurentin (2005) teoksen nuorten naisten kertomuksissa tuli esille rajoitukset ja jopa väkivalta. Vaikka niin oma tutkimukseni kuin Laurentin (2005) teos tuovat ennen kaikkea esille kuvan aktiivisista maahanmuuttajatyöistä sekä totutumpaa vapaamielisimmistä maahanmuuttajaperheistä, mahtuu mukaan myös esimerkit negatiivisista kulttuurisista piirteistä. Yhteisön kontrolli ja kunnian uhka tulevat esiin valitettavina, mutta todellisina piirteinä.

Rasismi ei sinänsä noussut keskustelun aiheeksi. Stereotypisiin käsityksiin nuoret naiset olivat kyllä törmänneet, mutta kukaan ei puhunut varsinaisesta rasismista. Ruqia pohti kuitenkin suomalaisen yhteiskunnan asennetta maahanmuuttajia kohtaan: ”Suomalainen yhteiskunta ei tavallaan tuu vastaan sille maahanmuuttajaihmiselle. Niitten pitää koko ajan oppia uutta ja yrittää koko ajan kurkottaa, mut se vaan perääntyy se suomalainen.” Ruqia myös koki maahanmuuttaja-sanana hieman negatiivissävytteisenä ja kertoi kutsuvan itse itseään ulkomaalaiseksi tai vierasperäiseksi

suomalaiseksi. Bianca koki, etteivät suomalaiset huomioi maahanmuuttajien monenlaisia taustoja. Suomalaiset usein ajattelevat maahanmuuttajien omaavan samanlaisen taustan ja tulleen Suomeen samoista syistä, ja oikeuttavat tällä alentavan kohtelun maahanmuuttajia kohtaan.

Helanderin (2002), Niemelän (2003) ja Laurentin (2005) tutkimukset maahanmuuttajatyöistä ovat melko samansuuntaisia oman tutkimukseni kanssa, vaikka osin eri teemat saavat eri painotuksia. Koulutus on yhteisesti tärkeä asia kaikille: koulutuksen merkitys paistaa läpi niin omassa aineistossani kuin maahanmuuttajatyttöjä/-nuoria koskevassa tutkimuksessa. Omassa tutkimuksessaan somalinuorista Anne Alitolppa-Niitamo (2004, 122) huomauttaa myös vanhempien arvostavan suuresti tyttäriensä koulutusta. Käsitys koulutuksen tärkeydestä vanhemmille piirtyy myös oman tutkimukseni kautta. Lisäksi naisen tärkeys ja merkitys nimenomaan perheessä korostuu sekä aiemmissa tutkimuksissa että omassa tutkimuksessani. Lasten kasvatusta ja perheen merkitys ovat kiistattomia elämänarvoja. ”Oma valinta” pukeutumisen suhteen näkyi kaikissa tutkimuksissa, mutta poikkeuksellisesti somalityttöjen (Helander 2002, Niemelä 2003) kohdalla oma valinta ei aina ole prioriteetti, vaan uskonto on erittäin tärkeä ohjeistaja.

Oman aineistoni suhteen uskonto ei näytellyt niin merkittävää roolia kuin tutkimuksissa somalityttöistä ja -naisista. Varsinkin Marjetan (2001) ja Tiilikaisen (2003) tutkimuksissa somalinalaisista uskonto on elämän peruspilari ja uskonnolliset perinteet ovat erittäin tärkeitä. Toisaalta näissä tutkimuksissa haastatellut naiset ovat pääosin saapuneet Suomeen vasta aikuisiässä ja side omaan taustaan on vahvempi. Omassa aineistossani ainoastaan Ruqian ja Alindan puheesta pystyi havaitsemaan uskonnon merkityksen. Alinda korosti uskonnon olevan tärkeä moraalinen perusta, mutta samalla kritisoi niitä tulkintoja, joita uskonnon nimissä tehdään esimerkiksi naisen asemasta. Alindan mukaan islam ei alistu, vaan miesten siitä tekemät tulkinnat. Avioliiton merkitys oli kaikille naisille tärkeä, mutta Alinda toi esiin myös avioliiton uskonnollisen merkityksen: ”--niin kun islamin uskossa on se, että kun menee naimisiin, on puolet uskonnosta suoritettu. Avioliitto suojelee niin monelta vääriä asioilta periaatteessa.” Näitä Alindan tarkoittamia vääriä asioita on esimerkiksi avioliiton ulkopuolinen tai esiaviollinen seksi. Ruqia puolestaan kertoi perusteluiden tietyille asioille löytyvän Koraanista, mutta korosti myös monien muslimien tekemiä vääriä tulkintoja. Ruqia ei uskonut Koraanin kirjaimelliseen lukemiseen, vaan tekstien takaa täytyy pohdinnan avulla löytää merkitys.

Nuoret maahanmuuttajanaisten toimiminen kulttuurien agentteina, kulttuurien yhdistäjinä, on aivan selvää. Vaikka pääosin oma tausta ja kulttuuri ovat tärkeitä ja niitä vaalitaan, tarjoaa suomalainen kulttuuri uusia mahdollisuuksia. Tarkastelepa niin omaa tutkimustani kuin edellä mainittuja

suomalaisia tutkimuksia, nuoret maahanmuuttajanaiset luovivat kahden kulttuurin välillä omaksumalla molemmista kulttuureista hyvät puolet, ja he tuottavat alati aivan uutta kulttuuria. Maahanmuuttajanaiset ovat merkittävässä roolissa kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa ja uusien suhtautumistapojen syntymisessä (Ålund 1991, 17). Naiset ovat perheissä usein niitä, joiden vastuulla on normien ja arvojen välitys omille lapsille; näin ollen naisten rooli jäykkien tapojen murtajana ja uusien tapojen omaksujina on tärkeä. Monissa tutkimuksissa korostuu naisten merkitys kasvattajina (ks. esimerkiksi Marjeta 2001, Turtiainen 1998, Ålund 1991) sekä ylipäänsä kasvatuksen merkitys omakuvan muodostumisessa ja toisen sukupuolen kohtelussa (ks. Hirsi Ali 2004). Toisaalta tyttäret ovat perheidensä kulttuurilähettiläitä ja -tulkkeja tuoden perheeseen uusia vaikutteita kodin ulkopuolelta, ja selittäen vanhemmille suomalaisten käytäntöjä (Marjeta 2001, 102).

Kriittinen suhtautuminen niin omaan kuin suomalaiseen kulttuuriin on osa tätä luovimista. Myös ulkomaisissa tutkimuksissa länsimaalainen kulttuuria sai kritiikkiä osakseen, eikä todella voida puhua länsimaisesta kulttuurista maahanmuuttajanaisten vapauttajina ja pelastajina. Länsimainen yksilöllisyys saa roimasti kritiikkiä niin suomalaisissa kuin ulkomaalaisissa tutkimuksissa. Lisäksi naisten tasapainoilu työn ja perheen välillä ei näyttäyty maahanmuuttajanaيسille mahdollisuutena, vaan selkeä perhekeskeisyys ja ”lupa olla kotona” olivat maahanmuuttajanaيسille tärkeitä. Kirsi Juhila (2004) pohtii vastapuheen merkitystä ja sitä, miten vastapuheella tuotetaan myös käsityksiä keskustasta marginaalista käsin. Omassa tutkimuksessani marginaali eli nuoret maahanmuuttajanaiset tuottavat keskustasta eli suomalaisesta yhteiskunnasta vähemmän mairittelevaa kuvaa. Vaikka suomalainen yhteiskunta koetaan tasa-arvoiseksi ja se tarjoaa paljon mahdollisuuksia, näyttäytyvät suomalaiset arvot erittäin kolkkoina. Kiire, loputon yksilöllisyys, läheisistä ihmisistä erkaantuminen, alkoholin käyttö, kunnioituksen menettäminen vanhempia kohtaan. Suomalaiset arvot kuulostivat haastatteluissa suorastaan hirvittävilta ja usein jäin niiden äärelle miettimään yhteiskuntamme syvintä olemusta. Ja löysin paljon totuutta nuorten naisten sanoista, ja se sai minut huolestumaan. Maahanmuuttajien ei tarvitse oppia vain meiltä, vaan myös meillä on todella opittavaa heiltä. Yksilöllisyys on kenties todella mennyt liian pitkälle ja elämän tärkeimmät arvot on unohdettu. Tästä kertoo niin lasten ja nuorten pahoinvointi kuin vanhusten yksinäisyys.

”Okei Suomessa kaikki on hyvin yksilöllistä. Ei ajatella me, vaan minä, minä. Mitä ihminen pystyy tekeen yksin? Mikään ei toimi kun oot yksin. Pystytsä juhliin yksin? Se on kauhean yksinäistä ja sit on juoppoja ja hakeudutaan hoitoon ja valitetaan vanhuksena yksinäisyydestä. Mut samalla ylpeillään sillä, et Suomi on niin eteenpäin pyrkivä. Et ihmiset on niin yksilöllisiä. Mut ei tajuta, et tää menee vaan tuohon oikeesti. -- Tää kehitys on pelottava. Ihminen ei koskaan pärjää yksin. Ei ilossa eikä

surussa. -- Et ei siel [Kosovossa] mennä tonneittain kuluttaa rahaa jonnekin psykologille puhuun tunteista. Vaan astut samana iltana kun sulle tapahtuu jotain, sä meet naapuriin tai kutsut jonkun ja vuodatat siinä pari kyyneltä ja puhut sen asian halki ja sit koko perhe tulee, jos on isompi ongelma. Ja päättää sun kanssa, ei koskaan jätä yksin. Sul ei oo koskaan sellasta oloa, et voi mun täytyy, täytyy.”
(Alinda)

Myös Marja Tiilikainen (2003) kertoo oman tutkimuksen teon kääntäneen oman katseen kohti suomalaista yhteiskuntaa.

”Somalinaisten tutkimus on ollut samalla peili, josta on heijastunut melko karu kuva tämän päivän Suomesta – suomalaisesta individualismin korostamisesta, vanhempien kyvyttömyydestä huolehtia lapsistaan, suvaitsemattomuudesta, välinpitämättömyydestä, yksinäisyydestä, vanhusten heitteillejättöstä, alkoholismista, tungettelevasta seksuaalisuudesta ja naisruumiin esineellistämisestä.”
(Tiilikainen 2003, 285.)

Yksi tutkimukseni tavoitteista oli antaa ääni nuorille maahanmuuttajanaيسille. Kuten jo on todettu, ihmisten näkeminen uhrikategoriasta käsin ennemmin rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan kuin tarjoaa rohkaisua. Maahanmuuttajanaيسia tulisi tarkastella itsenäisinä, omia valintoja tekevinä yksilöinä. Vaikka osa maahanmuuttajanaيسista elää olosuhteissa, jotka rajoittavat heidän mahdollisuuksiaan, tulisi heidätkin nähdä kykenevinä ja rohkeina. Vaikka nainen eläisi järjestetyssä avioliitossa ja ulkopuolisille miehen kontrolli näyttäytyy kohtuuttomana, ei mielestäni naista saa siltikään nähdä alistettuna – koska silloin viemme häneltä mahdollisuuden nousta ja olla itsenäinen. Meidän täytyy yrittää ymmärtää syvemmin tätä naista. Jos koko hänen elämänsä on perustunut tiettyihin arvoihin ja toimintatapoihin, vaatii niistä eroon pääseminen aikaa. Jos hän ei ole aikaisemmin ymmärtänyt voivansa toimia toisin, ei hän muuttaakaan toimintaansa yhdessä yössä, vaikka tietoisuus omista oikeuksista kasvaisi. Ja jos kontrollin takana seisoo niin oma perhe kuin yhteisö, vaatii siitä irtautuminen erittäin suurta rohkeutta sekä riskinottoa sen menettämisestä, joka tähän asti on muodostanut omaan elämään. Vaikka nainen näyttää alistetulta, kuunnellessa hänen tarinaansa saattaa esille nousta suurta rohkeutta ja pärjäämistä. Myös Aleksandra Ålund (1991, 167) kehottaa huomioimaan vastustusta ja kulttuurista muutosta maahanmuuttajanaيسissa, vaikka niin sanottua alistamistakin tietyissä tapauksissa on havaittavissa. Jos ongelmakeskeinen lähestymistapa on vallitseva lähtökohta, estää se naisten resurssien ja mahdollisuuksien näkemisen (Ålund 1991, 187).

Myös Mohanty (1999) korostaa diskurssiivien voimaa. Länsimaisten naisten omakuvan rakentaminen maallistuneeksi, vapautetuksi ja omasta elämästään päättäväksi suhteessa hunnutettuun, kainoon kolmannen maailman naiseen takaa erillisen ja etuoikeutetun ”ensimmäisen maailman” olemassaolon. Jos länsimaalaisilla naisilla ei olisi tätä alemmaa naiskategoriaa, johon verrata omaa naiseuttaan, voisi oman naiseuden määrittäminen tulla ongelmalliseksi. (Mt., 265.) Eli ikään kuin vahvistaaksemme omaa vapaata naiseutta tarvitsemme vertailuun jonkun selvästi

erilaisen naiseuden. Kertooko tämä oikeasti vahvasta ja vapaasta naiseudesta vai epävarmuudesta sen suhteen, mitä hyvä naiseus on? Kun kritisoimme ns. kolmannen maailman naista, olemmeko samalla epävarmoja omasta naiseudesta? Maarit Marjetan (2001, 83) tutkimuksessa somalalaiset hämmästelivät suuresti sitä miten suomalaisnaiset pitivät itsestäänselvyytenä oman asemansa ylivertauutta suhteessa somalialaisnaisiin. Aleksandra Ålund (1991, 191–192) esittääkin mielenkiintoisen kysymyksen: kiinnostus maahanmuuttajanaisia koskevaa tietoa kohtaan on suuri, mutta miksei meiltä löydy kiinnostusta *oppia* maahanmuuttajanaeilta? Molemminpuolinen, rikastava kulttuuritietoisuus rakentuu yhtäläiseen kiinnostukseen toisten inhimillisistä ja kulttuurisista arvoista, jatkaa Ålund (mt., 192). Maarit Marjeta (2001, 10) huomauttaa, että pakolaisnaisilla on kyllä resursseja voimavaroja, mutta koska heidän tilanteeseensa ei ole perehdytty tarpeeksi, koituu pakolaisnaisten kohtaloksi helposti syrjäytyminen.

”We may be different, but overall, women from all over the world want more or less the same. And in the end we may want the same things: love, a good family and a good career.” (Bianca)

Suomalaisen yhteiskunnan on annettava tilaa ja mahdollisuuksia niiden naisten äänen kuulemiselle, joita tämä tutkimus käsittelee. Ensimmäinen askel on mielestäni herkkyyks kuunnella; yksilön puhe ei auta, jos se ei tule kuulluksi. Toinen askel on tunnistaa maahanmuuttajanaisten erot ja kohdata heidät yksilöinä, ei ryhmänä. Kolmantena, meidän täytyy muistaa koko kulttuurin ja eletyn elämän vaikutus. Jokaisella yksilöllä on oma tunteensa kuulumisesta johonkin, ja tätä tunnetta on vaikea riistää. Kuten Kati Turtiainen (1998, 118) huomauttaa tutkimuksessaan iranilaisnaisten pakolaiskokemuksista, naiset eivät jää kaipaamaan menetettyä passia tai kansalaisuutta, vaan syvempää kulttuurista kuulumista omaan historiaan. Lisäksi tarvitaan voimakasta aktivointia ja rohkaisua tiellä maahanmuuttajanaisten näkyväksi tekemisessä – näkyväksi tekemisessä niin heidän omissa yhteisöissään kuin suomalaisessa yhteiskunnassa. Aleksandra Ålund (1991, 195) näkee keinona aktivoinnissa esimerkiksi maahanmuuttajanaisten osallistumisen yhdistyksiin ja sitä myöden julkiseen keskusteluun. Miikka Pyykkönen (2003) on tarkastellut maahanmuuttajanuorten osallistumista yhdistyselämään, ja hän on huomionnut tyttöjen ja naisten huonon aseman monikulttuurisissa yhdistyksissä. Naiset ovat harvoin luottamuspaikoilla tai hallituksissa, eivätkä näin ollen pääse osallistumaan yhdistyksen suuntaviivoista ja periaatteista päättämiseen. Naisilla kuitenkin saattaa olla käytännön järjestämisvastuuta, mutta usein naiset ja tytöt lopulta järjestävät jotain omaa toimintaa yhdistyksen ulkopuolella. (Mt., 199.) Maahanmuuttajanaisia tulee siis aktivoida toimintaan, ja yhtenä esimerkkinä tästä on Suomen Pakolaisapu Ry:n Järjestöautomoprojekti, joka osaltaan tukee maahanmuuttajanaisten yhdistysten toimintaa antamalla koulutusta ja ohjeistusta.

Missään tapauksessa ei sovi unohtaa vallitsevan yhteiskunnan asenteita. Toisen osapuolen totaalinenkaan muutos ei auta, jos toinen osapuoli ei ole vastaanottava. Nuorten koulumaailmaa tarkastelevassa tutkimuksessa Anne-Mari Keskisalo (2003) huomasi, etteivät suomalaiset nuoret kohdanneet maahanmuuttajanuoria dialogisesti, vaan he odottivat maahanmuuttajanuorten suomalaistuvan. Keskisalo kuvailee suomalaisten nuorten ottaneen pikemminkin passiivisen toimeksiantajan roolin kuin aktiivisen kanssatoimijan roolin. (Mt., 151.) Myös valtaväestön asenteiden on muututtava ja koko yhteiskunnan on oltava avoimempi; alistaminen ei välttämättä tapahdu aina oman yhteisön sisällä, vaan sitä voi harjoittaa myös valtaväestö. Kuten Chandra Talpade Mohanty (1991, 303) huomauttaa: ”-- I think we can work more effectively *with* women, not *for* women of color.” Tärkeää varmasti on maahanmuuttajanaisten mukaan ottaminen toimintaan ja tutkimukseen tekemiseen tasavertaisina toimijoina. Maahanmuuttajanaisten aktivoimisen tulisi olla kattavaa ruohonjuuri-tasolta lähtien tieteellisen tutkimuksen tekoon asti. Tämä tutkimus päättyy ajatukseen siitä, että molemminpuolinen kulttuurinen vuorovaikutus on lopulta eduksi meille kaikille ja voimme ainoastaan oppia toinen toisiltamme, niin hyvässä kuin pahassa.

”Mun äiti soitti, nyt täytyy lähteä saunaan.” (Leyla päätti viimeisen haastatteluni)

LÄHTEET:

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2001a) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2001b) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Chydenius-Instituutin julkaisuja 3/2001. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) (2002) Tulkintoja tytöistä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Aapola, Sinikka & Gonick, Marnina & Harris, Anita (2005) *Young Femininity. Girlhood, Power and Social Change*. New York: Palgrave Macmillan.

Ahmad, Fauzia (2001) Modern Traditions? British Muslim Women and Academic Achievement. *Gender and Education* 13 (2), 137–152.

Ahokas, Pirjo & Rantanen, Eila (1996) Feminismin muukalaiset. Rodun ja etnisyyden haasteet. Teoksessa Kosonen, Päivi (toim.) *Naissubjekti ja postmoderni*. Helsinki: Gaudeamus, 65–88.

Airaksinen, Jaana & Ripatti, Tuula (toim.) (1999) Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia. Tampere: Vastapaino.

Alitolppa-Niitamo, Anne (1993) Kun kulttuurit kohtaavat: matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Sairaanhoidtajien koulutussäätiö.

Alitolppa-Niitamo, Anne (2003) Liminaalista jäsenyyteen? Somalinkielisten nuorten siirtymien haasteita. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä*. Etnisyys, kulttuuri ja

kansalaisuus nuoren arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38, 17–32.

Alitolppa-Niitamo, Anne (2004) *The Icebreakers. Somali-Speaking Youth in Metropolitan Helsinki with a Focus on the Context of Formal Education*. Helsinki: Väestöliitto.

Almaspour, Aliakbar (2005) *Iranin naisten asema. Oikeudet ja poliittinen toiminta*. Tampere: Tampere University Press.

Brah, Avtar (1996) *Cartographies of diaspora contesting identities*. London: Routledge.

Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (toim.)(2002) *The transnational family. New European frontiers and global networks*. Oxford: Berg.

Camino, Linda A. (1994) *Refugee Adolescents and their Changing Identities*. Teoksessa Camino, Linda A. & Krulfeld, Ruth M. (toim.) *Reconstructing Lives, Recapturing Meanings. Refugee Identity, Gender, and Culture Change*. Washington: Gordon and Breach Publishers, 29-56.

Camino, Linda A. & Krulfeld, Ruth M. (toim.) (1994) *Reconstructing Lives, Recapturing Meanings. Refugee Identity, Gender, and Culture Change*. Washington: Gordon and Breach Publishers.

Carby, Hazel V. (1997) *White woman listen! Black feminism and the boundaries of sisterhood*. Teoksessa Mirza, Heidi Safia (toim.) *Black British Feminism. A Reader*. London: Routledge, 45-53.

Chowdhry, Geeta (1995) *Engendering Development? Women in Development (WID) in international development regimes*. Teoksessa Marchand, Marianne H. & Parpart, Jane L. (toim.) *Feminism/Postmodernism/Development*. London : Routledge, 26-41.

Collins, Patricia Hill (1991) *Black Feminist Thought. Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. New York: Routledge.

Darvishpour, Mehrdad (2003) *Invandrarkvinnor som bryter mönstret. Hur maktförskjutningen inom iranska familjer i Sverige påverkar relationen?* Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Sociology. N.S. 17. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Dishonourable acts. 2007. The Guardian International Edition 13.6.2007, 10-11.

Erel, Umut (2002) Reconceptualizing Motherhood: Experiences of Migrant Women from Turkey Living in Germany. Teoksessa Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (toim.) The transnational family. New European frontiers and global networks. Oxford: Berg, 127–146.

Eskola, Jari (2001) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Chydenius-Instituutin julkaisuja 3/2001. Jyväskylä: PS-kustannus, 133–157.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2001) Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001. Jyväskylä: PS-Kustannus, 24–42.

Espin, Oliva M. (1996) 'Race', racism, and sexuality in the life narratives of immigrant women. Teoksessa Wilkison, Sue (toim.) Feminist Social Psychologies. International perspectives. Buckingham: Open University Press, 87-103.

Espin, Oliva M. (1999) Women Crossing Boundaries. A psychology of immigration and transformations of sexuality. New York: Routledge.

Esseveld, Johanna & Larsson, Lisbeth (toim.) (1996) Kvinnopolitiska nyckeltexter. Lund: Studentlitteratur.

Friidu. Tyttöjen ja naisten ihmisoikeudet. 2004. Opetusmateriaali tyttöjen ja naisten oikeuksista Suomessa ja maailmalla. Helsinki.

Goldman, Emma (1996) Handeln med kvinnor. Teoksessa Esseveld, Johanna & Larsson, Lisbeth (toim.) Kvinnopolitiska nyckeltexter. Lund: Studentlitteratur, 79–88.

Gordon, Tuula (2001) Johdanto. Teoksessa Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Nikunen, Minna & Pirinen, Riitta (toim.) Nainen/naisuus/naisellisuus. Tampere: Tampere University Press, 8-18.

Gordon, Tuula & Kivimäki, Sanna & Nikunen, Minna & Pirinen, Riitta (2001) (toim.) Nainen/naisuus/naisellisuus. Tampere: Tampere University Press.

Griffin, Christine (2004) Good Girls, Bad Girls: Anglocentrism and Diversity in the Constitution of Contemporary Girlhood. Teoksessa Harris, Anita (toim.) All About the Girl. Culture, Power, and Identity. New York: Routledge, 29–43.

Hakala, Juha T. (2001) Menetelmällisiä koetuksia. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001. Jyväskylä: PS-Kustannus, 10–23.

Harinen, Päivi (2000) Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 11.

Harinen, Päivi (toim.) (2003) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuoren arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38.

Harris, Anita (toim.) (2004) All About the Girl. Culture, Power, and Identity. New York: Routledge.

Helander, Reetta (2002) Somalitytöt kahden kulttuurin välissä. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 109–128.

Helsingin Sanomat 30.7.2007. Pohjois-Intiasta puuttuu miljoonia tyttölapsia. Ulkomaat B 2.

Hirsi Ali, Ayaan (2004) Kräv er rätt! Om kvinnor, islam och en bättre värld. Stockholm: Bonnier Fakta.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2005) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.

Honkatukia, Päivi (2000) ”Lähentelijöitä riittää...” Tyttöjen kokemuksia sukupuolisesta ahdistelusta. Teoksessa Honkatukia, Päivi & Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Näre, Sari (toim.) Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 13, 13–76.

Honkatukia, Päivi & Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Näre, Sari (toim.)(2000) Lähentelyistä raiskauksiin. Tyttöjen kokemuksia häirinnästä ja seksuaalisesta väkivallasta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 13.

Huttunen, Laura (2004) Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) (2004) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: neuvottelu marginaalien kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 9-19.

Juhila, Kirsi (2004) Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 20–32.

Keskisalo, Anne-Mari (2003) Suomalais- ja maahanmuuttajanuorten vuorovaikutusta joensuulaisen koulun arjessa. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuoren arjessa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38, 122–157.

Kosonen, Päivi (toim.) (1996) Naissubjekti ja postmoderni. Helsinki: Gaudeamus.

Kulttuurienvälinen kasvatus; ideoita, harjoituksia, leikkejä ja roolipelejä (2000). Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry. Helsinki.

Käyhkö, Mari (2002) Näkymättömäksi siivoojaksi ja kodinhengettäreksi. Kuinka työväenluokkaisista tytöistä kasvatetaan kunnan naisia? Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) Tulkintoja tytöistä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 42–62.

Laurent, Lina (toim.) (2005) Kuuntele minua! Nuorten naisten elämää monien kulttuurien Suomessa.

Lepola, Outi (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Liebkind, Karmela (1994) Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.

Maahanmuuttajatyön käsikirja (2002). Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, selvityksiä 2002:6. Helsinki.

Marchand, Marianne H. & Parpart, Jane L. (toim.) (1995) Feminism/Postmodernism/Development. London : Routledge.

Marchand, Marianne H. (1995) Latin American Women Speak on Development. Are we listening yet? Teoksessa Marchand, Marianne H. & Parpart, Jane L. (toim.) Feminism/Postmodernism/Development. London : Routledge, 56–72.

Marjeta, Maarit (2001) Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa. Somalinaiset, perhe ja muutos. Sosiologian tutkimuksia n:o 4. Joensuu: Joensuu University Press.

Mirza, Heidi Safia (1992) Young, female and black. London: Routledge.

Mohanty, Chandra Talpade & Russo, Ann & Torres, Lourdes (toim.) (1991) Third World Women and the Politics of Feminism. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Mohanty, Chandra Talpade (1991) Introduction. Cartographies of struggle: Third world women and the politics of feminism. Teoksessa Mohanty, Chandra Talpade & Russo, Ann & Torres, Lourdes

(toim.) *Third World Women and the Politics of Feminism*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press, 1-47.

Mohanty, Chandra Talpade (1999) *Lännen silmien alla. Feministinen tutkimus ja kolonialistiset diskurssit*. Teoksessa Airaksinen, Jaana & Ripatti, Tuula (toim.) *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Tampere: Vastapaino, 229–273.

Niemelä, Heli (2003) *Erottautumista ja ystävyyttä. Somalityttöjen käsityksiä ja kokemuksia suomalaisista tytöistä*. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuoren arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38, 91–121.

Nyhagen Predelli, Line (2004) *Interpreting Gender in Islam. A Case Study of Immigrant Muslim Women in Oslo, Norway*. *Gender & Society* 18 (4), 473–493.

Näre, Sari (2002) *Intimisoituvan kulttuurin muistijälkiä tytöissä*. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Honkatukia, Päivi (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 251–268.

Näre, Sari (2004) *Kokonainen nainen*. Helsinki: Kirjapaja.

Patai, Daphne (1994) *U.S. Academics and Third-World Women: Is Ethical Research Possible?* Teoksessa Weisser, Susan Ostrov & Fleischner, Jennifer (toim.) *Feminist Nightmares. Women at Odds. Feminism and the Problem of Sisterhood*. New York: New York University Press, 21–43.

Pyykkönen, Miikka (2003) *Ristissä kaiken aikaa. Jäsenyydet nuorten maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Teoksessa Harinen, Päivi (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuoren arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38, 193–237.

Raissiguier, Catherine (1995) *The constructions of marginal identities. Working class girls of Algerian descent in a French school*. Teoksessa Marchand, Marianne H. & Parpart, Jane L. (toim.) *Feminism/Postmodernism/Development*. London : Routledge, 79-93.

El-Saadawi, Nawal (1992) Eevan kätkeyt kasvot. Nainen arabimaailmassa. London: Zed Books Ltd.

Saarinen, Riitta & Uuksulainen, Riikka (2006) Kukkana naapurin puutarhassa – naisen elämää Etelä-Aasiassa. Väestöliitto, Väestötietosarja 14. Helsinki

Tiilikainen, Marja (2003) Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa. Tampere: Vastapaino.

Truth, Sojourner (1996) Är inte jag en kvinna? Teoksessa Esseveld, Johanna & Larsson, Lisbeth (toim.) Kvinnopolitiska nyckeltexter. Lund: Studentlitteratur, 270.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turtiainen, Kati (1998) Taistelusta taisteluun. Iranilaisten pakolaisnaisten matka islamilaisesta vallankumouksesta Suomeen. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen yhteiskuntapolitiikan työpapereita no. 103. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Vermeulen, Hans (2000) Introduction: The Role of Culture in Explanations of Social Mobility. Teoksessa Vermeulen, Hans & Perlmann, Joel (toim.) Immigrants, Schooling and Social Mobility. Does Culture Make a Difference? London: MacMillan, 1-18.

Vermeulen, Hans & Perlmann, Joel (toim.) (2000) Immigrants, Schooling and Social Mobility. Does Culture Make a Difference? London: MacMillan.

Vuorela, Ulla (1999) Postkoloniaali ja kolmannen maailman feminismit. Teoksessa Airaksinen, Jaana & Ripatti, Tuula (toim.) Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia. Tampere: Vastapaino, 13–37.

Weisser, Susan Ostrov & Fleischner, Jennifer (toim.) (1994) Feminist Nightmares. Women at Odds. Feminism and the Problem of Sisterhood. New York: New York University Press.

Whitmore, Elizabeth (2001) *People Listened What We Had To Say. Reflections on an Emancipatory Qualitative Evaluation*. Teoksessa Shaw, Ian & Gould, Nick (2001) *Qualitative Research in Social Work*. London: Sage.

Wilkison, Sue (toim.) (1996) *Feminist Social Psychologies. International perspectives*. Buckingham: Open University Press.

Wollstonecraft, Mary (1996) *Försvar för kvinnans rättigheter*. Teoksessa Esseveld, Johanna & Larsson, Lisbeth (toim.) *Kvinnopolitiska nyckeltexter*. Lund: Studentlitteratur, 28-38.

Yuval-Davis, Nira (1997) *Gender & Nation*. London: Sage.

Ålund, Aleksandra (1991) *Lilla Juga. Etnicitet, familj och kvinnliga nätverk i kulturbrytningars tid*. Stockholm: Carlssons.

Painamattomat lähteet:

Alitolppa-Niitamo, Anne (2000) *Suomessa asuvien somalityttöjen rooleista ja valinnoista*. Upea minä -seminaari. Valtakunnallinen tyttötyöseminaari 9.-10.10.2000. Seminaarin alustukset. Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry, 55–60.

Ekerwald, Hedvig (2005) *Honorcultures/vodkacultures*. Nuorten maahanmuuttajanaisten hyvinvointi Suomessa -seminaari 24.11.2005. Suomen Punaisen Risti. Helsinki

Haghverdian, Serine (2005) *Skiftande identitet. En kvalitativ studie om unga invandrade kvinnors upplevelser av att hantera och leva med sina föräldrars kultur och det svenska värdesystemet*. Uppsala Universitet. Sociologiska institutionen. C-uppsatsen.

Sähköiset lähteet:

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Viitattu 30.7.2007.

<http://www.ykliitto.fi/ihmis/julistus.htm>

Kunniaväkivalta-hanke. Viitattu 28.7.2007.

http://uudenmaanpiiri.mll.fi/hankkeet/kunniavakivalta_hanke/

Laurent, Lina. Miehen kunnia, naisen kuolema. Viitattu 28.7.2007.

<http://www.kepa.fi/kumppani/3862/?searchterm=kunnia>

Nuorisolaki 2006/72. Viitattu 6.5.2007

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Perheväkivalta 1997–2005. Tilastokeskus. Viitattu 29.7.2007

http://tilastokeskus.fi/til/polrik/2005/polrik_2005_2006-04-04_tie_001.html

Suomi lukuina. Tilastokeskus. Viitattu 6.5.2007.

http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto.html#ulkomaidenkansalaiset

Suomen vastaanottamat pakolaiset. Tilastoja 3/2006. Työministeriö. Viitattu 6.5.2007.

http://xn--tylinja_b1a.fi/mol/fi/99_pdf/fi/04_maahanmuutto/08_maahanmuuttotilastot/til0623.pdf

Tutkittua tietoa lähisuhdeväkivallasta Suomessa. Viitattu 29.7.2007

http://www.jokuraja.fi/lahi_t.php

Uhkana kunnia. Välineitä viranomaisille kunniaväkivaltaan puuttumiseksi. Viitattu 28.7.2007.

<http://www.ahaa-avaimia.fi/neliapila/attach/kunniav.pdf>

Liite 1: Haastattelupyynnö/saatekirje

Hei,

olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopistosta ja teen nyt opintojeni loppuvaiheessa pro gradu-tutkimustani aiheena ”**Nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naisena olemisesta**”. Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajanaiset saatetaan helposti nähdä yhtenä suurena ryhmänä, johon liitetään tiettyjä ennakkoluuloja. Erityisesti sukupuolirooleista ja tasa-arvosta puhuttaessa maahanmuuttajien ja suomalaisten välille liitetään usein suuria eroja. Valtaväestön asettamien käsitysten sijasta olenkin kiinnostunut kuulemaan itse nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naisena olemisesta sekä naisen roolista ja asemasta.

Etsin nyt haastateltavaksi 17–25-vuotiaita maahanmuuttajataustaisia nuoria naisia. Haastattelut toteutetaan suomeksi, joten haastateltavilla tulisi olla riittävä suomen kielen taito (tarvittaessa myös englanniksi). Haastattelut tulevat käsittelemään mm. seuraavia teemoja: perhe, avioliitto, koulutus, työ, arvo, naisen rooli ja asema.

Lähestyn teitä tavoittaakseni nuoria maahanmuuttajanaisia haastateltavaksi. Jos teidän toimintanne piiristä löytyy tutkimukseeni sopivia 17–25-vuotiaita, suomenkielentaitoisia maahanmuuttajanaisia, pyytäisin teitä välittämään heille liitteenä olevan tutkimushaastattelupyynnön. Haastattelut ovat **ehdottoman luottamuksellisia**. Tarvittaessa minulta voi kysyä lisätietoja.

Ystävällisin terveisin,

Jenni Lehtomäki

Liite 2: Haastattelupyyntö

Hei,

olen sosiaalityön opiskelija Tampereen yliopistosta ja teen nyt opintojeni loppuvaiheessa pro gradu-tutkimustani aiheena ”**Nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naisena olemisesta**”. Maahanmuuttajat ja maahanmuuttajanaiset saatetaan helposti nähdä yhtenä suurena ryhmänä, johon liitetään tiettyjä ennakkoluuloja. Erityisesti sukupuolirooleista ja tasa-arvosta puhuttaessa maahanmuuttajien ja suomalaisten välille liitetään usein suuria eroja. Valtaväestön asettamien käsitysten sijasta olenkin kiinnostunut **kuulemaan itse nuorten maahanmuuttajanaisten käsityksiä naisena olemisesta sekä naisen roolista ja asemasta**.

Etsin 17–25-vuotiaita maahanmuuttajataustaisia naisia haastateltavaksi tutkimukseeni ja toivon Sinulta mielenkiintoa ja osallistumista. Haastattelu on vapaamuotoinen teemahaastattelu, jota johdattelee erilaiset nuoren naisen elämään liittyvät teemat (esimerkiksi perhe, avioliitto, koulutus, työ, arvot, naisen rooli ja asema). Tärkeintä tutkimuksessani on tuoda esille nuorten maahanmuuttajanaisten näkemykset eli juuri Sinun äänesi kuuleminen.

Haastattelut toteutetaan suomeksi (tarvittaessa myös englanniksi) ja toivon voivani nauhoittaa haastattelut. Haastattelu on **ehdottoman luottamuksellinen**. Tutkimuksessani en käytä haastateltavista nimiä tai muita tunnistettavia henkilötietoja.

Haastatteluja ei kuuntele minun lisäksi kukaan muu ja minä olen vaitiolovelvollinen haastatteluun osallistuvien henkilötietojen suhteen.

Tutkimukseni kannalta **Sinun osallistumisesi on tärkeää ja arvokasta**. Jos haluat osallistua tutkimukseeni, pyydän Sinua ottamaan minuun yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse, ja voimme sopia sopivan haastatteluajan. Minulta voit myös kysyä lisätietoja, jos jokin asia tutkimukseeni liittyen jäi epäselväksi.

Ystävällisin terveisin,

Jenni Lehtomäki

Liite 3: Haastatteluiden teemarunko

Taustatiedot

Nimi:

Ikä:

Kansalaisuus:

Kuinka kauan asunut Suomessa:

Minkä ikäisenä saapunut Suomeen:

TEEMAHAASTATTELURUNKO

PERHE

- oma perhe; suhde vanhempiin; minkälainen perhe-esim. äiti käynyt työssä, vanhemmat koulutettuja
- mitä avioliitto merkitsee; lapset

SEURUSTELU

- suhtautuminen seurusteluun
- mitä merkitsee; itsenäistyminen

KOULUTUS- JA URASUUNNITELMAT

- oma koulutus
- haluaako opiskella; jos halua, mitä alaa ja onko mahdollista
- oma näkemys koulutuksen merkityksestä
- vanhempien näkemys koulutuksen merkityksestä
- työsuunnitelmat
- työn ja perheen yhdistäminen

NAISEN ASEMA, NAISEUS

- oma äiti, isoäiti – naisihanne?
- naisen rooli – positiivista/negatiivista
 - arvostus; minkälainen on hyvä nainen?
 - naisen malli
- minkälainen on kaunis/kunnioitettava nainen?
 - pukeutuminen – oma valinta; turva, yhteisyyden tunne, kulttuurin korostaminen?
 - koulutus yms.
- naisen asema omassa/suomalaisessa kulttuurissa – kritisoitavaa?

TULEVAISUUDEN HAAVEET & TOIVEET

OMA KÄSITYS MAAHANMUUTTAJANAISTEN ASEMASTA SUOMESSA

- puhua/vaieta; maahanmuuttajanaisista välittyvä kuva
- Miten yhteiskunta suhtautuu, mahdollisuudet/resurssit

